

mikro

számítógép

magazin

Ára: 30 Ft

Budapesti Tavaszi Fesztivál

KISS

M, 89

március 17–22.

IV. Országos Mikroszámítógépes Találkozó

Immár negyedszer rendezi meg a Neumann János Számítógéptudományi Társaság a kiállításal egybekötött Országos Mikroszámítógépes Találkozót. A Budapesti Tavaszi Fesztivál keretén belül megtartandó µ'89-nek a szlogenje: „A számítástechnika az idegenforgalomban”. A Hobby Computer Club bemutatja új alkotásait és tagjai szívesen adnak tanácsot az érdeklődőknek. Jelen lesznek az NJSZT területi szervei és sok híres nemzetközi számítástechnikai szakember is. A korábbi évekhez hasonlóan idén is nagy programok tartódnak számot, mint az oktatóprogramok egyéni és országos csapatversenye, valamint a házi építésű számítástechnikai eszközök vetélkedése. Az Országos Műszaki Múzeum kiállítása is meg-

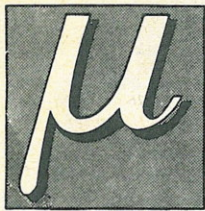
petést tartogat az adatrögzítő gépek bemutatásával. A rendezvények közül kiemelkedik a Közművelődési Konferencia, amelyen többek között megismerhetjük a MUPID rendszer hazai felhasználásának lehetőségeit. A számítástechnika felhasználása az egésségügyben idén sem maradhat el. Ehhez kapcsolódik a „Munkahely és otthon” kiállítás, amely a mozgássérültek otthoni foglalkoztatására mutat példákat. Az ifjúsági napon a Nemes Tihamer Országos Középiskolai Számítógépes Találkozó Verseny első fordulóján szü-

letett legjobb megoldásokat mutatják be a versenyzők. A sakkzókra és a bridzselőkre idén is sok meglepetés vár: új gépeket és programokat próbálhatnak ki.

A kiállító cégek is sok új dolgot mutatnak be és újtalában minden meg is vásárolható. Az NJSZT standján olvasóink kedvezményes áron beszerezhetik a Mikroszámítógép Magazin régebbi számait, így teljessé tehetik gyűjteményüket. Az Országos Mikroszámítógépes Találkozót idén sem szabad kihagyni. Várjuk az érdeklődőket a BNY területén, a 25-ös pavilonban!

A NEUMANN JÁNOS SZÁMÍTÓGÉPTUDOMÁNYI TÁRSASÁG LAPJA

A szerkesztőbizottság
vezetője:
Kovács Győző

A szerkesztőség
munkatársai:

Bakos Tamás
(programozástechnika)

Broczkó Péter
(hírek)

Kovács Győző
(levelezés)

Nagy Imre
(tanuljunk együtt)

Petróczy Judit
(könyvek)

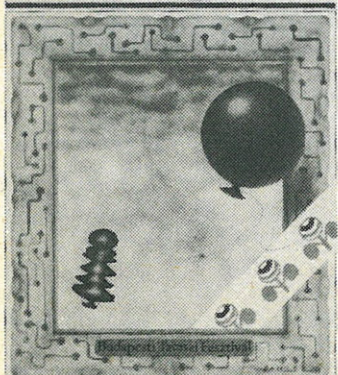
Pinke György
(NJSZT, alkalmazások)

Soltészné Vizi Zsuzsa
(tervezőszerkesztő)

Simonyi Endre
Szebenzki Sándor
Szulyovszky Csaba
Tamásné Lakó Erika
Terebessy Ákosné
Varga János

Címképünk:
Kiss Ilona munkája

**mikro számítógép
magazin**

IV. Országos Mikroszámítógépes Találkozó (március 17-22. 1989/3)

Felelős szerkesztő:
Könyves Tóth Pál

Szerkesztőség:
1027 Budapest, Fő u. 68.
Telefon: 154-250

Levélcím:
1371 Budapest
Pf. 433

Kiadja:
MTESZ Neumann János
Számítógéptudományi Társaság
1054 Budapest, Báthori u. 16.

Levélcím:
1368 Budapest 5. Pf. 240

Telefon: 329-349

Felelős kiadó:
Tóth Istvánné ügyvezető
főtitkárhelyettes

Terjeszti a Magyar Posta
Előfizethető a hírlapkézbesítő
hivataloknál
és a Posta Hírlap-előfizetési
és Lapellátási Irodáján
(1900 Budapest XIII.,
Lehel u. 10/A)
vagy átutalással a 215-96 162
pénzforgalmi jelzőszámmra.

Megjelenik havonta.
Egy szám ára 30,- Ft
Előfizetési díj:
egy évre 360,- Ft
fél évre 180,- Ft
Külföldön terjeszti
a Kultúra,
1389 Budapest, Pf. 149
és a Magyar Média
1932 Budapest, Pf. 279
88-1552

Szikra Lapnyomda
Budapest (89-0013)
Felelős vezető:
Csöndes Zoltán vezérigazgató

INDEX: 25 629
ISSN 0236-6088

TARTALOM

2	μ'89, a IV. Országos Mikroszámítógépes Találkozó Feladatok — megoldások
10	Többszörösen ad, aki ma ad
12	A Scantronik nem ült a babérjain
27	Rendszerfejlesztési eszközök
28	Merre tart a világ?
31	System '88
34	Olvastunk...
42	Mit kell tudnunk az adóról?
47	Adok — veszek — cserélek

TANULJUK EGYÜTT!

3

3	A Pascal rejtelvei
5	Print Screen lemezre
7	Polinomok szorzása és osztása

CSIPEGETŐ

14

14	Statisztikai tömörítés
14	Sorscsapás (ellen) — használati utasítás
15	A fölösleges — Színváltó
16	Videomonitor a Junosztly-402 BC-ből
17	„Kormányváltás”
17	TOP-lista

PROGRAMOZÁSTECHNIKA

18

18	A számítógépek motorja II.
20	Programozási fogások és melléfogások
21	Nyomatás „egy az egyben”

ENTERPRISE

23

23	Programmódosítás futás közben
23	Rekurzív növény
24	Megkérdeztük az Enterprise-ről
25	Mielőtt valaki hamar „hibázna”
26	Mi a manó?

μPROGRAMOK

36

36	Nagyobb karakterméret!
38	A Tasword módosítása
38	Listázás elleni védelem

μKLUB

39

39	Adom a magyarázatot!
39	Egy- és kétsorosok
40	A The Newsroom magyar változata I.

SAKK

44

44	Fejlődés

AZ OLVASÓ ÍRJA

46

KÖNYVEK — HÍREK — ÉRDEKESSÉGEK

48

Ennek a szerkesztőségi cikknek a megírása előtt kíváncsiságból elolvastam az elmúlt években írt márciusi „mikros” cikkeimet, már csak azért is, hogy még véletlenül se írjak valami hasonlót az idei „ünne” alkalmából.

Nem tudom, hogy ki hogy van vele, nekem a μ '89 is — remélem — ünnep lesz. Azt is remélem persze, hogy nem csak nekem, de sokunknak az aktuális márciusi egy hét nem egyszerűen egy a sok számítástechnikai kiállítás közül, hanem az a kiállítás, amelyen a szakma együtt vonul fel az amatőr mozgalommal, ahol a számítástechnikával foglalkozó diákok kiállítása, bemutatói ugyanolyan fontosak, mint egy új gép vagy egy csodaszoftver bemutatója.

μ '89

A IV. Országos Mikroszámítógépes Találkozó

Arra is büszkék vagyunk, hogy az eddigi mikroszámítógépes találkozókra jelentősen támogattuk a kisvállalkozókat, főleg a kevésbé tökeerős szervezeteket, hiszen számukra is kell valahol a bemutatkozáshoz megfelelő alkalmat biztosítani. Azt is elmondhatom, hogy ennek az országos találkozóknak már követője is van, tudniillik 1988 őszén Bécsben rendeztek egy ifjúsági konferenciát és kiállítást, s az erre kapott meghívólevelében azt írták, hogy a vállalkozásra a μ '88 inspirálta a rendezőket.

Az egyik osztrák barátom azt mondta, ha nem látja, akkor nem hiszi, hogy a Budapesti Tavasz Fesztiválon nem csak muzsikát hallgatnak, balettet néznek és színházba járnak az emberek, az Utazás kiállításon pedig nem csupán a nyári szabadságukat igyekeznek megtervezni, de nagyon sokan eljönnek a „mikróra” is, ahol napokon keresztül tanulmányozzák a hardver és szoftver amatőrök alkotásait. Megnézik, hogy hova jutott, illetve fejlődött-e az iskolai számítástechnika, részt vesznek kulturális rendezvényeken, sakkoznak a számítógépekkel, meghallgatják és megpróbálják megérteni a számítógépes zene bonyolult és érdekes mikrovilágát.

Mi, a μ '89 rendezői akkor vagyunk igazán elégedettek, ha a pavilonunk reggeltől estig tele van látogatókkal, akik nem csak a kiállításon nézelődnek, a számítógépes boltokban vásárolnak, de beülnek az előadásokra és részt vesznek a μ '89 más programjain is.

Az idén is reméljük, hogy a szakmáért és az oktatásért felelős főhatóságok, de talán más kormányzati szervek is odafigyelnek erre a találkozóra, és némi anyagi támogatást is adnak ennek a

„Puszták pásztorai — mit is tudunk?”

Községi kisiskolát jártam magam is csak — mit tudok én?

Csak bibliát tudok, meg öreg meséket, csak azt, hogy a zab mit zümmög a szélnek...

S még ezt:

ünnepnapokon húzni a harmonikát.”

(Szergej Jeszenyin: Falusi szertartáskönyv)

Fordította: Rab Zsuzsa)

nem nyereségesre tervezett, sőt a váratlan kiadások miatt gyakran veszteséges rendezvénynek. Az elmúlt években még kaptunk például pályadíjakat az IpM-től, a KSH-tól és az OMFB-től.

A μ '89 és általában az eddigi találkozók szerény árbevétele a kiállítóktól származik, ezért különösen hálásak va-

az iskolai programok versenye, a játékprogramok versenye, a diák-pedagógus fórum, a sakkzó gépek szimultánja, a szoftver- és hardverbörze, a számítógépes bridzs és más programok mellett mindig van legalább egy, különleges érdeklődésre számot tartó esemény. Az idén kettő is lesz.

gyunk a kiállítás minden résztvevőjének, de különösen azoknak, akik eddig minden alkalommal eljöttek bemutatni az informatikában képzetlen felhasználóknak tervezett szoftver- és hardvereszközeiket.

Az idén először szerződést kötöttünk a Compepo-val, a Compfair szervezőjével, és így már az ideai mikroszámítógépes találkozót és a Compfairt is közösen rendezzük meg. Az együttműködés eredményeképpen valószínűleg csökkenteni tudjuk a szervezés költségeit, hatékonyabbá tesszük a propagandamunkát, és nem utolsósorban az egész évben folyamatos kapcsolatot tartunk a kiállítóinkkal, akiknek a kívánságait már az előkészítő munka során igyekezünk figyelembe venni. Szeretnénk a „mikrót” továbbfejleszteni. Nem kisebb tervről álmodozom, mint egy közép-európai nagy találkozóóról, ahol a szakma és az amatőrismus együtt jelenik meg, kicserélik a tapasztalatokat és bemutatják a számítástechnika alkalmazását nemcsak a technikában és a tudományban, hanem az irodalomban, a zenében, a képzőművészetben és az élet sok más területén is. Egy ilyen nagyszabású terv nyilvánvalóan csak népes „szponzorcsapat” támogatásával valósítható meg, akik ezt a tervet nem csupán elfogadják, de sokféle módon segítik is. Szeretnénk a szervezők csapatát is áldozatkész, ügyes kollégákkal erősíteni, akik vállalják, hogy a napi munkájuk mellett tárgyalnak, leveleznek, ügyeket intéznek és közben tudják, hogy a munkájukat legfeljebb szerény jutalommal fogjuk honorálni.

Végigolvasva ezt az írást, azt hiszem, hogy egyetlen dologról nem írtam még: a μ '89 programjáról. A kedves látogató már megszokhatta, hogy állandó, de azért mindig valami újat hozó programjaink, mint például az amatőr kiállítás,

Az egyik a Tourcomp szimpózium és kiállítás, ami elsősorban a turizmus szakembereinek szól, akik az informatika turisztikai alkalmazását mutatják be, tehát szállodai információs rendszereket, a turistairodákban alkalmazott programokat, speciális célgépeket, egyszóval mindazt, amit a mai informatika a turizmus támogatására alkotott.

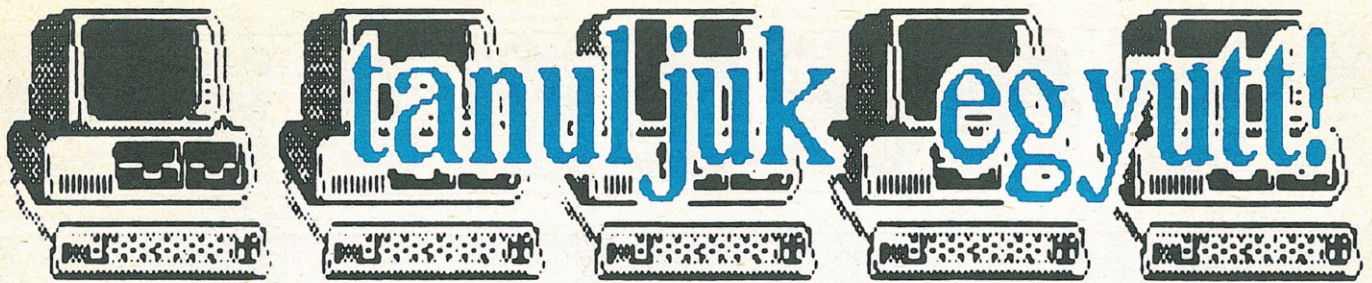
Nem kevésbé lesz érdekes a párizsi UPIC szereplése. A μ '89-en a sokak által jól ismert görög—francia zeneszerző, Xenakis zenei laboratóriumát látjuk vendégül, a budapesti francia követség gáláns támogatásával. Az UPIC-ben dolgozó zeneszerzők műveiket nem a szokásos módon kottázva komponálják, hanem rajzolják, majd a rajzot transzformálják át zenévé egy speciális szoftver segítségével.

Az UPIC szakemberei a μ '89 alatt speciális tanfolyamot tartanak azoknak a jelentkezőknek, akik szeretnék a zeneszerzésnek ezt a különös módját megtanulni. A „legjobb tanulók” kompozícióit és persze a professzionális francia, illetve magyar zeneszerzők egy-két darabját is a záróhangversenyen fogjuk bemutatni. Úgy tervezem, hogy a hangverseny sem lesz szokványos; azt szeretném ugyanis, hogy a zeneszerzők ne csak bemutatassák, hanem el is magyarázzák kompozíciójuk lényegét, és így egy kicsit bepillantassunk az alkotás folyamatába is.

Kedves olvasóink, ez jutott eszembe a μ '89-re készülve. Az idén is csak azt kérem, amit az eddigi három mikroszámítógépes találkozó alkalmával kértem: jöjjenek ki a BNV-re, nézzenek meg bennünket, s az „ünnepnapokon húzzuk együtt a harmonikát”, mert az idén is igaz szeretettel várja önöket:

Kovács Győző

A PASCAL REJTÉLMEI

Az eljárások írása – ciklusszervezés

4. Második programunk

Sorozatunk első részében (lásd az 1989/1. számunkat) már szó volt a Pascal egyik erősségéről, a strukturált programozást támogató eljárások használatáról. Eljárásokat első programunk egyes változataiban is használtunk, de most másról, a felhasználó által írt eljárásokról lesz szó. A megoldandó feladat ugyanaz, mint amivel már foglalkoztunk: két bemenő adaton elvégezzük a négy alapműveletet.

Ezúttal viszont a feladatot megoldó programot két önálló részre bontjuk, s ezeket egy-egy eljárással valósítjuk meg, bemutatva az eljárás megírásának elveit, szintaxisát, illetve azt, hogyan fűzhetők össze az eljárások programmá. Ezenkívül csak egyetlen új Pascal ismeretet közlünk, a magyarázatok – kommentek – programba illesztésének szabályát.

Egy Pascal programban tetszőleges helyen és mennyiségben írhatunk magyarázatokat a { } jelek közé helyezve. Mivel ezek nem utasítások, végük jelzésére nem szükséges a ; karakter.

Ezek után lássuk a lényeget! Igaz ugyan, hogy verébre fogunk ágyúval löni, és programunk is terjedelmesebb lesz a kelleténél, de most ne a program rövidségére koncentráljunk.

A **gyak1_3** nevű programot két részre bontjuk. Az első rész kiírja a futtatási screen fejlécét, a második elvégzi a feladat lényegét: az adatbevitelt, a számításokat és az adatkivitelt. Az egyes részeket egy-egy eljárásnévvel valósítjuk meg, a programtörzs pedig elvégzi a két eljárás hívását. A forrásprogram listáját a 10. ábrán láthatjuk.

A program deklarációs része most nem csak változókat, hanem eljárásokat is deklarál.

Az eljárások feje az eljárás azonosítását szolgálja:

procedure fejlec;

illetve

procedure törzs;

Az eljárásoknak példánkban nincs deklarációs része. Annak ellenére, hogy az eljárások változókat használnak, ezeknek az eljárásokban való dek-

larálására nincs szükség, mert az eljárásokban csak a főprogram változónevei szerepelnek. Ezek az úgynevezett globális vagy más néven általános érvényű változók. Általában az eljárásokban előfordulhatnak olyan változók is, amelyeket a főprogramban vagy az adott eljárást hívó másik eljárásban nem deklaráltunk. Ezek az úgynevezett lokális, azaz helyi változók. Ezeket az adott eljárásban természetesen deklarálni kell. A globális és lokális változók problémáival, mivel a téma jelentősége a Pascalban igen nagy, a későbbiekben — amikor ezeket programjainkban alkalmazni fogjuk — részletesebben is foglalkozunk.

Az eljárások törzsét — a végrehajtható részt — a **begin** és az **end** alapjelek határolják.

A főprogram végrehajtható része a két eljárás hívásából áll. Az eljárások hívása most — mivel a hívó program és az eljárások között adatátadás nincs, mert minden változó globális, azaz a program bármely részéből elérhető — egyszerűen az eljárás nevének a „leírásából” áll.

Példánk is bizonyítja, hogy az eljárások alkalmazása a program végrehajtható részét nagymértékben egyszerűsíti. Ennek ugyan az az ára, hogy a teljes program látszólag bonyolultabbá válik, vegyük azonban figyelembe, hogy az eljárásokra bontás — ami valójában példánkban is szükséges — lehetővé teszi a programok egyes részeinek egymástól független megírását, a már meglévő eljárások alkalmazását. A futtatáskor keletkező screen a 11. ábra mutatja.

5. Harmadik programunk

Ebben a részben a programozástechnika egyik legfontosabb kérdésével, a ciklusszervezéssel foglalkozunk. A Pascal ebben a tekintetben a háromféle ciklusszervezési lehetőségével — még ha az **if...then...goto** típusú ciklusokat figyelmen kívül hagyjuk is

— szinte összkomfortot kínál felhasználóinak.

Először a **for...next** típusú ciklusok Pascal megvalósítását mutatjuk be, amit persze a BASIC-ben jártasak már ismernek. Újdonság lesz ezenkívül még egy „apróság” is, az **INKEY\$** Pascal megfelelője, azaz a program várakoztatása egy billentyű lenyomásáig. Ez a **read** eljárás egyik, tulajdonképpen már említett lehetőségével valósítható meg:

read(kbd,valtozo);

ahol a **kbd** a fájlnev, a **valtozo** a változóneve. Ha a **valtozo**-t **char** típusként deklaráljuk, az értelme a következő. A program a **kbd** fájlba — ez a billentyűzetet jelenti a Turbo Pascal számára — beolvas egy karaktert. A lenyomott billentyűnek megfelelő karakter a képernyőn nem jelenik meg, azaz nincs echo.

5.1 A for..to (downto).. do utasítás

E rövid kitérő után térjünk rá a ciklusszervezésre! Az utasítás formája a következő:

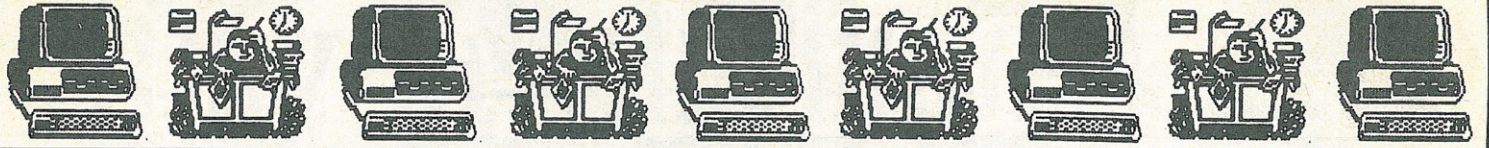
for ciklusváltozó:= kezdőérték to végérték do

illetve

for ciklusváltozó:= kezdőérték downto végérték do

ahol a **for** a **to (downto)** és a **do** lefoglalt szavak. A ciklusváltozó értéke a ciklusmag minden egyes végrehajtása után automatikusan változik: **to** esetén 1-gyel nő, **downto** esetén 1-gyel csökken. A ciklus lejár, ha a ciklusváltozó értéke **to** esetén 1-gyel nagyobb, **downto** esetén 1-gyel kisebb válik a végértéknél. Figyelembe kell venni, hogy a ciklusutasítás csak a következő utasításra vonatkozik, azaz a ciklusmag csak egyetlen utasításból állhat. Ez a tény csak látszólag jelent korlátozást: ez az egy utasítás ugyanis a **begin** és az **end** alapjelek segítségével képzett, tetszőleges bonyolultságú, összetett utasítás is lehet. A ciklusok gyakorlatilag végtelen mélységben egymásba „skatulyázhatók”.

A programlistát a 12. ábrán láthatjuk. A program egyébként annyiszor oldja meg a már többször elvégzett feladatot, amekkora értéket adunk a ciklusszám változónak a ciklusok-szama nevű eljárásban.

A **for .to (downto) .do** utasítással szervezett ciklusok használatánál több szabályt, illetve jellegzetességet kell figyelembe venni:

- a ciklusváltozó csak **integer** típus lehet;
- a kezdőértéknek és a végértéknek a ciklusváltozóval azonos vagy kompatibilis típusnak kell lennie (a típuskompatibilitás kérdésével részletesen a későbbiekben foglalkoztatni);
- ha a kezdőérték és/vagy a végérték kifejezés, ezeknek a ciklus kezdetén kiértékelhetőeknek kell lenniük;
- a ciklusváltozó értékét a ciklusmagban nem szabad megváltoztatni;
- a ciklusváltozó a ciklusból való kilépéskor elveszti értékét;
- a ciklus egyszer mindenképpen lefut, még akkor is, ha a ciklusváltozó értéke tő esetén kisebb, **downto** esetén nagyobb a kezdőértéknél (ún. hátultesztelt ciklus: a ciklusváltozó értékét a ciklusmag végrehajtása után vizsgáljuk).

5.2 A repeat .until utasítás

A **for .to (downto) .do** utasítással csak akkor szervezhetünk ciklust, ha előre ismerjük a ciklusmag ismétléseinek a számát. A teljesség kedvéért megemlítjük, hogy a ciklusból való kilépés feltételes programelágazással — **if .then** vagy **if .then .else** utasítással — megvalósítható. Ily módon kellően nagy lépésszámot előírva és a ciklusból feltételvizsgálattal kilépve ez a probléma megkerülhető. Meg kell

12. ábra

```

program gyak3_1;
{ciklusok: for to do}
var ciklus,ciklusszam:integer;
    a,b:real;
var ch:char;
procedure fejlec;
begin
    clrscr;gotoxy(3,3);
    writeln('Harmadik gyakorló programunk');
end;
procedure ciklusszama;
begin
    clrscr;writeln('A ciklusok száma:');
    readln(ciklusszam);
end;
procedure torzs;
begin
    writeln;writeln('Az adatok:');
    write('a');readln(a);
    write('b');readln(b);
    gotoxy(2,9);writeln('A műveletek és eredmények:');
    write('a+b');writeln(a+b);
    write('a-b');writeln(a-b);
    write('a*b');writeln(a*b);
    write('a/b');writeln(a/b);
end;
begin
    ciklusszama;
    for ciklus:=1 to ciklusszam do
    begin
        fejlec;
        torzs;
        writeln('Nyomj le egy billentyűt!');
        read(kbd,ch);
    end;
    clrscr;
    writeln('Program vége');
end.

```

azonban jegyezni, hogy egy magára valamit adó programozó ilyen „gusztustalan” megoldást nem választhat.

A professzionális módszert a **repeat .until** utasítás kínálja. A ciklus a **repeat** kulcsszóval kezdődik. Ezt követi a ciklusmag. A ciklust egy **until** utasításban előírt feltételvizsgálat fejezi be. Ha a feltétel teljesül, azaz a vizsgált változó vagy kifejezés értéke **true**, a ciklus lefutott, és a program az **until** utáni utasítással folytatódik. Ha a feltétel nem teljesül (az eredmény **false**), a vezérlés ismét a ciklusmag kezdetére kerül.

A **repeat .until** utasítással szervezett ciklust tartalmazó program listája a 13. ábrán látható.

A **repeat .until** utasításon kívül a programban szerepel még egy eddig nem használt „újdonság” is. Mivel a ciklusból való kilépést az ESC billentyűvel kívánjuk vezérelni (ennek decimális kódja 27), vizsgálni kell a lenyomott billentyű kódját, a **ch** változó értékét. A sztringfüggvényekkel jelenleg nem kívánunk foglalkozni, ezért erre a célra a Turbo Pascalnak egyik egyszerű lehetőségét használtuk ki. Eszerint a következő kifejezés:

#érték
 ahol az érték egy, a 0 . .255 intervallumba eső decimális egész szám, egy

10. ábra

```

program gyak2;
{eljárások}
var a,b:real;
procedure fejlec;
{a fejléc nevű eljárás leírása}
begin
    clrscr;gotoxy(3,3);
    writeln('Második gyakorló programunk');
end;
procedure torzs;
{a programtorzs nevű eljárás leírása}
begin
    gotoxy(2,5);writeln('Az adatok:');
    write('a');readln(a);
    write('b');readln(b);
    gotoxy(2,9);writeln('A műveletek és eredmények:');
    write('a+b');writeln(a+b);
    write('a-b');writeln(a-b);
    write('a*b');writeln(a*b);
    write('a/b');writeln(a/b);
end;
{itt kezdődik a program végrehajtható része}
begin
    fejlec;
    torzs;
end.

```

13. ábra

```

program gyak3_2;
{ciklusok: repeat until}
var a,b:real;
    ch:char;
procedure fejlec;
begin
    clrscr;gotoxy(3,3);
    writeln('Harmadik gyakorló programunk');
    writeln;
end;
procedure torzs;
begin
    gotoxy(2,5);writeln('Az adatok:');
    write('a');readln(a);
    write('b');readln(b);
    gotoxy(2,9);writeln('A műveletek és eredmények:');
    write('a+b');writeln(a+b);
    write('a-b');writeln(a-b);
    write('a*b');writeln(a*b);
    write('a/b');writeln(a/b);
end;
begin
    repeat
        fejlec;
        torzs;
        writeln;
        writeln('Vége:ESC, Folytatás:minden más billentyű');
        read(kbd,ch);
    until ch=#27;
    clrscr;
    writeln;writeln('Program vége');
end.

```

karakterkódot jelent. A programban szereplő

until ch=#27

jelentése tehát: **until** (addig, ameddig) a **ch** **char** típusú változó kódjának értéke (azaz a lenyomott billentyű kódja) decimális 27.

A **repeat .until** utasítás elvételéből következik, hogy a ciklus ebben az esetben is legalább egyszer lefut, ugyanis ez is hátultesztelt ciklus.

Előtesztelt ciklust a **while .do** utasítással szervezhetünk. Mielőtt azonban ennek magyarázatát elkezdenénk, kitérünk egy, a programban szereplő új Pascal ismeretre, a **string** adattípus alkalmazására.

A sztringek definiálása a Turbo Pascalban igen egyszerű:

var változónév:string[hossz]

ahol a **hossz** egy integer típusú szám, amely a sztring karakterben „mért” hosszát adja meg. Értéke 1-től 255-ig terjedhet. (Tehát a sztring első karakterének sorszáma nem 0, hanem 1!)

5.3 A while .do utasítás

A **while .do** utasítással szervezett ciklusban a ciklusmag végrehajtására vonatkozó feltétel a ciklus elején van. Ha a feltétel teljesül, azaz a vizsgált

11. ábra

Második gyakorló programunk

Az adatok:

a=1
b=3

A műveletek és eredmények:

a+b= 4.000000000000E+00
 a-b= -2.000000000000E+00
 a*b= 3.000000000000E+00
 a/b= 3.333333333333E-01

>

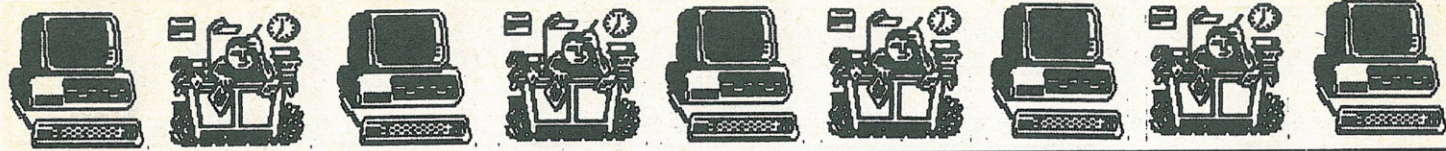
14. ábra

```

program gyak3_3;
{ciklusok: while do, sztringek}
var a,b:real;
    ch:char;
    nev:string[30];
procedure kezdet;
begin
    clrscr;
    writeln('Kérem a neved');
    readln(nev);
end;
procedure fejlec;
begin
    clrscr;gotoxy(3,3);
    writeln('Harmadik gyakorló programunk');
    writeln('Készítette:',nev);
end;
procedure torzs;
begin
    gotoxy(2,6);writeln('Az adatok:');
    write('a');readln(a);
    write('b');readln(b);
    gotoxy(2,10);writeln('A műveletek és eredmények:');
    write('a+b');writeln(a+b);
    write('a-b');writeln(a-b);
    write('a*b');writeln(a*b);
    write('a/b');writeln(a/b);
end;
begin
    kezdet;
    ch=#27;
    while ch=#27 do
    begin
        fejlec;
        torzs;
        writeln;
        writeln('Vége:ESC, Folytatás:minden más billentyű');
        read(kbd,ch);
    end;
    clrscr;
    writeln;writeln('Program vége');
end.

```


változó vagy kifejezés értéke **true**, a ciklus lefut, ha nem teljesül (az értéke **false**), a vezérlés a ciklusmag utáni utasításra kerül. Ebből következik, hogy:

- ha a ciklusmagot legalább egyszer végre akarjuk hajtani, a **while**-ban előírt feltétel igaz voltát még a ciklusutasítás előtt biztosítani kell;

- a ciklusból való kilépés megvalósításához a ciklusmagban meg kell változtatni a **while**-ban előírt feltételt úgy, hogy értéke hamissá (**false**) váljon; ebben az esetben a vezérlés a következő vizsgálat után a ciklusmagot követő utasításra kerül.

Példánkban a ciklusmag legalább egyszeri lefutását úgy tettük lehetővé, hogy a **ch** változónak **#26** értéket adtunk, a **while** utasításban pedig a ciklusba belépést a

```
while ch < > #27
```

feltétel teljesülésétől tettük függővé. Mivel az adott esetben ez teljesül, a vezérlés a ciklusmagra kerül. A ciklus végén a

```
read (kbd,ch)
```

utasítással a **ch** változónak új értéket adunk; ettől függően a ciklus újból végrehajtódik, vagy a vezérlés a következő utasításnak adódik át. A programlistát a 14. ábrán láthatjuk.

Ciklusokat egyébként szervezhetünk az **if..then** és a **goto** utasításokkal is. A Pascalban a **goto** utasítás alkalmazását viszont célszerű kerülni, mert így éppen a nyelv egyik előnye, az áttekinthető programok készítésének lehetősége vesz el. Emiatt az **if..then** és a **goto** utasításokkal megvalósított ciklusok használatát nem javasoljuk.

Nagy Imre

Minden kedden 17-től 20 óráig
HCC ENTERPRISE klub
 a VSZM
 Községi Házban
 (Bp. XI., Fehérvári út 120.)
 Klubvezető: Romvári Gábor
 Telefon: 810-950/473

A TUDOMÁNSZERVEZÉSI ÉS INFORMATIKAI INTÉZET

előzetes megbeszélés szerint díjmentes programbemutatót tart (vidéken is) az általa forgalmazott oktatóprogramokból.
 Horváth Zsuzsa 665-011/2663 mellék
 vagy 813-197
 Budapest, Pf: 454, 1372

XT/AT -TULAJDONOSOKNAK!

Print Screen

lemezre

Biztosan sokmindenkivel előfordult már, hogy egy nagyobb felhasználói programnál szerette volna kinyomtatni a HELP képernyő tartalmát vagy a program egy képernyőjét. A megoldás egyszerű: tegyünk a nyomtatóba papírt és nyomjuk meg a Print Screen billentyűt. És ... meglepődve látjuk,

Az eredeti nyomtatás

C:\				D:\			
Name	Size	Date	Time	Name	Size	Date	Time
BASIC	SUB-DIR	88-10-08	10:13	ARCHIV	SUB-DIR	88-09-26	15:18
DOS	SUB-DIR	88-09-26	13:41	MUNKA ASM	SUB-DIR	88-09-26	13:48
FASTBACK	SUB-DIR	88-10-20	11:09	MUNKA BAS	SUB-DIR	88-10-08	10:13
GUIDE	SUB-DIR	88-10-08	11:02	MUNKA FAS	SUB-DIR	80-01-03	22:03
MASM	SUB-DIR	88-09-26	13:43	MUNKA TXT	SUB-DIR	88-09-26	13:49
NORTON	SUB-DIR	88-10-08	11:01	PCPAINT	SUB-DIR	88-11-09	7:00
PASCAL	SUB-DIR	80-01-03	22:27	STREEMER	SUB-DIR	88-09-27	11:01
Ibmbio .com	16369	85-12-30	12:00	UTILITY	SUB-DIR	88-09-26	13:57
Ibmdos .com	28477	85-12-30	12:00				
ansi .sys	1651	85-12-30	12:00				
autoexec bat	80	88-11-02	14:27				
command .com	23791	85-12-30	12:00				

```
C:\>autoexec
```

```
C:\>echo off
```

```
IBM Personal Computer DOS Version 3.20  

The Norton Commander, Copyright (C) 1986 by Peter Norton
```

```
C:\>
```

A javítás utáni kép

C:\				D:\			
Name	Size	Date	Time	Name	Size	Date	Time
BASIC	SUB-DIR	88-10-08	10:13	ARCHIV	SUB-DIR	88-09-26	15:18
DOS	SUB-DIR	88-09-26	13:41	MUNKA ASM	SUB-DIR	88-09-26	13:48
FASTBACK	SUB-DIR	88-10-20	11:09	MUNKA BAS	SUB-DIR	88-10-08	10:13
GUIDE	SUB-DIR	88-10-08	11:02	MUNKA FAS	SUB-DIR	80-01-03	22:03
MASM	SUB-DIR	88-09-26	13:43	MUNKA TXT	SUB-DIR	88-09-26	13:49
NORTON	SUB-DIR	88-10-08	11:01	PCPAINT	SUB-DIR	88-11-09	7:00
PASCAL	SUB-DIR	80-01-03	22:27	STREEMER	SUB-DIR	88-09-27	11:01
Ibmbio .com	16369	85-12-30	12:00	UTILITY	SUB-DIR	88-09-26	13:57
Ibmdos .com	28477	85-12-30	12:00				
ansi .sys	1651	85-12-30	12:00				
autoexec bat	80	88-11-02	14:27				
command .com	23791	85-12-30	12:00				

```
C:\>autoexec
```

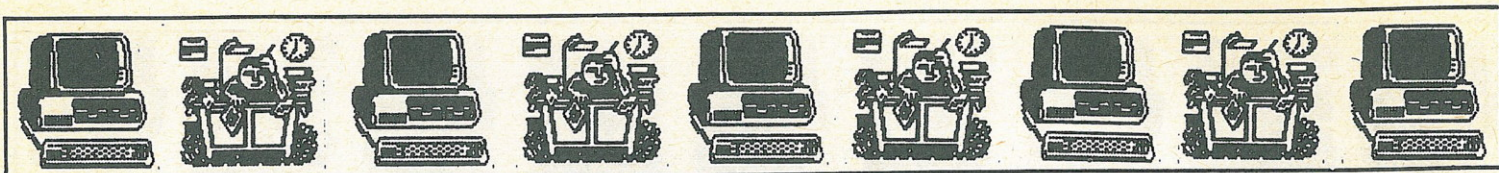
```
C:\>echo off
```

```
IBM Personal Computer DOS Version 3.20  

The Norton Commander, Copyright (C) 1986 by Peter Norton
```

```
C:\>
```


hogy nem az van a papíron, amit a képernyőn láttunk, hanem csak valami hasonló.

Ennek az az oka, hogy a nyomtatók többségének a képernyőn megjelenő karakterek egy része (ASCII 1-től 31-ig) nem nyomtatható karakter, hanem — mint például a 27 — vezérlőkódot jelent. Ez nagyon elronthatja, vagy esetleg — ha a grafikus váltókód is benne volt — olvashatatlanná is teheti a szöveget. Ezt a hibát kétféleképpen lehetne kijavítani:

— az ASCII 1.–31 kódok helyett szököz karaktert küldünk ki a nyomtatóra,

— a nyomtatás helyett a lemezre mentjük a képernyő tartalmát, amit ezután bármilyen szövegszerkesztő-

vel kijavíthatunk és többször is ki-nyomtathatunk.

Ennek az utóbbi módszernek előnye, hogy egy képet többször, különbözőképpen is módosíthatunk, saját programjainkban felhasználhatunk, illetve a programjaink leírásába beleszerkeszthetünk. Éppen ezért ezt a megoldást ajánlatos választani, hiszen az eredményt sokféleképpen felhasználhatjuk.

Felmerül a kérdés: milyen billentyűvel vezéreljük ezt az új „képernyőnyomtatást”? A legegyszerűbb — mivel az eredeti Print Screen funkciót váltja fel — a PrtSc billentyűvel, mert ezt a felhasználói programok nem használják más, különleges feladatokra.

A DOS 5-ös funkciója a Print Screen. Ennek a rutinnak az indítási címét írja át a *program* második része, amely arra is vigyáz, hogy a programot ne lehessen egynél többször installálni. Az első elindítás után a program betöltődik a memóriába, és a számítógép kikapcsolásáig vagy újabb rendszer betöltéséig használható úgynevezett rezidens programként.

A PrtSc billentyű megnyomásakor a vezérlés átadódik az IT_CIM címre, és elmenti a regiszterek tartalmát. Erre a főprogramba való visszatérés miatt van szükség. Ezután a pillanatnyilag nyitott alkönyvtárban létrehozza az első nem létező SCREEN.x fájlt — ahol x A..Z tartományban van. Így a már meglévő fájlokat nem írja felül. Ha már SCREEN.A-tól SCREEN.Z-ig az összes fájlnevet felhasználtuk, akkor mentés nélkül visszakerül a vezérlés a főprogramba, éppen úgy, mint az eredeti Print Screennél, ha nincs nyomtató.

A lemezre nemcsak a képernyő tartalmát mentjük ki, hanem minden sor végén egy Return (ASCII 13) és egy LineFeed (ASCII 10) karaktert is.

A programot lefordítás után alakítjuk át COM kiterjesztésűre az EXE2BIN programmal, és csak a COM kiterjesztésű változatot próbáljuk meg lefuttatni.

Krizsák László

```
code segment
assume cs:code,ds:code,ss:code
```

```
dos equ 21h
kep equ 10h
it equ 5h
quit equ 20h
rquit equ 27h
```

```
org 100h
start: jmp start2
it_cim: cli
; regiszterek elmentése
pushf
push ax
push ds
push cx
push dx
push bx
push cs
pop ds
```

```
; A pillanatnyilag nyitott alkönyvtárba
; nem szereplő első SCREEN.x file
; megkeresése
```

```
m1: mov bl,"A"
mov cx,0ffffh
mov [fcb+7],bl
lea dx,fcb
mov ah,4eh
int dos
or al,al
jnz m2
inc bl
cmp bl,"Z"+1
jnz m1
jmp kilep
```

```
; A SCREEN.x létrehozása
```

```
m2: lea dx,fcb
mov cx,0
mov ah,3ch
int dos
mov bx,ax
push bx
```

```
; A képernyő adatainak kiolvasása
```

```
mov ah,15
int kep
mov cl,ah
mov ch,25
push cx
```

```
; Az eredeti kurzor pozíció elmentése
```

```
mov ah,3
int kep
pop cx
push dx
xor dx,dx
ciklus: mov ah,2
```

```
int kep
mov ah,8
int kep
push dx
```

```
; Egy byte kimentése a lemezre
```

```
push cx
mov cx,1
mov [fcb+7],al
lea dx,fcb+7
mov ah,40h
int dos
pop cx
```

```
pop dx
inc dl
cmp cl,dl
jnz ciklus
xor dl,dl
push dx
```

```
; Sorvég kimentése
```

```
push cx
mov cx,2
lea dx,crlf
mov ah,40h
int dos
pop cx
pop dx
inc dh
cmp ch,dh
jnz ciklus
```

```
; A kurzor pozíció visszaállítása
```

```
pop dx
mov ah,2
int kep
```

```
; File lezárás
```

```
mov ah,3eh
pop bx
int dos
```

```
kilep: sti
```

```
; Regiszterek visszatöltése
```

```
pop bx
pop dx
pop cx
pop ds
pop ax
popf
iret
```

```
crlf db 0dh,0ah
fcb db "SCREEN.e",0
vege db 0
start2: cli
```

```
; PrintScreen IT (5) vektor átirása
```

```
mov ax,3500h+IT
int dos
mov ax,[word ptr it_cim]
cmp es:[bx],ax
jnz inic
lea dx,volt
mov ah,9
int dos
int quit
```

```
; Új IT vektor DS:DX-be
; új IT vektor beállítás
```

```
inic: lea dx,it_cim
mov ax,2500h+IT
int dos
```

```
sti
lea dx,szoveg
mov ah,9
int dos
lea dx,vege
```

```
; Kilépés. A program a memóriában marad
```

```
volt db "A program már "
db "installálva volt!"
db 0dh,0ah,"$"
szoveg db "A Diskscreen program "
db "installálva.",0dh,0ah,"$"

```

```
code ends
end start
```


Polinomok szorzása és osztása

Műszaki feladatok megoldásakor gyakran előforduló matematikai művelet, hogy polinomokat kell egymással megszorozni vagy elosztani. (Az utóbbi a törtkifejezések egyszerűsítésénél is gyakran felmerül.) Több tagból álló polinomoknál ez meglehetősen munkaigényes feladat, amire ezért célszerű számítógépes programot készíteni.

Szorzás

Legyen a szorzandó az

$$f(x) = a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + a_{n-2} x^{n-2} + \dots + a_1 x + a_0$$

a szorzó pedig a

$$g(x) = b_m x^m + b_{m-1} x^{m-1} + b_{m-2} x^{m-2} + \dots + b_1 x + b_0$$

alakú polinom. A két polinom szorzatát úgy képezzük, hogy minden tagot minden taggal megszorozunk:

$$s(x) = f(x) \cdot g(x) = a_0 b_0 + a_0 b_1 x + \dots + a_0 b_m x^m + a_1 b_0 x + a_1 b_1 x^2 + a_1 b_2 x^3 + \dots + a_1 b_m x^{m+1} + \dots + a_n b_m x^{m+n}.$$

Könnyen belátható, hogy ily módon $m \cdot n$ számú szorzást kell elvégezni, majd az azonos hatványkitevőjű tagokat össze kell vonni. A sorozatosan ismétlődő szorzásokat és összeadásokat ciklusba szervezhetjük (1. ábra).

Osztás

A polinomok osztása már bonyolultabb művelet. Gondoljuk meg, mit csinálunk a számok osztásánál. Például:

$$\begin{array}{r} 693:29 = 23 \\ -58 \\ \hline 113 \\ -87 \\ \hline 26 \text{ (maradék)} \end{array}$$

Polinomok osztásánál voltaképpen ugyanígy járunk el. Legyen például a feladat ez:

$$\begin{array}{l} f(x) = 3x^2 - 6x + 3 \\ g(x) = 2x - 1 \end{array}$$

és képezni kell a

$$h(x) = \frac{f(x)}{g(x)}$$

hányadosot:

$$(4x^2 - 6x + 3) : (2x - 1)$$

Az osztó első — legnagyobb kitevőjű — tagjával elosztjuk az osztandó legnagyobb kitevőjű tagját:

$$4x^2 : 2x = 2x$$

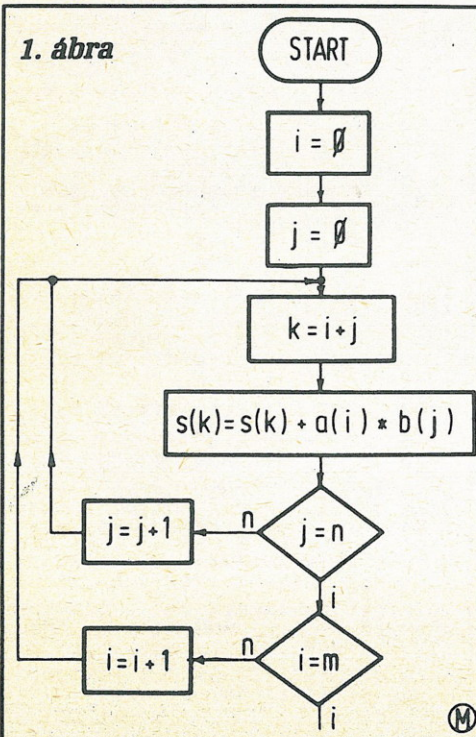
ez lesz a hányados polinom első tagja. Ezzel „visszaszorozunk”:

$$2x(2x - 1) = 4x^2 - 2x.$$

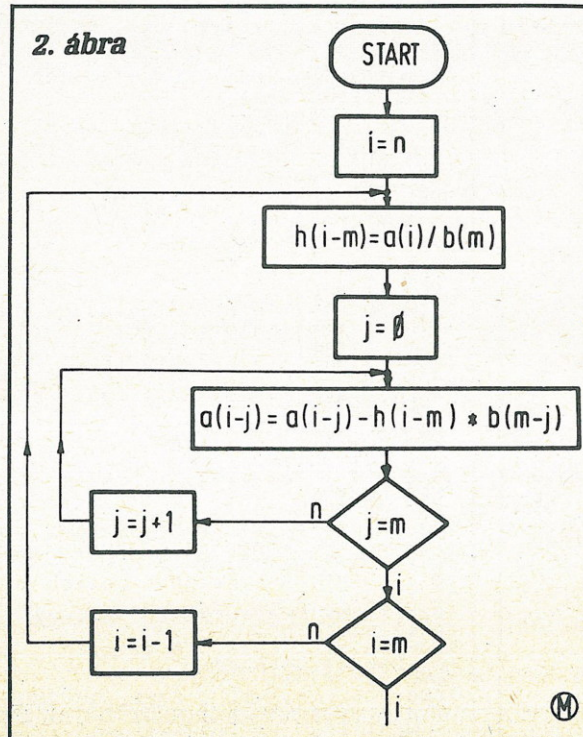
Ezt leírjuk az osztandó megfelelő kitevőjű tagjai alá és kivonjuk azokból:

$$\begin{array}{r} (4x^2 - 6x + 3) : (2x - 1) = 2x \\ -4x^2 + 2x \\ \hline 0 - 4x \end{array}$$

1. ábra

2. ábra

**** POLINOMOK SZORZASA ****
 A szorzandó polinom fokszáma: 3
 A szorzandó polinom együtthatói:
 a(3) = 6
 a(2) = -5
 a(1) = 6
 a(0) = -7
 A szorzó polinom fokszáma: 2
 A szorzó polinom együtthatói:
 b(2) = 3
 b(1) = -4
 b(0) = -2
 A szorzat polinom együtthatói:
 s(5) = 24
 s(4) = -47
 s(3) = 22
 s(2) = -35
 s(1) = 18
 s(0) = 14

3. ábra

4. ábra

**** POLINOMOK OSZTASA ****
 Az osztandó polinom fokszáma: 2
 Az osztandó polinom együtthatói:
 a(2) = 4
 a(1) = -6
 a(0) = 3
 Az osztó polinom fokszáma: 1
 Az osztó polinom együtthatói:
 b(1) = 2
 b(0) = -1
 A hányados polinom együtthatói:
 h(1) = 2
 h(0) = -2
 A maradék polinom együtthatói:
 a(0) = 1

majd hozzáírjuk az osztandó következő tagját és újra elvégezzük az osztást az osztó legnagyobb kitevőjű tagjával:

$$(-4x+3):(2x-1) = -2$$

$$\frac{+4x-2}{0+1}$$

A hányados tehát $(2x-2)$ és van maradék is: 1, ez már nem osztható $(2x-1)$ -gyel.

Ezt a meglehetősen bonyolultnak tűnő eljárást egy séma szerint is elvégezhetjük. Ha ugyanazokat a jelöléseket alkalmazzuk, mint a szorzásnál, akkor a hányados polinom együtthatói így számíthatók ki, feltéve, hogy $n \geq m$ és $r = n - m$:

$$h_r = \frac{a_n}{b_m}$$

$$h_{r-1} = \frac{a_{n-1}}{b_m} - \frac{b_{m-1}}{b_m} h_r$$

$$h_{r-2} = \frac{a_{n-2}}{b_m} - \frac{b_{m-1}}{b_m} h_{r-1} - \frac{b_{m-2}}{b_m} h_r$$

$$h_0 = \frac{a_{n-m}}{b_m} - \frac{b_{m-1}}{b_m} h_1 - \frac{b_{m-2}}{b_m} h_2 - \dots - \frac{b_0}{b_m} h_{r-1}$$

Az osztás maradéka szintén polinom, amelynek együtthatói:

$$m_0 = a_0 - b_0 h_0$$

$$m_1 = a_1 - b_0 h_1 - b_1 h_0$$

$$m_{m-1} = a_{m-1} - b_{m-1} h_0 - b_{m-2} h_1 - \dots - b_0 h_{m-1}$$

Az osztás eredménye tehát ez:

$$h(x) = h_r x^r + h_{r-1} x^{r-1} + \dots + h_0 + \frac{m_{m-1} x^{m-1} + m_{m-2} x^{m-2} + \dots + m_0}{g(x)}$$

Az együtthatók eszerint a 2. ábrán bemutatott ciklussal számíthatók.

A program

Az elmondottak alapján felépített programot a lista mutatja. Az 1. ábrán látható ciklus a program 1210–1260-as soraiban, a 2. ábra szerinti ciklus a 250–300-as sorokban szerepel. Mivel a program Sinclair Spectrum gépre készült, amelynél a tömbök indexei nem vehetnek fel 0 értéket, ezeket 1-től kell indítani. Erre valamennyi tömbfeltöltésnél ügyelni kell.

A program a 20-as sorban kétféle művelet felsorolásával és választási lehetőséggel indul.

A számítási művelet mindkét esetben a kiinduló adatok beírásával kezdődik (140–230-as, illetve 1010–1100-as sorok). Az osztás csak akkor végezhető el, ha az osztó polinom fokszáma nem nagyobb, mint az osztandó ($n \geq m$). A program ezt a 210-es sorban figyeli, és ha ez a feltétel nem teljesül, figyelmeztetést ír ki.

Eredményként mindkét esetben csak az együtthatók jelennek meg a képernyőn, a betűkifejezéseket és kitevőjüket a felhasználónak kell hozzájuk rendelnie. Az együtthatók mellett álló indexszámok azonban egyúttal utalnak a kitevőkre is. Példaként a 3. ábrán bemutatjuk a

$$(8x^3 - 5x^2 + 6x - 7)(3x^2 - 4x - 2) = 24x^5 - 47x^4 + 22x^3 - 35x^2 + 16x + 14$$

szorzás, a 4. ábrán pedig a

$$(4x^2 - 6x + 3):(2x - 1) = 2x - 2 + \frac{1}{2x - 1}$$

osztás eredményét, ahogy azt a számítógép kiírja.

Lázár Károly

```

1 REM *****
2 REM *
3 REM * POLINOMOK SZORZÁSA *
4 REM * ES OSZTÁSA *
5 REM *
6 REM * Lázár Károly 1988 *
7 REM *
8 REM *****
9
10 CLS
11 PRINT TAB 10; "LEHETŐSÉGEK:"
12 PRINT : PRINT
13 PRINT TAB 4; "Polinomok oszt
ésa.....1": PRINT : PRINT TAB 4
;"Polinomok szorzása.....2"
14 PRINT #0; "Melyiket választj
a?": PAUSE 0
15 LET v$=INKEY$
16 IF v$<>"1" AND v$<>"2" THEN
GO TO 50
17 IF v$="1" THEN GO TO 100
18 IF v$="2" THEN GO TO 1000
19 CLS
20 PRINT TAB 1; BRIGHT 1; "****
POLINOMOK OSZTÁSA ****"; BR
IGHT 0
21 INPUT "Az osztandó polinom
fokszáma: "; n
22 PRINT : PRINT "Az osztandó
Polinom fokszáma: "; n
23 DIM a(n+1): DIM h(n+1): DIM
m(n+1)
24 PRINT : PRINT "Az osztandó
Polinom együtthatói:"
25 FOR i=n+1 TO 1 STEP -1: INP
UT a(i): PRINT "a(";i-1;")="; a(i)
26 NEXT i
27 INPUT "Az osztó polinom fok
száma: "; m
28 DIM b(m+1)
29 PRINT : PRINT "Az osztó pol
inom fokszáma: "; m
30 IF m>n THEN PRINT : PRINT B

```

```

RIGHT 1; PAPER 2; INK 7; " Az os
ztó polinom fokszáma nem lehet n
agyobb, mint az osztandó!"; BRIG
HT 0; PAPER 7; INK 0; GO TO 190
220 PRINT : PRINT "Az osztó pol
inom együtthatói:"
230 FOR i=m+1 TO 1 STEP -1: INP
UT b(i): PRINT "b(";i-1;")="; b(i)
240 NEXT i
250 LET g=1: GO SUB 2000: CLS
260 LET r=n-m
270 FOR i=n+1 TO m+1 STEP -1
280 LET h(i-m)=a(i)/b(m+1)
290 FOR j=0 TO m
300 LET a(i-j)=a(i-j)-h(i-m)*b(
m+1-j)
310 NEXT j
320 NEXT i
330 PRINT : PRINT "A hányados p
olinom együtthatói:"; PRINT
340 FOR i=r+1 TO 1 STEP -1
350 PRINT "h(";i-1;")="; h(i)
360 NEXT i
370 PRINT : PRINT "A maradék po
linom együtthatói:"; PRINT
380 IF r=0 THEN LET r=m
390 FOR i=r TO 1 STEP -1
400 LET m(i)=a(i)
410 PRINT "m(";i-1;")="; m(i)
420 NEXT i
430 GO TO 3000
440 CLS : PRINT TAB 1; BRIGHT 1
***** POLINOMOK SZORZÁSA ***
450 BRIGHT 0; PRINT
460 INPUT "A szorzandó poliom f
okszáma: "; n
470 PRINT "A szorzandó polinom
fokszáma: "; n
480 PRINT : PRINT "A szorzandó
Polinom együtthatói:"
490 DIM a(n+1)
500 FOR i=n+1 TO 1 STEP -1: INP
UT a(i): PRINT "a(";i-1;")="; a(i)
510 NEXT i

```

```

1050 INPUT "A szorzó polinom fok
száma: "; m
1060 PRINT : PRINT "A szorzó pol
inom fokszáma: "; m
1070 PRINT : PRINT "A szorzó pol
inom együtthatói:"
1080 DIM b(m+1): DIM s(n+m+2)
1090 FOR i=m+1 TO 1 STEP -1: INP
UT b(i): PRINT "b(";i-1;")="; b(i)
1100 NEXT i
1110 LET g=2: GO SUB 2000: CLS
1120 PRINT "A szorzat polinom eg
yütthatói:"; PRINT
1130 FOR i=1 TO n+1
1140 FOR j=1 TO m+1
1150 LET k=i+j
1160 LET s(k)=s(k)+a(i)*b(j)
1170 NEXT j
1180 NEXT i
1190 FOR i=n+m+2 TO 2 STEP -1
1200 PRINT "s(";i-2;")="; s(i)
1210 NEXT i
1220 GO TO 3000
1230 PRINT #1; "Helyesek az adato
k? (i/n)": PAUSE 0
1240 LET v$=INKEY$
1250 IF v$<>"i" AND v$<>"n" THEN
GO TO 2010
1260 IF v$="i" THEN RETURN
1270 IF v$="n" THEN PRINT : PRIN
T BRIGHT 1; "Irja be újra az adat
okat!"; BRIGHT 0; PAUSE 150: CLS
1280 GO TO (g=1)*100+(g=2)*1000
1290 PRINT #0; "Folytatjuk? (i/n)
": PAUSE 0
1300 LET v$=INKEY$
1310 IF v$<>"i" AND v$<>"n" THEN
GO TO 3010
1320 IF v$="i" THEN GO TO 10
1330 IF v$="n" THEN CLS : PRINT
AT 10,6; "Köszönöm, befejeztük.":
STOP

```


A PÉNZÜGYI SZÁMÍTÁSTECHNIKAI INTÉZET

felkínálja megvételre

a következő, használaton kívüli állóeszközeit:

**VT340 terminálok
VDT52102 terminálok
VDT52117 terminálok
QVT-100 Quadro terminálok
Tatung 6600A terminálok**

**VT16 mikrogép konfiguráció
Proper16 mikrogép konfiguráció**

DZM180 mátrixnyomtatók

**DCD300 beépíthető kazettás
egységek
DCU-2 ikerkazettás egységek**

**TPA-S rackfiókok, különféle
illesztő kártyák**

**Siemens 4581 (55MB) lemez-
egységek**

**A berendezések részben működőképesek, részben alkatrészellátással
nem rendelkező régi berendezésekhez bontásra ajánljuk.**

Árak megegyezés szerint.

**Érdeklődni lehet: PSZTI TAF Hálózatfejlesztési osztály
Telefon: 888-983**

FELADATOK

— MEGOLDÁSOK

Sorozatunkat elsősorban középiskolásoknak szánjuk, de reméljük, hogy minden olvasónknak tanulási lehetőséget és szórakozást nyújt.

A feladatok a Nemes Tihámé országos számítástechnikai verseny színvonalának felelnek meg. Minden esetben olyat választunk, amely röviden, gyorsan megoldható, de megoldásához ötletre van szükség. A megoldást mindig a következő számban közöljük.

Mivel változatosságra törekszünk, különböző programozási nyelveket használunk. Az is előfordul majd, hogy egy feladatra több programnyelven is közlünk megoldást, ezzel is elősegítve az ismeretszerzést.

A szerkesztőség várja az olvasók, a versenyzők leveleit. A legötletesebb program beküldőjét könyvtalvánnyal jutalmazzuk. Ne feledjenek azonban a programhoz leírást is mellékelni!

9. feladat:

Rekurzív rajz

Írjon programot, amely beolvas egy számot és kirajzolja az ennek megfelelő fokszámú rekurzív görbét. Az ábrákon néhány példa látható.

Megoldás

Hasonlítsuk össze a harmad- és negyedfokú ábrát! A negyedfokú ábra a közepén látható elemből és az abból kinyúló négy „ágból” áll. Ezek az „ágak” nagyon hasonlóak a harmadfokú ábrához. Nevezük ezeket az „ágakat” ezért harmadfokú zárt vonaldaraboknak. Az 1. ábrán vastagított vonallal egy ilyen emeltünk ki.

Egy „ágot”, más szóval egy harmadfokú zárt vonaldara-

bot még három részre bonthatunk: egy oda- és egy visszafelé vezető vonalszakaszra, továbbá egy lezáró átlós vonalkára. Nevezük ezeket a részeket harmadfokú nyitott vonaldaraboknak. A 2. ábrán ez látható kiemelve.

Ha most megfigyeljük a harmadfokú nyitott vonaldarabot, az három részre bontható: egy bal oldali és egy jobb oldali másodfokú nyitott vonaldarabra, valamint közepen egy másodfokú zárt vonaldarabra. A részeket a 3. ábra mutatja.

Hasonló szabály mondható ki a másodfokú nyitott görbére is: az két elsőfokú nyitott és egy elsőfokú zárt vonaldarabból áll.

Az ábrákon megfigyelhető szabályok felismerése után a feladat megoldása már igen egyszerű, feltéve, hogy olyan programozási nyelvet választunk, amelyik a rekurziót támogatja. A program BASIC-ben vagy Assemblerben való megírását így szinte azonnal elvethetjük.

A feladat megoldására a legalkalmasabb talán a Pascal nyelv, de a ZX—Spectrumon Beta BASIC-ben vagy C64-en Simon's BASIC-ben is igen szép megoldás írható.

A megoldást a két előbbi nyelven mutatom be. Nézzük először a Turbo Pascal 4.0 nyelvű, IBM PC-n futtatható

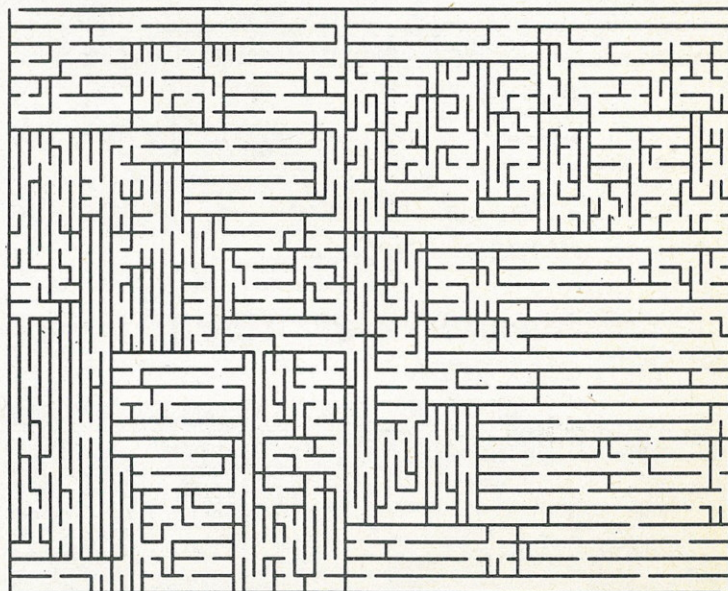
programot. A program két fő eljárásból áll. A RajzNyitott vonaldarab rajzolását végzi, a RajzZárt pedig a zártét. A paraméterezése és felépítése nagyon hasonló. Mindkét rutin megkapja, hogy melyik irányba (Irány) rajzoljon, és azt, hogy milyen fokszámú vonaldarabot. Mindkét rutin Irány-tól függően szétágazik és a megfelelő irányban rajzol.

A működés a fent említett szabályok alapján könnyen érthető.

Egy zárt vonaldarab két azonos fokszámú nyitott darabból áll és egy átlós vonalkából. Így a zárt vonaldarabot

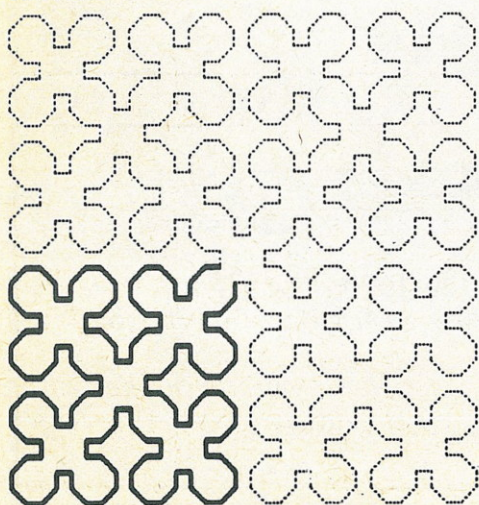
rajzoló szubrutin is két nyitott darabot rajzol (RajzNyitott segítségével) és ezek közé egy átlós vonalkát. Ha a fokszám nulla, akkor természetesen a nyitott vonaldarabok rajzolása elmarad.

Hasonlóan egy nyitott vonaldarab két eggyel alacsonyabb fokszámú nyitott darabból, egy eggyel alacsonyabb fokszámú zárt darabból és két összekötő vonalkából áll. Ennek megfelelően RajzNyitott a két alacsonyabb fokszámú nyitott szakasz rajzolásához önmagát, a zárt szakaszhoz RajzZárt-at hívja meg eggyel alacsonyabb fokszámmal. A tulajdonképpeni

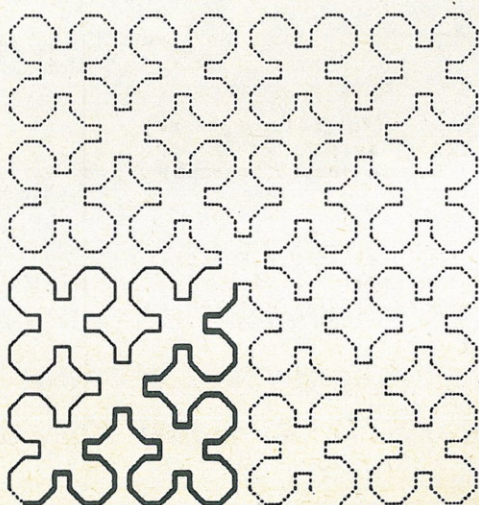

Egy labirintus

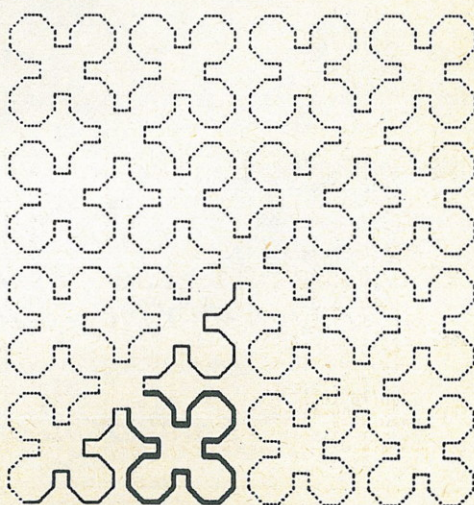
1. ábra

2. ábra

3. ábra

főprogramnak már kevés dolga marad. A paraméterek beolvasása után a grafikus üzemmód beállítása következik. Az ábra rajzolása egy át-lós vonalka meghúzása után teljes egészében a RajzZárt rutinra marad. A főprogram végezetül mintegy ellenőrzésképpen kiszínezi a görbét. Érdemes felfigyelni arra is, hogy a kép torzítását hogyan küszöböli ki a Torzit konstans és az Mx, My, Nx, Ny változók. Ez a torzítás szükséges lehet akkor is, ha a képet nyomtatni akarjuk.

A Beta BASIC-ban megírt másik program szinte sorról sorra megfeleltethető a most vizsgált Pascal programnak. A két szubrutint itt is megtaláljuk (rajz_ny és rajz_z). Az egyedüli különbség az irányok jelölésében van. Míg Pascalban a felsorolt típus szemléletes jelölést tett lehetővé, itt az 1-4 számok jelölik a megfelelő irányokat, s ez kissé rontja a program olvashatóságát.

A Beta BASIC lista

```

10 REM -----
    Rekurzív rajzoló
    program
    -----
    1000.00.10.
    Pinter Gabor
    -----
20 CSIZE 8
   BORDER 1
   PAPER 1
   INK 7
   BRIGHT 1
30 INPUT "Hányad foku legyen?
   :nagysag
40 LET a=5
   LET n=5
50 REM
   foprogram
60 PLOT 255-(255-(2*nagysag-1)
   *(m+n)-n)/2,176-(176-(2*nag
   ysag-1)*(m+n)-n)/2-n
   DRAW -n,n
1000 REM
   Zart szakasz rajzolasa
1010 DEF PROC rajz_z irany,f
1020 IF THEN GO TO 1030
1030 GO TO ON irany;1040,1050,
   1060,1070
1040 DRAW n,-n
   GO TO 1130
1050 DRAW -n,n
   GO TO 1130
1060 DRAW n,n
   GO TO 1130
1070 DRAW n,n
   GO TO 1130
1080 GO TO ON irany;1090,1100,
   1110,1120
1090 rajz_ny 3,f
   DRAW n,-n
   rajz_ny 3,f
   GO TO 1130
1100 rajz_ny 2,f
   DRAW -n,-n
   rajz_ny 4,f
   GO TO 1130
1110 rajz_ny 3,f
   DRAW -n,n
   rajz_ny 1,f
   GO TO 1130
1120 rajz_ny 2,f
   DRAW n,n
   rajz_ny 2,f
1130 END PROC
1500 REM
   Nyitott szakasz rajzolasa
1510 DEF PROC rajz_ny irany,f
1520 IF NOT f THEN GO TO 1530
1530 GO TO ON irany;1540,1550,
   1560,1570
1540 rajz_ny 1,f-1
   DRAW -a,0
   rajz_z 2,f-1
   DRAW 0,-a
   rajz_ny 1,f-1
   GO TO 1580
1550 rajz_ny 2,f-1
   DRAW -a,0
   rajz_ny 3,f-1
   GO TO 1580
1560 rajz_ny 3,f-1
   DRAW a,0
   rajz_z 4,f-1
   DRAW 0,a
   rajz_ny 3,f-1
   GO TO 1580
1570 rajz_ny 4,f-1
   DRAW -a,-a
   rajz_z 1,f-1
   DRAW a,0
   rajz_z 4,f-1
1580 END PROC

```

A most következő és a további néhány feladat a labirintus készítésével és bejárá-sával kapcsolatos.

10. feladat: Labirintusrajolás

Írjon programot, amely véletlen labirintust rajzol. A labirintusnak a következő tulajdonságai legyenek:

- egy be- és egy kijárata van,
- a bejáratról a kijáratig egy és csak egy út vezet,
- a bejáratól a labirintus bármely pontjára el lehet jutni.

Pintér Gábor

A Turbo Pascal 4. 0 lista

```

{-----}
{      Rekurzív rajzoló program      }
{-----}
{      1988. 09. 23.                  }
{-----}
{      Pintér Gábor                    }
{-----}

uses
  Graph;
type
  Iranytipus =
    (le_balra,fel_balra,
     fel_jobbra,le_jobbra);
const
  torzit = 1.43;
var
  Gd, Gm      : Integer;
  Mx,My, Nx,Ny, X,Y : Integer;
  Nagysag     : Integer;
  Szin        : Integer;
  Ch          : Char;

procedure RajzNyitott
  ( Irany : Iranytipus;
    Fokszam : Integer); forward;

{ Zart gorbe rajzolasa }
procedure RajzZart
  ( Irany : Iranytipus;
    Fokszam : Integer);

begin
  if Fokszam=0 then
    case Irany of
      le_balra : LineRel(Nx,-Ny);
      fel_balra : LineRel(-Nx,-Ny);
      fel_jobbra : LineRel(-Nx,Ny);
      le_jobbra : LineRel(Nx,Ny)
    end
  else
    case Irany of
      le_balra :
        begin
          RajzNyitott(le_balra,Fokszam);
          LineRel(Nx,-Ny);
          RajzNyitott(fel_jobbra,Fokszam)
        end;
      fel_balra :
        begin
          RajzNyitott(fel_balra,Fokszam);
          LineRel(-Nx,-Ny);
          RajzNyitott(le_jobbra,Fokszam)
        end;
      fel_jobbra :
        begin
          RajzNyitott(fel_jobbra,Fokszam);
          LineRel(-Nx,Ny);
          RajzNyitott(le_balra,Fokszam)
        end;
      le_jobbra :
        begin
          RajzNyitott(le_jobbra,Fokszam);
          LineRel(Nx,Ny);
          RajzNyitott(fel_balra,Fokszam)
        end
    end
end

```

```

end {case}
end {RajzZart};

{ Nyitott gorbe rajzolasa }
procedure RajzNyitott
  ( Irany : Iranytipus;
    Fokszam : Integer);

begin
  if Fokszam<0 then
    case Irany of
      le_balra :
        begin
          RajzNyitott(le_balra,Fokszam-1);
          LineRel(-Nx,0);
          RajzZart(fel_balra,Fokszam-1);
          LineRel(0,-My);
          RajzNyitott(le_balra,Fokszam-1)
        end;
      fel_balra :
        begin
          RajzNyitott(fel_balra,Fokszam-1);
          LineRel(0,My);
          RajzZart(fel_jobbra,Fokszam-1);
          LineRel(-Nx,0);
          RajzNyitott(fel_balra,Fokszam-1)
        end;
      fel_jobbra :
        begin
          RajzNyitott(fel_jobbra,Fokszam-1);
          LineRel(Nx,0);
          RajzZart(le_balra,Fokszam-1);
          LineRel(Mx,0);
          RajzNyitott(le_jobbra,Fokszam-1)
        end
    end {case}
  end {RajzNyitott};

begin
  repeat
    Write('Hányad foku legyen? ');
    Readln(Nagysag);
    Write('Visszintes vonal hossza? ');
    Readln(My); Mx:=trunc(torzit*My);
    Write('Atlos vonal hossza? ');
    Readln(Ny); Nx:=trunc(torzit*My);
    Write('Szine? (1-16) ');
    Readln(Szin);

    Gd := Detect;
    InitGraph(Gd, Gm, '');
    if GraphResult (<) grOk then
      Halt(1);

    SetColor(Szin);
    Y:=GetMaxY;
    X:=(GetMaxX+GetMaxY) div 2;
    MoveTo(X,Y-Ny);
    LineRel(-Nx,Ny);
    RajzZart(le_balra,Nagysag);
    SetFillStyle(SolidFill,Szin);
    FloodFill(X-Nx,Y-Ny,Szin);
    Read(Ch);
    CloseGraph
  until (Ch<>chr(13))
end.

```

Közületek, figyelem!
 Mikroszámítógépet
 akarnak vásárolni?
 Tájékoztódnak a
 naprakész piaci helyzetről!
 Díjtalan ismertető!
MESZ Számítástechnika
 1368 Budapest, Pf.: 193

Kevés számítástechnikai cég mondhatja el magáról, hogy több mint harminc éve alakult. Az ilyen úttörők közé tartozó Élelmiszeripari Ügyvitelszervezési és Gépi Adatfeldolgozó Vállalat (ÉLGAV) alapításakor még csak a szűk értelemben vett ágazati feladatok megoldásában vett részt. Tevékenysége azonban a kor követelményeinek megfelelően átalakult. Az évforduló alkalmából tekintünk át röviden az ifjúsági és humanitárius jellegű eredményeit.

Az ÉLGAV neve az úttörők körében ismerősen cseng: népszerű volt a Pajtás újságban meghirdetett programozási pályázatuk. Az oktatással kapcsolatos ötleteket az ÉLGAV szakembereinek konzultációja mellett professzionális színvonalon, egységes megjelenési formában valósították meg, Commodore 64-es gépeken:

— az órarendkészítő program általános és középiskolákban egyaránt alkalmazható;

— az áramkörszerkesztő, -számító és -rajzoló program Blinszky László és Kétszery Zsolt munkája;

— a fizika-kémiai oktatóprogram első változatát két soproni általános iskola számítástechnikai szakköre Takács Sándor vezető tanár irányításával készítette;

— Kuti Ferenc Szentesről egy elektromosság-tant oktató programot írt.

A számítástechnikai munkáknál a vakok és a gyengénlátók foglalkoztatását az a tény akadályozza, hogy a gép által kiírt üzeneteket, listákat nem tudják elolvasni. E probléma megoldására Arató András és Vaspőri Teréz kifejlesztette a Homelab-4 olyan változatát, amely a képernyőre kiírt szöveget, számokat egyúttal ki is mondja. Az így kifejlesztett, Brailab-nak nevezett gépnek ezzel a tulajdonságával, valamint az alacsony beszerzési árával látszólag a feladat meg is oldódott, hiszen készen volt egy olyan számítástechnikai eszköz, amit ezután csak használni kell. További akadályt jelentett azonban az, hogy ez a típus eredetileg csak házi, illetve oktatási gépekhez készült. Ekkor siettek segítségül az ÉLGAV szakemberei. Szoftver- és hardverfejlesztésük lehetővé tette, hogy mindazt, ami egy IBM PC-vel kompatibilis gép képernyőjén megjelenik, a Brailab hangosan ki is mondja. Ezáltal egy alig tízezer forintba kerülő Brailab csatlakoztatásával megoldható a vakok számára is az IBM PC-vel kompatibilis gépek kezelése: szoftvert fejleszthetnek rajta, vagy szövegszerkesztővel, adatbáziskezelővel felhasználói munkát is végezhetnek vele.

A nem beszélő, súlyosan mozgássérült gyerekek megkülönböztető- és felfogóképességének vizsgálatát, valamint fejlesztését szolgálja az a mozaik-összerakó program, amelyet a Gyógy- és Pedagógiai Pszichológiai Intézzel együttműködve fejlesztettek ki. Ennek futásakor a Commodore 64 képernyőjén hat vagy kilenc ábra jelenik meg. A fölöttük lévő minta vagy utasítás alapján ki kell választani azt, amelyik a mintával összefüggésbe hozható. A választás az erre a célra kifejlesztett — a mozgássérült gyermekek többsége által is kezelhető — nagyméretű vezérlőpulttal lehetséges. A helyes vagy helytelen válaszokat különböző hangjelzések kísérik. Ha a megoldás jól sikerült, akkor jellegzetes zene szólal meg és új feladat látható, de az F1 gomb megnyomásával akár azonnal megkérdezhető a helyes megoldás. Öt feladat van, az utolsónak a végrehajtása után előlről kezdődik a feladatok megjelenítése.

A hagyományos papír-ceruza teszteknél — a mozgásra való folyamatos koncentráció miatt —

Többszörösen ad, aki ma ad

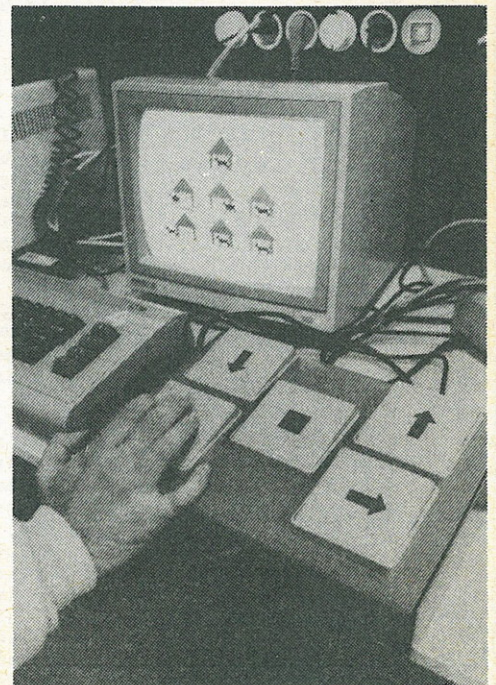
IBM PC és a képernyőjén lévő szöveget „felolvasó” Homelab-4 — Brailab

a gyerek kimerül, mire a feladat tartalmi részéhez ér. A számítógép alkalmazásával viszont magára a feladatra összpontosíthat, s a reagálása igen egyszerű cselekvésre, a nagyméretű vezérlőpult megfelelő billentyűjének megnyomására szűkül. A program további jelentősége, hogy nem drága, speciális gépre, hanem házi számítógépre készült. A gyakorlatban tehát a gyerek az intézetben megtanulja, otthon pedig begyakorolja a használatát. Ezáltal a program a készségfejlesztési rendeltetését nemcsak az intézetben, hanem otthon, közvetlen családi környezetben is betöltheti.

Ezzel az áttekintéssel még korántsem merítettük ki az ÉLGAV humanitárius tevékenységeinek ismertetését. Folytathatnánk a sort a Bárczi Gusztáv Gyógy- és Pedagógiai Tanárképző Főiskola szponzorálásával, térítésmentes szoftverátadásával stb. E tiszteletre méltó tevékenységi kör különös jelentőséget kap napjainkban, az egyre nehezebb gazdasági körülmények közepette. Kétszer ad, aki gyorsan ad, tartja a közmondás. Ezt bátran módosíthatjuk arra, hogy: többszörösen ad, aki ma ad. A szociális gondoskodás egyre soványodó pénzügyi lehetőségei mellett példamutató az ÉLGAV helytállása.

Broczkó Péter

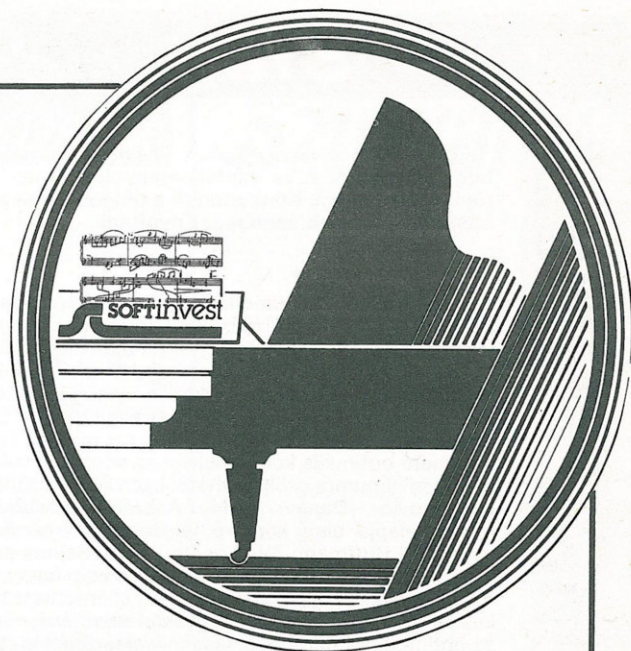
**Mozaiktesztelő mozgássérülteknek
Az előtérben az e célra
kifejlesztett speciális vezérlőpult**

Diagnózis?

PcVÍRUS


```
C:\>dir o d
.Dolume n o
..irect lyAI
ACAD-NCoiBEX
AAAA-NC1rXEX
AAAA-NC25XFi
Virus!!!
Ne_másoljon!
1 -
u 4 12
h:3C i9 - 988
hu 12-29-1988 VIR
T8:36:30.611-0 -80 2:01
iDIR>L569331-01-80 12:01a
Cap <DI32244.SI1-01-80 12:04a
r<(s317164981-01-80 12:05a
C:\> fehu)12-29-16881-80US12:06a
C:\>captu lT8:34:23.019881bytes1freea
```

Terápia?

PcHIGI

Bővebb tájékoztatóval

és programbemutatóval rendelkezésére áll a

SZOFTVERKERESKEDELMI
ÉS FEJLESZTÉSI BETÉTI TÁRSULÁS
1391 Budapest, Pf. 218 Tel.:119 - 067, 328-769

Videomonitor a Junoszy-402 BC-ből

Szegény ember vízzel főz, avagy jobb híján egy televízió is megteszi. Mivel a tévé már megvolt, így én is ezt alakítottam át. Úgy csináltam, hogy továbbra is alkalmas a tévéműsorok vételére, illetve monitorozásra, szabvány DIN-csatlakozóval.

A videocsatlakozó-aljzaton van egy érintkezőpár, mely nyugalmi helyzetben zárt állapotban van. Ezt használtam fel egy 12 V-os relé kapcsolására. (Relének olyat válasszunk, amelyiknek több érintkező-párja van.)

A relét egy kisméretű panelra szereltem a DIN-csatlakozóval együtt. Ezt úgy készítettem el, hogy a DIN-csatlakozóra szegecselhető anyát (M3) raktam, így a panelal együtt a kívánt helyre erősíthető.

A tévékészülék hangfrekvenciás bemenetét megszakítottam (1. ábra) úgy, hogy közvetlenül a hangerő-szabályozó potenciométerre csatlakozhassam. (A rajzon ez a 2-es pont.) Ezt a fólia átvágásával oldottam meg. Átvágás után mind a két részre egy-egy hangfrekvenciális árnyékoló vezetékét forrasztottam, melyeken az árnyékolást szabadon hagytam. A vezetékek másik végét a relé megfelelő pontjaira kötöttem. Az árnyékolást „testeltem”.

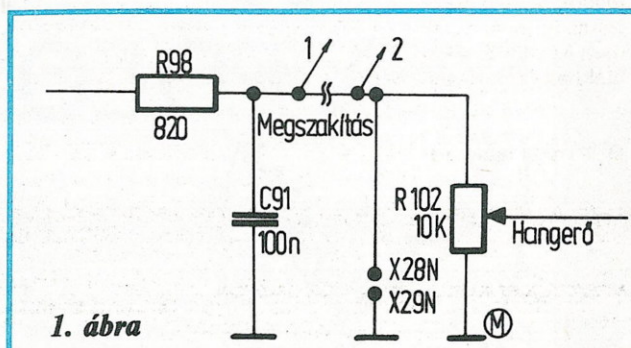
A videojel a demodulátor serlege alatt csatlakoztatható (2. ábra). Itt a megfelelő helyeken átvágtam a fóliát úgy, hogy az R38-as ellenállás a báziskörben maradt. VIGYÁZAT! Nálam a nyomtatási rajz és a panel maratása nem egyezett meg, ezért átvágás után az R38-as ellenállást át kellett forrasztani. A megfelelő pontokra (3-4, 5-6) 75 ohmos koaxiális kábelt forrasztottam. A kábeltől 3 méterre volt szükség. Ennyiből a belső vezeték és a csatlakozókábel is elkészült. (A vékony koaxiális kábel ára 170 forint méterenként.)

A kábelek másik végét a relé megfelelő pontjaira kötöttem (3. ábra). A relén helyeztem el az R és C alkatrészeket. A relé működtetéséhez szükséges feszültséget a stabilizátor panelról vettem, amelyet a videocsatlakozó érintkezőivel kapcsoltam össze. Ezután elkészítettem a csatlakozókábelt (4. ábra).

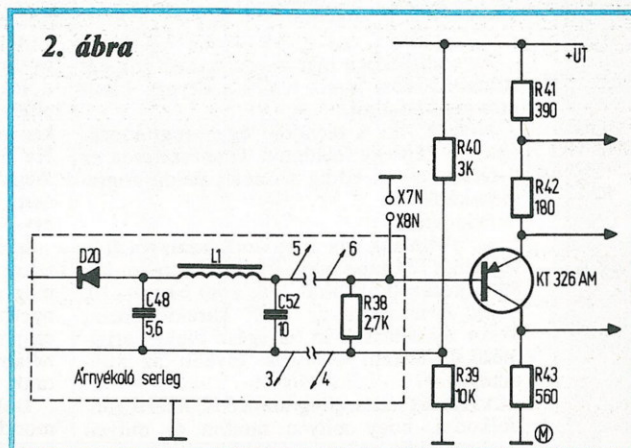
Ha a tévé bekapcsolásakor nem csatlakoztatjuk a számítógépet, akkor a beállított műsoroknak kell megjelenni. Ha a 6 pólusú tuchelt csatlakoztatjuk a tévéhez, az átkapcsol monitorra és a számítógépet bekapcsolva, annak bejelentkezését kell látnunk.

Ezzel el is készült a monitor. Érdeemes megcsinálni ezt az átalakítást, mert ezzel jó minőségű hanghoz és képhez jutunk. Én beépítettem a készülékbe egy fejhallgató-csatlakozót is, hogy a készüléket a család zavarása nélkül használhassam.

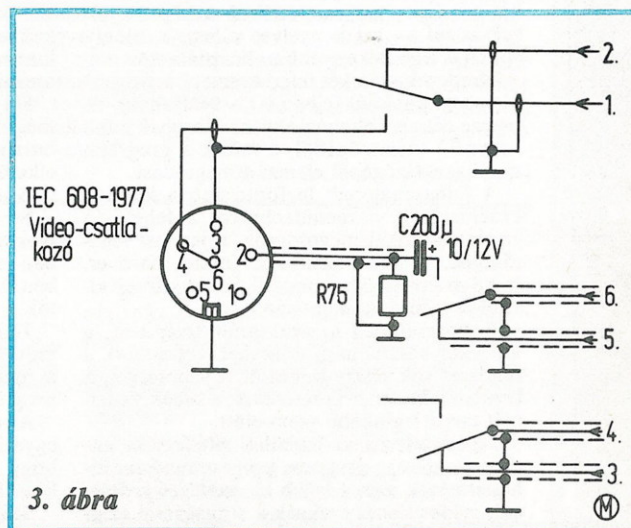
Bihácsi Gábor

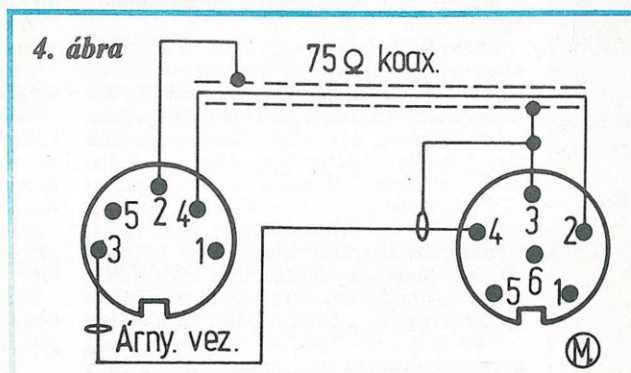
1. ábra

2. ábra

3. ábra

4. ábra

„KORMÁNYVÁLTÁS”

A C Plus/4-es gépek billentyűzetének és botkormányának adatvonalai közös TED regiszterhez csatlakoznak. Ez az oka annak, hogy a programok, amelyeket csak botkormánnyal lehet irányítani, könnyen módosíthatók úgy, hogy billentyűzetről kezelhetők legyenek. Ehhez csak annyit kell tenni, hogy a megfelelő TED regiszter figyelését a \$DB70 címen kezdődő billentyűzetvizsgáló rutinra kell bízni. Az alábbiakban ismertetem néhány program módosítását:

A Program neve	Cím	Módosítás
BOOTY	\$1175	00 20 70 DB
HARVEY HEAD	\$1129	00
	\$115C	20 70 DB
BONGO	\$2C9D	00 20 70 DB
FURY	\$2712	00 20 70 DB
RUNNER	\$29E1	00 20 70 DB
INVADERS	\$1067	00 20 70 DB
BMX RACER	\$2030	00 20 70 DB
AUTOBAHN	\$383A	00
	\$3866	20 70 DB
STELLAR WARS	\$108A	00 20 70 DB
TREASURE ISLAND	\$7447	00 20 70 DB
	\$1610	00 20 70 DB
STARFORCE NOVA	\$2387	00 20 70 DB
	\$1534	00 20 70 DB
ROBO KNIGHT	\$281A	00 20 70 DB
MATRIX	\$13E0	A9 00 20 70 DB
AIRWOLF 16	\$2F85	00 20 70 DB
AUTO ZONE	\$1C3C	00 20 70 DB

A módosítás tehát mindössze annyiból áll, hogy a megfelelő program betöltése után belépünk monitorba és kiadjuk a > parancsot a fenti táblázatban szereplő operandusokkal. Például a BOOTY programnál a parancs:

> 1175 00 20 70 DB.

Ezután irányítására a billentyűzetet használhatjuk. A botkormány egy-egy iránya több billentyűvel is helyettesíthető:

Fel: <1> <9> <7> <5> <3>
 Le: <CLR/HOME> <*> <P> <I> <Y> <R>
 <W> <RETURN>
 Jobbra: <2> <0> <8> <6> <4> <HELP>
 Balra: <CTRL> <:> <L> <J> <G> <D>
 <A> <£>

Tűzgomb

PORT1 esetén: <SHIFT> <@> <X> <X> <V>
 <N> <,> </> <RUN/STOP>
 PORT2 esetén: <E> <F3> <T> <U> <0> <->
 <+> <Q>

Egy kicsit bonyolultabb a megoldás akkor, ha egy program eredetileg botkormányt és billentyűzetet is használ.

Ilyen például a MERCENARY, aminek az átírásához az alábbi gépi kódú program szükséges:

Cím	Módosítás
\$07F8	80
\$B27F	A9 BF 20 40 FF 20 4A FF
\$B287	A9 DF 20 67 FF
\$FF40	8D 30 FD 8D 08 FF AD 08
\$FF48	FF 60 A2 FF 8E 90 FF 4A
\$FF50	B0 07 48 A9 04 20 60 FF
\$FF58	68 4A 4A 4A B0 08 A9 08
\$FF60	4D 90 FF 8D 90 FF 60 20
\$FF68	40 FF 4A B0 07 48 A9 02
\$FF70	20 60 FF 68 4A 4A 4A B0
\$FF78	05 A9 01 20 60 FF A9 FD
\$FF80	20 40 FF 0A B0 05 A9 40
\$FF88	20 60 FF AD 90 FF 60 FF

Ilyenkor a botkormány helyett a kurzormozgató és a SHIFT billentyűk használhatók.

Devecz Ferenc

Görgetés TVC-re

A Mikroszámítógép Magazinban már jelent meg TVC-re scroll rutin, az 1986. decemberi számban. Ezt azonban túlságosan lassúnak találtam.

Ez a két rutin, amely jobbra, illetve balra görgetést valósít meg, már elég gyors ahhoz, hogy játékprogramokban is felhasználható legyen. A rutinok előnye az is, hogy mindhárom grafikus üzemmódban alkalmazhatók. A listán látható program a két rutinnal a memória bármely szabad területén működőképes. BASIC-ből az EXT 0, illetve az EXT 1 parancsokkal hívható.

Kókai László

```

1 !*****
2 !* Gyors scroll jobbra/balra TVC-re *
3 !* (C)1988 BUDDHA Softhouse *
4 !* Kókai László *
5 !*****
10 KE=3735:I=0
20 READ A:IF A=-1 THEN GOTO 50
30 CH=CH+A:POKEKE+I,A:I=I+1
40 GOTO 20
50 IF CH=6392 THEN 60
55 PRINT"hiba a DATA sorokban!!":END
60 PRINT"Kesz!!!":SOUND
70 POKE 33,3735 AND255:POKE34,3735/256
80 POKE 35,3759 AND255:POKE36,3759/256
90 PRINT"Jobbra:ext0":PRINT"Balra :ext1"
1000 DATA243,62,80,211,2,33,0,128
1010 DATA6,240,197,229,209,35,1,63
1020 DATA0,237,176,193,16,244,251,201
1030 DATA243,62,80,211,2,33,63,128
1040 DATA6,240,197,1,63,0,229,209
1050 DATA43,237,184,35,17,127,0,25
1060 DATA193,16,239,251,201,-1
    
```

Listánkat felhasználói, illetve játékprogramokból állítjuk össze. A legjobbakat, legérdekesebbeket a beküldött javaslatok alapján rangsoroljuk. Ehhez kérjük az olvasók közreműködését. C64-re, ZX-Spectrumra, Enterprise-ra, TVC-re, Atarira és IBM-re készült programsorokat várunk havonta.

Címünk:
 Mikroszámítógép Magazin
 Szerkesztősége
 1371 Budapest, Pf. 433
 A diákszerkesztőség

TOP - lista																	
Felhasználói programok	Felhasználói programok					Játék programok	Játék programok										
	IBM	AMIGA	C-128	C-64	C+4 (16)		SPECTR.	ENTERP.	TVC	IBM	AMIGA	C-128	C-64	C+4 (16)	SPECTR.	ENTERP.	TVC
1 Aiga Paint						1 Maniac M. II.											
2 Geos 1.6 d.						2 Lord of Midn.											
3 Rockman v5.3						3 Summer Ol.											
4 Aiga Gad +						4 LLL											
5 Windows						5 Kombok											
6 Disk manager						6 Super cobra											
7 Printfox						7 Barbarian III.											
8 Printmaster						8 Monopoly II.											
9 Game maker						9 Defender etc.											
10 Art studio 1.5c						10 Bite											

Az operációs rendszerek sok tekintetben különbözhetnek egymástól. A felhasználói igények, a különféle szolgáltatások színvonala, a rendszer vezérlésének módja, a hardverréteg mind olyan ismérvek, amelyek alapján a rendszereket osztályozni lehetne. Például a „nagygépes”, „kisgépes” és „mikrogépes” csoportosítás a hardvert helyezi előtérbe, de nem mond semmit a rendszer működéséről. Ha „parancsvezérelt” és „eseményvezérelt” rendszerekről beszélünk, túl nagy csoportokat alkotunk, megint csak egyetlen ismérvtől. Könnyen be látható, hogy nem egyszerű csoportosításra, hanem több szempont szerint felépíthető, sajtóságos rendszerre van szükség. A sok lehetőség szempont közül legalább a következőket célszerű figyelembe venni:

- a felhasználók számát (egy és több felhasználó),
- a rendszer üzemmódját (kötegelt, időosztásos, valós idejű, többcélú),
- a gép méretét (nagy-, kis- és mikrogépes).

A fenti szempontok által meghatározott kombinációk közül néhány értelmetlen, mások már a feledés homályába merültek, a többiek pedig igyekszünk figyelembe venni.

A fejlődés spirálja

Az ötvenes évek második felében a hardver a fejlett országokban is többszörösen meghaladta az emberi munka árát, ezért a legfontosabb feladat az volt, hogy a számítógéprendszer folyamatosan ellássa munkával. A megoldandó feladatokat (job) a megfelelő vezérlő információval együtt lyukkártyacsomagokon rögzítették, és a kötegelt feldolgozás indulásakor a kártyaolvasóba helyezték. A feladatköteget egy viszonylag egyszerű operációs rendszer — amit gyakran monitornak is hívtak — fogadta. Tipikusan ilyen volt például a FORTRAN fordító hívása, az Assembler hívása és a kapott tárgyprogram elindítása. Minden feladat befejezése után a monitor visszakarta a vezérlést és beolvasta a kötegből (batch) a következő feladatot.

A ma is használt technikák közül már akkor megjelent a könyvtárszervezés, a programok áthelyezhetősége és a periféria függetlenségének az elve is. A könyvtár csupán kártyán, papíron, majd mágnesszalagon tárolt, a programozási nyelvhez tartozó, általános szubrutinokat tartalmazott, az áthelyezhetőséget pedig az tette lehetővé, hogy a könyvtárban lévő programokat a memória tetszőleges helyére betöltve, végre lehetett hajtani.

A fejlődés során ezek a rendszerek elavultak, helyüket átadták a többfelhasználós rendszereknek, de érdekes módon a személyi számítógépek megjelenése óta, természetesen új formában, ismét használni kezdték ezeket. Mivel a hardver már olcsó, nem a gép munkával való ellátása, hanem az egyetlen felhasználó minél jobb kiszolgálása a cél, amit párbeszéd, barátságosan működő, segítőkész operációs rendszerrel lehetett legjobban elérni. Az egyfelhasználós rendszerek reneszánszában a CP/M (8 bites processzorok), az MS-DOS és a CP/M-86 (16 bites Intel processzorok) terjedt el legjobban. Különösen nagy kényelmet, de kisebb hatékonyságot nyújtanak a többszintű menürendszerrel, a menü tételeit ábrákkal, ikonokkal kifejező, a feladatválasztást pedig egyszerű rámutatással megoldó rendszerek (Apple Macintosh, Commodore Amiga). Ezeket dolgozta elsősorban a kezdő felhasználók szerezhetnek maguknak gyors sikerélményt.

A multiprogramozás alapelvei

Már a hatvanas évek elején nyilvánvalóvá vált, hogy a felhasználók soros kiszolgálása nem képes sem a központi egység, sem a peri-

A számítógépek

Az operációs rendszerek

fériák folyamatos terhelésére. Az alapötlet a kötegelt üzem keretei között született meg: megfigyelték, hogy egy feladat (angol neve: job) végrehajtásakor gyakran várni kell valamire (például a mágnesszalag cseréjére, a B/K művelet befejezésére stb.). Monoprogramozásnál a központi egység ilyenkor egyszerűen nem csinál semmi hasznosat, multiprogramozással viszont az operációs rendszer átkapcsol a következő feladatra. Az átkapcsolás — amennyiben az új feladat is várakozási állapotba kerül — további feladatok indítását is lehetővé teszi. Amikor a felfüggesztett feladatok közül valamelyik folytathatóvá válik, azt folytatni kell — természetesen az éppen aktív feladat felfüggesztése árán.

Mivel a multiprogramozásnál gyakorivá vált az a szituáció, hogy a memóriában több program tartózkodik, de ezek közül csak egy aktív, bevezetjük a „folyamat” (angolul: process) fogalmát, az éppen futó programnak a többitől való megkülönböztetésére. A folyamat tehát a program dinamikus megfelelője, program futás közben.

A tárkezeléssel később foglalkozunk részletesebben, most inkább csak a megoldandó problémákat soroljuk fel. Az természetesnek tűnik, hogy a futtatandó programoknak áthelyezhetőnek kell lenniük, amit általános formában a logikai és a fizikai címtartományok bevezetésével lehet megoldani, aminek kulcskérdése a kettő közötti leképezés.

Megoldható a multiprogramozás úgy is, hogy egyidejűleg csak egy feladatot tartunk a memóriában, amely így az operációs rendszer által szabadon hagyott teljes területet uralhatja. Az ilyenkor használt technikát „swapping”-nek nevezik. A swapping lényege, hogy a feladatváltáskor a felfüggesztett feladathoz tartozó teljes memóriaterület háttértárba (lemezre) másolják, és onnan behozzák a következő feladatot.

Amikor a swappingnél bevezették a többszörös puffert használatot és a B/K tevékenységek idejét hasznos központi egység munkával fedték át, eljutottak a többparticiós multiprogramozáshoz. A memóriát több, különböző méretű, egybefüggő részre (particiókra) osztották, amelyek mindegyikében egy végrehajtásra váró feladat foglalt helyet. Attól függően, hogy a felosztás rögzített vagy változtatható volt, beszélünk fix vagy változó particionálásról. Prototípusként az IBM OS/360-ban megvalósított algoritmusokat szokták említeni, amelyek megfelelő angol nyelvű rövidítései MFT (fix particiók) és MVT (változó particiók). Míg az MFT algoritmus egyszerűbb, csak akkor hatékony, ha a számítógéprendszerrel állandóan közel egyforma feladatkeverékeket akarunk megoldani, az MVT bonyolultabb ütemezést és védelmet igényel, viszont bármilyen feladatkeverékhez képes alkalmazkodni.

Bármilyen ügyes algoritmusokat dolgoztak is ki a particionált memória kezelésére, egy igen kellemetlen jelenség, az ún. elaprózódás ellen nem lehetett hatásosan védekezni. Egy bizonyos idő elmúltával a memóriában sok, össze nem függő apró terület alakult ki, melyek együttes mérete számottevő volt, mégsem lehetett őket hasznosítani. A megoldást a lapkezelés jelentette, amikor is a memóriát azonos méretű (például 1 kb-ot) lapokból állónak tekintjük és minden feladathoz annyi — nem szükségképpen folytonos fizikai címeken elhelyezkedő — lapot rendelünk, amennyit igényel. A lapkezelő alrendszer fő feladata a felhasználó logikai tárigényét leképezni a fizikai lapokra.

Végül a lapkezelést általánosították a szegmentálással, ami tulajdonképpen változó méretű lapokkal folytatott gazdálkodást jelent.

A multiprogramozás másik lényeges kérdése a központi egység ütemezése, ami nem más, mint a számítógéprendszer legfontosabb erőforrásával való gazdálkodás.

Az ütemezést a folyamatok különböző sorokba rendezésével és a megfelelő sorkezelő algoritmusok segítségével oldják meg. Az aktív és várakozó folyamatok az ún. készenléti sorba kerülnek. Ezenkívül minden B/K egységhez tartozik egy sor, amely az egységre váró folyamatokat tartalmazza. Az ütemezés két, esetleg három szinten megy végbe. A magas szintű ütemező a külső tárolón várakozó feladatokból kiválasztja a készenléti sorba kerülőket, az alacsony szintű (központi egység) ütemező pedig ebből a sorból aktivizál egy folyamatot. A magas szintű ütemező célja az, hogy megfelelő, az erőforrásokat egyenletesen terhelő feladatkeveréket állítson össze, amelyből azután a központi egység ütemezője valamilyen algoritmus alapján ellátja munkával a rendszert.

Az operációs rendszerek üzemmód szerinti felosztása rendszerint a kötegelt, az időosztásos és a valós idejű típusokat különbözteti meg.

Kötegelt (batch) rendszerek

A kötegelt elnevezés tulajdonképpen a számítógéprendszerhez való hozzáférés módjából ered. Az operációs rendszer egymástól független feladatok végrehajtására vonatkozó igényeket fogad, ezekből olyan kötegeket (angol nevük: batch) hoz létre, amelyekből azután a saját, számára megfelelő időpontban hajt végbe. Az igényeket kezdetben lyukkártyán, később csatornákon — terminálokon, távközlési vonalakon — is közölhették.

A kötegelt rendszerek alapvető sajátága, hogy a programozókat elválasztja a géptől — általában a géptermekekől is kitiltották őket —, a rendszer kezelését pedig az erre a célra kiképzett gépkezelők, operátorok végzik. A programozó dolga, hogy egy futás eredményeiből minél gyorsabban előállítsa a következő futás anyagát, hiszen elsődleges cél a számítógéprendszer folyamatos terhelése. Ezt az egyfelhasználós rendszereknél csak kisebb-nagyobb mértékben érték el, s csak a multiprogramozás elterjedése, valamint egyes tevékenységek párhuzamosítása hozott igazi eredményeket.

A programozó által összeállított anyag lényegében egy „vezérlő nyelven” (job control nyelven) írott program, amely a saját végrehajtásához szükséges adatokat vagy ezek tárolási helyére való utalásokat is tartalmaz. A kötegelt rendszerek fejlettségi szintjét elég jól jellemzi az erőforráskezelés automatizálásának mértéke, ezen belül is a memória kezelése. A fix, majd a változó particiók használata után a virtuális címezéssel új fejlődési szakasz vette kezdetét.

A kötegelt rendszerek azonban a fejlesztők minden igyekezetének ellenére sem tudták kielégíteni a változó felhasználói igényeket, és ezen még a nagy rendszerekhez illesztett telekommunikációs lehetőségek sem segítettek. Egyes területek — elsősorban az új szoftverrendszerek fejlesztése — nem viselték el azt a két forduló közötti néhány órás várakozást sem, amit csak a jól felszerelt és jól szervezett számítógéppontok tettek lehetővé. A fejlesztők teljesítményét és munkájuk minőségét egy-

motorja II.

osztályozása

aránt javítja, ha a számítógéprendszerrel állandó és közvetlen kapcsolatban (angolul: on-line) vannak.

Időosztásos rendszerek

A kötegelt üzemmód gondjain igyekeznek segíteni az interaktív rendszerek, ahol a felhasználó állandó és folyamatos kapcsolatban van a programjával, annak írása és végrehajtása idején. A rendszer általában egy billentyűzetből és egy képernyőből álló terminálon át bevitt parancsok segítségével vezérelhető. A parancsok azonnal végrehajtódnak és az eredménytől függően a programozó „on-line” dönt a következő lépésről. A hangsúly a gyors válaszon van.

Az időosztásos (angolul: time-sharing) rendszer célja, hogy a számítógéprendszer interaktív használatát több felhasználó számára párhuzamosan és ezért csökkentett költséggel, lehetővé tegye. Ennek érdekében az operációs rendszer a központi egység megfelelő ütemezésével, valamint a multiprogramozás alkalmazásával a gép idejét több felhasználó között osztja meg. Különösen programok fejlesztésénél igaz az, hogy az éppen aktív folyamat rövid időn belül befejeződik vagy B/K műveletet igényel. Mivel az interaktív adatbevitel gyakran a billentyűzetről valószínűsíthető meg, ami a gép szempontjából igen lassú, a rendszer gyakran váltogatja a felhasználók kiszolgálását, mégis mindenki úgy érzi, hogy egyedül dolgozik. Az időosztásos rendszerek az erőforrások igazságos elosztása érdekében védekeznek az ellen, hogy egy folyamat — véletlenül vagy szándékosan — korlátlan ideig aktív maradhasson. Erre a célra általában a gép órájának megszakítását használják oly módon, hogy az órajel valamilyen többszörösével kifejezhető „időszel” elmúltával másik folyamatra kapcsol át. Az időszel nagysága függhet az alkalmazási környezettől és a pillanatnyi terheléstől is.

Az időosztás elve már 1960-ban ismert volt, de a szoftver bonyolultsága és a technikai színvonal miatt mégsem terjedhetett el. Általános gyakorlattá válása mintegy tíz évig váratott magára, azóta viszont népszerűsége egyre növekszik. A kötegelt rendszerek időosztásos alrendszerrel való bővítése mellett természetesen az időosztásos rendszerekben is gyakran gondoskodnak kötegelt üzemmódról, hogy a rutinszerűen ismétlődő feladatok végrehajtását egyszerűsítsék. Ilyenek például az MS-DOS alatt végrehajtható „bat” kiterjesztésű állományok.

Az első közismertté vált időosztásos rendszert, a MULTICS-ot 1965 táján egy amerikai egyetemen fejlesztették ki a General Electric GE-645 típusú nagygepén. A fejlődés következő állomása a kisgépes kategória volt. Ennél az időosztásos rendszerek „prototípusa”, a Unix, sok eredeti megoldáson kívül jócskán merített a MULTICS ötleteiből is. A Bell Laboratóriumban kidolgozott rendszer eredetileg a DEC PDP-11 családjára készült el. Azóta a Unix-szerű rendszerek halmaza nagyon kibővült, a mikrogepek elterjedésekor pedig a CP/M, MP/M, majd az MS-DOS egyaránt Unix mintára készült.

Valósídejű rendszerek

Egyes, speciális feladatok gépesítése olyan igényeket keltett, amelyek a valósídejű rendszerek kialakulásához vezettek. Egy ilyen rend-

szer tulajdonképpen úgy tekinthető, mint egy egyedi alkalmazás vezérlő mechanizmusa. Az adatok a gépbe érzékelőkről — általában mérőműszerekről — érkeznek. A rendszer feladata az adatok elemzése és ha szükséges, olyan vezérlő mechanizmusok aktiválása, amelyek befolyásolhatják az érzékelők által mért értékeket. Tipikusan valósídejű rendszert alkalmaznak például a forgalmi rendszerek (közlekedési lámpák) vezérlésében, az ipari folyamatok, tudományos kísérletek irányításában stb. A rendszerek közös jellemzője, hogy a feladatok elvégzése szigorúan időhöz kötött. Rendszerhibával egyenértékű, ha egy feladat nem hajtódik végre a hozzá rendelt időkorláton belül. Amíg a kötegelt operációs rendszereknél lényegtelen, az időosztásos rendszereknél fontos, de nem meghatározó, addig a valósídejű rendszereknél az időkorlát döntő jelentőségű.

Bár a valósídejű rendszerek logikája az emberi beavatkozással kapcsolatos követelményeket minimalizálni igyekszik, ezek teljesen mégsem nélkülözhetők. Különösen a rendszer paramétereinek beállításakor, az értékhátárak túllépésekor, vagy hibás működéskor van emberi beavatkozásra szükség. A hangsúly nem az erőforrások optimális kihasználásán, hanem a biztonságos üzemen van. A teljesítményparamétereket úgy kell megválasztani, hogy az időkorlátok csúcsterhelésnél is tarthatók legyenek. Ennek érdekében gyakori a hardverredundancia és az, hogy a szabványos processzorok egy speciális, módosított változatát alkalmazzák.

A teljes alkalmazási rendszerben a számítógépes alrendszer néha alig vehető észre. A programokat általában máshol fejlesztik, ide gyakran már csak megváltoztatathatatlán, végrehajtható formában, ROM-ba egyetve kerülnek. A valósídejű alkalmazások szoftverje a szokásosnál több szempontból is bonyolultabb. Egyrészt az egész programrendszernek gyakorlatilag hibamentesnek kell lennie, másrészt a programok belévését nem lehet a megszokott módon elvégezni, mivel a próbához szimulálni kell a teljes környezetet, az összes bekövetkező eseménnyel együtt. Erre azért van szükség, mert hiába működik egy program hibátlanul laboratóriumi környezetben, arról is meg kell győződni, hogy minden folyamat akkor is az időkorlátján belül marad, ha a rendszer teljes terheléssel üzemel.

Az operációs rendszerek külön kategóriáját alkotják a több számítógép együttműködésén alapuló hálózatok.

Hálózatok és elosztott rendszerek

A számítógépes hálózatokban önálló rendszerek vesznek részt, amelyeket különböző adatátviteli vonalak kapcsolnak össze: közvetlen adatbuszok, telefonvonalak stb. A hálózatnak az a célja, hogy a feladatokat ésszerűen megosszák a tagok között, ami nyilvánvalóan kölcsönös előnnyel jár. Erre utal az elosztott vagy osztott (angolul: distributed) elnevezés.

Az elosztott rendszerben részt vevő számítógépek méretüket, teljesítményüket és funkcióikat tekintve igen változatosak lehetnek: mikroprocesszorok, terminálok, kisgépek, nagy, univerzális számítógépek stb. Az egyöntetűség kedvéért ezeket mint a hálózat csomópontjaira vagy egyszerűen csak mint gépekre hivatkozunk majd.

Elosztott rendszerek létrehozását négy fő cél indokolja: az erőforrások megosztása, a sebesség növelése, a megbízhatóság és a kommunikáció. Mivel ezek minden elosztott rendszerre vonatkoznak, a tárgyalást velük kezdjük.

Az erőforrások megosztása. Mivel sok, különböző lehetőségekkel felszerelt csomópont kapcsolódik össze, az egyik csomóponton használni lehet olyan erőforrásokat, amelyek helyileg egy másik csomóponton vannak. Például az A gép használhatja a B géphez kapcsolt lezernyomatot, miközben B dolgozhat az A-ban tárolt adatállományból.

A sebesség növelése. Ha egy nagy volumenű számítási feladatot konkurens módon futtatható részekre lehet bontani, az egyes részek szétoszthatók a csomópontok között és párhuzamosan hajthatók végre. Emellett a túlterhelt csomópontokról a munka egy része más gépekre irányítható (load sharing).

A megbízhatóság. Ha az elosztott rendszer egyik csomópontjában géphiba fordul elő, a többi csomópont elvileg működőképes marad. Ha a rendszer több nagy, önálló számítógépből áll, az egyik kiesése nem nagyon zavarhatja a többit. Ha viszont a hálózat sok kis gépből épül fel, melyek mindegyike speciális funkciót lát el (például fájlrendszer, terminál B/K), egy gép hibája megbéníthatja az egész rendszert. Általában igaz, hogy ha a rendszerbe elegendő redundanciát építettek be — mind a hardver, mind az adatok szempontjából —, egy vagy néhány kiesését a hálózat jól elviseli. Különösen bonyolult kérdéskör a hiba automatikus észlelése, áttérés a sérült rendszer üzemére, majd — a hiba elhárítása után — visszatérés a normális működésre.

A kommunikáció. Az összekötött csomópontok közötti információcserét általában a postahivatalok mintájára szervezték meg, és „elektronikus postának” hívják. A hálózat minden felhasználója kap egy „postaládát”, amelyhez a csomóponton egyedi név tartozik. Postát bárki küldhet bárkinek a csomóponton belül, vagy más csomópontra is. A cím a postaláda és a csomópont nevéből tevődik össze. Az elküldött postákat az operációs rendszer a címzett postaládájában tárolja. Elolvasás után a címzett intézkedhet az üzenet törléséről, tárolásáról, esetleg további címekre való továbbításáról vagy a válaszról.

Az elosztott rendszerek csomópontjait többféleképpen lehet összekapcsolni. A különböző konfigurációk kialakításánál elsősorban három fő szempontot szoktak figyelembe venni:

— A létesítési költséget. Mennyire költséges az egyes csomópontok közötti kapcsolat kiépítése?

— A kommunikációs költséget. Mennyi ideig tart egy üzenet két csomópont közötti átvitele?

— A megbízhatóságot. Ha hiba lép fel egy csomópontban vagy egy összekötő vonalban, a rendszer maradék csomópontjai még kapcsolatban maradnak-e egymással?

A teljes kapcsolású hálózatban bármely két csomópont között közvetlen kapcsolat van. A létesítési költségek nagyok, ugyanakkor a rendszer igen megbízható és a kommunikációs költségek minimálisak.

A részleges kapcsolású hálózatban több direkt kapcsolat hiányzik. Az üzeneteket esetleg közbenső csomópontokon keresztül kell továbbítani. A létesítési költségek kisebb, az üzemelés lassúbb és a megbízhatóság is csökken.

Külön említendő az a hálózatok, amelyeknek közös információs buszuk van. Ezeknél a csomópontok egymással a közös vonalon át kommunikálnak. A telepítési költség a csomópontok számával arányos, a kommunikáció meglehetősen olcsó, de a busz átbecsátóképessége könnyen szűk keresztmetszette válhat. A rendszer működését egy-egy csomópont hibája nem zavarja, viszont a közös vonal megbízhatósága létfontosságú.

Az elosztott rendszereket két nagy csoportra oszthatjuk: számítógépes hálózatokra és helyi hálózatokra. Bár a felosztás elsősorban a csomópontok földrajzi eloszlására vonatkozik, az eltérő igények nyomát hagyta az operációs rendszerek felépítésén is. A számítógépes hálózatok több, önálló gépből állnak, amelyek nagy területen — például egy országban vagy földrészen — szóródnak szét, a helyi hálózatok pedig csak egy épületben vagy épületcsoportban telepített processzorokból állnak. Igen népszerűek az IBM PC alapú helyi hálózati operációs rendszerek, mint a PC-NET, a NOVELL.

Programozási fogások és

melléfogások

Az elmúlt két alkalommal olyan programokat mutattam be, melyeknél az algoritmus helytelen megválasztása a szükségesnél több százszor hosszabb futási időhöz vezetett. Joggal kérdezheti bárki, hogy érdemes-e időt, energiát fordítani kijavításukra, hiszen csak egyszer futnak, és gyakran a végrehajtásra fordított idő többszörösére van szükség a program megírásához. Ebben van némi igazság, de gondoljunk arra, hogy ha valaki hozzászokik a felületes programozási stílushoz, az akkor sem tud jobbat produkálni, ha akar. Arról se feledkezzünk meg, hogy mindkét program egy-egy pályázati feladat „helyes” megoldásaként jelent meg, feltehetően oktató-bemutató céllal, ami viszont komoly hiba, mert a rossz programozási stílus vírusát terjeszti.

Mostani példánk Dusza Árpád—Varga Antal: A BASIC nyelvű programozás ábécéje című könyvéből való. Abban különbözik a korábbiaktól, hogy ez a program már nem egyszeri használatra készült.

A 30. oldalon a legnagyobb közös osztó kiszámításához javasolnak egy algoritmust, a következőképpen:

„A bemutatott algoritmus előnye az, hogy a gép aritmetikai egységét alig-alig dolgoztatják. Az alapgondolat az, hogy ha egy S szám osztója A-nak és B-nek is, akkor osztója a két szám különbségének is. Ez a különbség mindig kisebb, mint A és B közül a nagyobb, legyen ez például A. Ezután B-t és a -b-t vesszük az eredeti két szám helyett, és ismételjük az előbbi eljárást mindaddig, amíg a két szám egyenlő nem lesz. Belátható és bizonyítható, hogy ez a vég-ső érték lesz a két szám legnagyobb közös osztója.”

A könyv 90. oldalán — az algoritmus újabb részletes leírását követően — megtaláltam az 1. listán látható programot. Az ELSE utasításra való tekintettel C16-os gépen próbáltam ki. A 999 992 és 999 999 számok legnagyobb közös osztójaként 7-et kaptam, erre több, mint huszonöt percet vártam. Nem értettem, hogy mivel telhetett el ez a rengeteg idő, hiszen a program az aritmetikai egységet alig-alig vette igénybe — legalábbis a könyv szerint. Mindenesetre megpróbáltam az ismételt kivonás helyett a maradékos osztás algoritmusát alkalmazni. Így jutottam a 2. listán látható programhoz, amely a másodperc tört része alatt megadta a helyes eredményt. Elképzelni sem tudom, hogy a könyv szerzői miért nem ezt a megoldást választották, hiszen két helyen is szerepel a könyvben maradékos osztást bemutató program (az egyik az 55., a másik a 96. oldalon).

A programok kipróbálásakor néhány rendellenességre is rábukkantam. Az eredeti program végtelen ciklusba kerül, ha az egyik szám nulla, és mindkét változat hibás eredményt ad egy vagy két negatív szám esetén. Az ELSE használatának nem örültem túlzottan, ugyanis sok géptípuson nem használható. Ennek ellenére nem tekinthető hibának, hiszen a könyv — ha a címéből ez nem is derül ki — a HT-1080Z BASIC nyelvű programozásáról szól.

Az újabb javítás a 3. listán látható. Ez már egyetlen speciális esetet kivéve, amikor mindkét szám nulla, hibátlanul

működik. A 30-as sorban zárjuk ki a negatív számokból eredő problémákat. Az ELSE utasítást úgy hárítjuk el, hogy mindig A-ba tesszük a nagyobb számot, ha B-ben van nagyobb, akkor a két változó tartalmát felcseréljük.

Valamivel kevesebbet kell begépelni, ha a program két sorát a 4. listán bemutatott módon megváltoztatjuk. Ekkor a futási idő csekély mértékben nő, de így is 0,3 másodperc alatt marad.

Barna László

1. lista

```
10 REM LEGNAGYOBB KOZOS OSZTO
20 INPUT "A KET SZAM" ;A,B
30 IF A=B THEN 60
40 IF A>B THEN A=A-B : ELSE B=B-A
50 GOTO 30
60 PRINT "A LEGNAGYOBB KOZOS OSZTO" ;A
```

2. lista

```
10 REM LEGNAGYOBB KOZOS OSZTO
20 INPUT "A KET SZAM" ;A,B
30 IF A=0 OR B=0 THEN 60
40 IF A>B THEN A=A-INT(A/B)*B
   : ELSE B=B-INT(B/A)*A
50 GOTO 30
60 PRINT "A LEGNAGYOBB KOZOS OSZTO" ;A+B
```

3. lista

```
10 REM LEGNAGYOBB KOZOS OSZTO
20 INPUT "A KET SZAM" ;A,B
30 A=ABS(A) : B=ABS(B)
40 IF B>A THEN X=A : A=B : B=X
50 IF B=0 THEN 80
60 X=A-INT(A/B)*B : A=B : B=X
70 GOTO 50
80 PRINT "A LEGNAGYOBB KOZOS OSZTO" ;A
```

4. lista

```
...
60 A=A-INT(A/B)*B
70 GOTO 40
...
```


IBM XT/AT

„egy

Ékezetes szövegek
átalakításaNyomtatás
az egyben”

Az egyik ékezetes szövegszerkesztőt használva ért az a furcsa meglepetés, hogy kinyomtatáskor az ékezetes betűk helyett mindenféle krikszkraksz jelent meg a papíron. Lévé, hogy a megírt levél elég hosszúra sikeredett, sajnáltam volna annak információ-tartalmát veszni hagyni. Ezért elhatároztam, írok egy olyan rövid gépi kódú programot, amivel kiküszöbölhető a hiba.

Hogy ez másoknak is gondot okoz, az látszik többek között abból, hogy jelennek meg a Mikroszámítógép Magazinban is olyan cikkek, melyekben például a zárójel helyett É vagy Ü betű szerepel, ami természetesen nem emeli a szöveg olvashatóságát (lásd többek között a Magazin 1988/9. számának 38. oldalán a Ki ad magyarázatot? című cikket).

Az ékezetes betűk helyett azért jelentek meg mindenféle furcsa jelek a nyomtatásban, mert az általam használt ékezetes szövegszerkesztő a képernyőn más karakterkódokat rendelt hozzá az egyes ékezetes betűkhöz, mint amivel a nyomtató megjelenítette őket a papíron. Így az É betűhöz a képernyőn a 144 (hexadecimálisan 90h) kódszám tartozott, de a nyomtató ugyanezt a betűt a 255 (E1h) kódszámmal tudta a papírra kiírni.

A megoldáshoz ezek után már egyszerű út vezet. Írni kell egy olyan gépi kódú programot, amely egy megadott szövegből kikeresi az ékezetes betűket és felcseréli őket a nyomtató által megkívánt, kiterjesztett ASCII kódokra. Teljes egyezés tapasztalható a nem ékezetes betűk kódszámainál, melyeknek kódszáma kisebb 128-nál (80h-nál), és tulajdonképpen ezek az igazi ASCII kódok, amik minden számítógépen változatlanok. A kiterjesztett ASCII kódok már változatosabb képet mutatnak. A különbö-

ző gyártók ugyanis általában eltérő kódokat kapcsolnak hozzá ezekhez a 128-tól (80h-tól) 255-ig (FFh-ig) terjedő számkódokhoz. Ekként nyílik lehetőség arra, hogy magyarul vagy svédül vagy akár kínaiul írjunk meg egy szöveget a számítógép képernyőjén vagy nyomtatóján.

Az itt ismertetendő gépi kódú program hét ékezetes kisbetűt (ü, é, á, í, ó, ú, ö), valamint négy nagybetűt (Á, É, Ő, Ú) keres ki az IBM XT/AT adott szöveges fájljából, és felcseréli azok képernyőkódjait a megfelelő nyomtatókódokra.

Az Intel 8088 processzorcsalád (8088, 8086, 80186, 80286) gépi kódú programjának listáján látható, hogy a KÉPKÓD táblázat tartalmazza az átalakítandó képernyőkódokat a következő sorrendben: „ü é Á É ö Ő Ü á í ó ú”. A NYOMKÓD táblázat ugyanezen betűk nyomtatáshoz szükséges kódjait tartalmazza az Epson RX-80 nyomtatónak, amelybe eleve beépítették a teljes magyar betűkészletet.

Mind a két táblázatot tovább lehet bővíteni, ha ez szükséges, mivel további 21 karakternek foglaltunk le helyet a táblázatokban. Ha bővítenénk, a BETU jelenlegi 000bh tartalmát is — azaz a decimális 11-et — meg kell növelni a hozzáadott karakterek számával. Megjegyezzük, hogy ilyenkor érdemes a két kódszámtáblázatban a betűk sorrendjét úgy megválasztani, hogy a leggyakrabban használt ékezetes betűk a táblázat végénél helyezkedjenek el, mivel a program a táblázatban szereplő kódszámokat hátulról visszafelé olvassa ki és hasonlítja össze az átalakítandó szöveg-rész egyes betűivel (lásd a lista 015C—016C sorait).

A program használatához szükség van a DEBUG programra és annak ismeretére. A DEBUG programot minden IBM kompatibilis XT vagy AT szá-

mítógépen megtaláljuk az operációs rendszerünkben, a DOS-ban. Figyelem! Annak folytán, hogy az átalakítandó fájl olvasását és lemezre írását a DEBUG segítségével végezzük el, nagyon ajánlatos az átalakítandó szöveget egy üres hajlékonylemezen felírni; semmiképpen se a merevlemezre készítsük el az itt ismertetendő műveleteket, mert azokkal esetleg tönkretethetnénk a merevlemez tartalmát.

Legyen az átalakítandó szöveg neve a hajlékonylemezen LEVEL.TXT. Erről is készítsünk másolatot az átalakítás előtt. A listán lévő programot egy szövegszerkesztővel kell először megírunk, aminek adjuk mondjuk a KONVERT.ASM nevet. Ezt a programot a MASM.EXE program segítségével alakíthatjuk át tárgykóddá — ez lesz a KONVERT.OBJ —, amit a LINK programmal tehetünk futtatható gépi kóddá: KONVERT.EXE.

A DEBUG segítségével közvetlenül is a gép memóriájába vihetjük a listából oldalánál található csupasz gépi kódot is, amit a memóriából a következő utasításokkal írhatunk fel hajlékonylemeze. Ehhez azonban előbb a CX tárolóba helyezük el az átalakítandó fájl bájttjainak a számát.

Tételezzük fel, hogy a BX és a CX tartalma 0-val egyenlő:

```
—R cx
```

```
CX 0
```

```
:082
```

Ezek után foghatunk hozzá a konvertáló program lemezre írásához:

```
—N a:KONVERT.EXE
```

```
—W cs:100
```

ahol az első utasítással beállítottuk a DEBUG számára a fájl nevét, majd a második utasítás kiírta azt a memóriából egy cserélhető hajlékonylemeze-re.

Amennyiben még nincs a programunk a gép memóriájában, akkor a

Microsoft (R) Macro Assembler Version 5.00
FILE KONVERTALASA EPSON RX-80-ra

1/1/80 00:19:24
Page 1-1

page 70,80
title FILE KONVERTALASA EPSON RX-80-ra

comment / A kepernyon megjelenő ekezetes betűk ASCII kódja nem egyezik meg az EPSON RX-80 ekezetes betűinek ASCII kódjaival. Ez a program kiolvassa egy ASCII szövegből az ekezetes betűk kódjait és a nyomtató által megkívánt kóddal helyettesíti azt. A KEPKOD táblázat tartalmazza a kepernyon megjelenő ekezetes betűk kódjait, a NYOMKOD táblázat pedig ugyanezen betűk kinyomtatásához szükséges kódjait tartalmazza. /

.list

```

0000      FOPROG      segment
                        assume cs:FOPROG,ds:FOPROG,ss:FOPROG
;
0100      org 100h
0100      81 82 8F 90 94      KEPKOD      db 81h, 82h, 8fh, 90h, 94h
0105      99 9A A0 A1 A2 A3      db 99h, 9ah, 0a0h, 0a1h, 0a2h, 0a3h, 21 dup(?)
0015C
??
]

0120      F6 EC E0 E1 EF      NYOMKOD      db 0f6h, 0ech, 0e0h, 0e1h, 0efh
0125      E4 E8 EB ED EE F3      db 0e4h, 0e8h, 0ebh, 0edh, 0eeh, 0f3h, 21 dup(?)
0015C
??
]

0140      000B      BETU      dw 000bh

;
0142      1E      START:      push ds          ; ds-t es cx-et
0143      51      push cx          ; elmentjük
0144      8C CB      mov ax,cs       ; cs lesz az új ds
0146      8E DB      mov ds,ax       ; majd pedig az
0148      33 C0      xor ax,ax       ; index regisztereket
014A      8B F0      mov si,ax       ; lenullazzuk.
014C      8B FB      mov di,ax
014E      8B 0400      mov bx,400h     ; az átalakítandó
                        ; szöveg elejét itt tesszük bele
                        ; a bx regiszterbe.
                        ; cx-et a DEBUG-ból kell a program
                        ; futtatása előtt beállítani.

0151      8A 00      KERES:      mov al,[bx][si]
0153      3C 81      cmp al,81h
0155      72 21      jc UJBETU
0157      3C A3      cmp al,0a3h
0159      77 1D      ja UJBETU
015B      51      push cx
015C      8B 0E 0140 R      mov cx,[betu]   ; 11 konvertalando betu
0160      8B F9      mov di,cx       ; van a KEPKOD-ban
    
```

```

0162      4F      dec di          ; di ( 0 - A )-ig terjed
    
```

Microsoft (R) Macro Assembler Version 5.00
FILE KONVERTALASA EPSON RX-80-ra

1/1/80 00:19:24
Page 1-2

```

0163      8A A5 0100 R      UJKEPKOD:      mov ah,ds:KEPKOD[di]
0167      3A C4      cmp al,ah      ; KEPKOD-on belüli ciklus
0169      74 06      je BETUCSERE   ; a konvertalando betűt
016B      4F      dec di         ; keresi ki belőle
016C      E2 F5      loop UJKEPKOD ; ha nincs meg, akkor
016E      F8      clc           ; vissza UJKEPKOD-ra, különben
016F      73 06      jnc NINCSBETU ; betucsere NYOMKOD-ból
0171      8A 85 0120 R      BETUCSERE:      mov al,NYOMKOD[di]
0175      8B 00      mov [bx][si],al
0177      59      NINCSBETU:      pop cx
0178      46      UJBETU:         inc si
0179      E2 D6      loop KERES
017B      59      pop cx        ; vege a szövegresznek
017C      1F      pop ds        ; regi cx-et es ds-t
017D      B4 4C      mov ah,4ch    ; visszairjuk a veremből
017F      CD 21      int 21h       ; visszateres a DOS-hoz
0181      FOPROG      ends
                        end START
    
```

0 Warning Errors
0 Severe Errors

DEBUG segítségével először töltsük be a számítógépbe a KONVERT.EXE programunkat.

—N KONVERT.EXE

—L 100

E két utasítás után már a gépi kódú programunkat a DEBUG az aktív al-könyvtárból a gép memóriájába tölti. Ezután meg kell adnunk azt a fájlnévet, amit át akarunk alakítani, nálunk a LEVEL.TXT-t, az előzőekhez teljesen hasonló módon:

—N a:LEVEL.TXT

—L cs:400

Ezzel az utasításpárral a szöveg tartalmát a gépi kód által megkívánt területre töltöttük be. A betöltés után a CX tartalma megegyezik a szöveg bájtjainak a számával. Most már nincs más teendőnk, mint működésbe hozni programunkat a következő utasítással:

—G =142

Ellenőrizhetjük a DEBUG —R utasításával, hogy a CX tároló tartalma változatlan maradt-e. Amennyiben igen, akkor most már visszairhatjuk az átalakított szöveges fájlt a hajlékonylemeze. A konvertáló program működésének ideje alatt nem rontja el a CX korábbi tartalmát. A CX tartalma csak akkor változott meg, ha a vizsgálódásunk közben mi magunk változtattuk meg véletlenül a DEBUG-gal:

—W cs: 400

Figyelem! Ez az utasítás a korábbi fájlt felülírja a lemezen, így azt elvesztjük! Amennyiben korábban nem készítettünk másolatot róla, de még szükség lenne az eredeti szövegre, akkor a fenti utasítás előtt adjunk új nevet a fájlnak, például az

—N a:LEVEL.KNV

utasítással, és csak ekkor adjuk ki a —W cs:400 parancsot.

Tovább már nincs szükség a DEBUG programra (—q utasítással vizsgáztathatunk a DOS-hoz), és a szöveges fájlnkat akár a DOS, akár egy szövegszerkesztő PRINT parancsával kinyomtathatjuk.

Mire lehet jó még ezenkívül ez a konvertáló program? Elképzelhető, hogy titkosíthatjuk vele a programunkat: az átalakított programot tárolnánk a lemezen, és egy betöltő program gondoskodna a program visszakonvertálásáról és elindításáról, letiltva egyúttal a program futását leállító CTRL BREAK gombok működését is.

Szabó Péter Pál

Programmódosítás futás közben

Az elmúlt időszakban csaknem évente új személyszámítógép-típus jött divatba. Ezek BASIC-jei — ha már a BASIC-nél maradunk — egymástól bizonyos tulajdonságokban eltérők. Jó lenne egy olyan „öszvér BASIC”, ami mindentől a lepraktikusabbat tartalmazná.

Az Enterprise komfortos BASIC-jére igazán nem lehet panasz. Van ugyan egy-két szokatlan furcsasága, de ez is inkább csak azokat zavarhatja, akik egy másik számítógép BASIC tájékozását szokták meg. Amit minden Sinclair-en nevelkedett gépfelhasználó hiányol a gépek kulcsszókészletéből — így az Enterprise-éből is —, az a VAL függvény Sinclair-i értelmezése. Ott ugyanis az interpreter programfutás közben a bemenetként beírt f\$ sztring értékét úgy határozza meg, hogy elvégzi a műveleteket, és behelyettesíti a változó(k) aktuális értékét is. Ez a lehetőség kényelmes megoldás a különböző függvények kiértékeléséhez, ábrázolásához,

hiszen nem kell a programsorokat újra beírni vagy módosítani.

A különböző személyi számítógépekhez olyan segédrutinokat készítették (több megjelent a Mikroszámítógép Magazinban is), amelyek programfutás közben felülírják az értékesítő utasítást tartalmazó sort a bemenetként beírt függvényel. A felülírás természetesen a tokenizálás szabályait figyelembe véve ad megfelelő eredményt.

Akik az Enterprise programsortárolását már tanulmányozták, azok láthatták, hogy elég összetett szabályok alkalmazásával kerül a programsor a memóriába a végleges helyére. Ha nem akarunk a gép lelkivilágába beleavatkozni, akkor természetesen semmi közünk, semmi tennivalónk nincs, hiszen a gép rendszerprogramja elvégzi a megfelelő lépéseket. Lépéseket, hiszen a beírt programsorként értelmezhető szöveg csak több rutinnal tárolható. Ezek a rutinok az 5. szegmensben találhatók. Így például a reláció- és műveleti jelek átalakítását, tokenizálását (az adott szegmenst a 3. lapon elképzelve) a C536H—C61CH címen találhatjuk.

Érdekes beírni egy programsort:

```
10 IF A<=0 AND B=1< AND C><3 THEN GOTO 10
```

már csak azért is, hogy listázás után lássuk, a gép ekkor már öntörvényei szerint írja ki a relációjeleket a neki tetsző sorrendben, hiszen a két karakter <= tokenként 16H értékkel tárolódik, a programsor beírásánál követett sorrendtől függetlenül.

Amit ezek a tokenizáló rutinok minden lehetséges — és lehetetlen — esetre pillanatok alatt elkészítenek, azt mi is megtehetjük a géppel, akár BASIC programmal is.

Az itt közölt programmal a programfutás közben sztringként beírhatunk egy tetszőleges függvénykapcsolatot, amit azután a program kiértékel. Minthogy a program futás közben felülírja önmagát, és a változó táblát is használja, csak alapértelmezésű — bekapcsolás utáni — számítógép-állapotban használható sikeresen.

A függvény a 110-es sorba kerül a ! jel helyettől kezdődő memóriacímre, ezért az első két sor megválasztása, elírása esetében a 4845 dec címét meg kell változtatni. A 130-as soron bemenetként beírt függvénykapcsolat tetszőleges műveleteket és a 750—760-as sorban felsorolt függvényeket tartalmazhatja, függetlenül változóként pedig az X-et.

Ez a BASIC program utánozza a rendszerprogram tokenizálási folyamatát. A 400-as sorban kezdődő rutin azonosítja és tokenizálja a záró és műveleti jeleket. Az 500-as soron kezdődő programrész felismeri a függvényeket, és tárolja azokat.

Amennyiben a tokenizálás közben számot talál a program, a számot olyan formára alakítja, hogy az programsorban tárolható legyen. Ezt a munkát a 600-as soron induló program végzi el, minthogy az Enterprise a 10 000-nél kisebb egész számokat és a valós számokat másként tárolja, valamint a szám típusának jelzésére szolgáló érték beírása más alprogramot vesz igénybe.

Az egészeket a 640—670-es sorok kódolják, a valósakat pedig, amit az LJ segédváltozóban a változóterületre tároltunk, a 680—730-as sorok visszatöltik onnan a programba.

Az ennyi tortúrán keresztülment f\$ helyett most már előállította a program azt a bájt sorozatot, amely már majdnem olyan, mint egy értékesítő programsor. Akkor nincs más hátra, mint hogy ezt a P\$-nek nevezett adatsort a 110-es sorba betöltse a program. Ezt végzi el a 300—370-es sorok közötti rutin. Ezután a függvény értelmezési tartományának ismeretében a képernyőre kerül a függvénykapcsolat értéktáblázata. Az újabb függvények itt most addig közölhetők a programmal, amíg le nem állítjuk annak futását, mert a 250-es sor végtelenségig ismétli a programot.

A vállalkozó kedvűek természetesen tovább finomíthatják a programot, és az egyszerű értéktáblázat-készítés helyett más feladatokra is felhasználhatják.

Dr. Sz. Lukács János

```
100 GOTO 130
110 LET Y= !ha jot akarsz az elso....4
sort igy ird be!!!!
120 RETURN
130 LET LJ=2.2:PRINT "y=";:INPUT F$
140 LET F$=UCASE$(F$)
150 GOSUB 400
160 GOSUB 300
170 PRINT "Xmin=";:INPUT XA
180 PRINT "Xmax=";:INPUT XF
190 PRINT "lepes=";:INPUT L
200 FOR X=XA TO XF STEP L
210 GOSUB 110
220 PRINT X,Y
230 NEXT
240 PRINT
250 GOTO 130
300 ! sor beiras
310 FOR I=1 TO LEN(P$)
320 LET S$=P$(I:I):LET C=4845+I
330 POKE C,ORD(S$)
340 IF S$="^" THEN POKE C,27
350 NEXT
360 POKE I+4845,1
370 RETURN
400 ! kvazi tokenizalas
410 LET Q=LEN(F$):LET P$=""
420 FOR V=1 TO Q
430 LET S$=F$(V:V)
440 IF S$="A" THEN GOSUB 500
450 IF S$=">" AND S$<"0" THEN LET P$=P$+CHR$(ORD(S$)-32)
460 IF S$="^" THEN LET P$=P$+S$
470 IF VAL(S$)>0 THEN GOSUB 600
480 NEXT
490 RETURN
500 ! fuggveny kereses
510 RESTORE 750
520 READ D
530 FOR Y=1 TO D
540 READ B$
550 IF F$(V:V+2)=B$ THEN LET P$=P$+B$
560 NEXT
570 IF F$(V:V)="X" THEN LET P$=P$+"!X"
580 RETURN
600 ! szam atalakitas
610 LET LJ=VAL(F$(V:Q))
620 LET H=LEN(STR$(LJ))-1
630 IF INT(LJ)>>LJ OR LJ>9999 THEN 680
640 LET E$=CHR$(MOD(LJ,256))
650 LET M$=CHR$(INT(LJ/256))
660 LET P$=P$+CHR$(194)+E$+M$
670 GOTO 730
680 LET P$=P$+CHR$(198)
690 LET K=PEEK(566)+PEEK(567)*256+6
700 FOR R=K TO K+5
710 LET P$=P$+CHR$(PEEK(R))
720 NEXT
730 LET V=V+H
740 RETURN
750 DATA 10,ABS,ATN,COS,COT,EXP
760 DATA LOG,SGN,SIN,SGR,TAN
```

Rekurzív növény

Ez a programocskája az Enterprise számítógép rekurzív eljárás hívására mutat példát.

A képernyő közepére rajzol egy növényt, melynek leghosszabb szakaszát a MERET nevű változó, elágazásainak számát a SZINT nevű változó, elágazásainak szögét pedig a SZOG nevű változó határozza meg.

Növényünk színe a SZOG-tól függ.

Fehérvári Ferenc

```
100 PROGRAM "FA"
110 DEF FA(N,SZINT,SZOG)
120 IF SZINT>0 THEN
130 PLOT FORWARD N;
140 PLOT LEFT SZOG;
150 CALL FA(N-N/4,SZINT-1,SZOG)
160 PLOT RIGHT 2*SZOG;
170 CALL FA(N-N/4,SZINT-1,SZOG)
180 PLOT LEFT SZOG;
190 PLOT BACK N
200 END IF
210 END DEF
220 GRAPHICS HIRES 4
230 SET PALETTE 0,2,3,7
240 OPTION ANGLE DEGREES
250 PLOT 600,10;
270 PLOT ANGLE 90;
280 PRINT AT 2.5:"FA meret,szint,szog :";
290 INPUT MERET,SZINT,SZOG
300 S=MOD(SZOG,4)
310 SET INK S
320 IF S=0 THEN S=9
330 CALL FA(MERET,SZINT,SZOG)
340 END
```


Nyirő Árpád, a Fehérhajó utcai Gelka művezetője elsőként vásárolt Enterprise-t. Két gyerek apja, érthető hát, hogy eredetileg a gépet „családi gépnek” szánta. Ebből az elképzelésből annyi mindenre valóra vált, hogy tizenegy éves fiával szinte egymás kezéből kapkodják ki a számítógépet. A szándék és a való később kikerekedett.

M. M. Munkaköréből adódóan is jól ismeri az elterjedt kisgépeket, mint a Spectrumot, a Commodore családot, a Primót. Sőt IBM klónokon is dolgozott. Miért éppen az Enterprise mellett döntött?

Ny. Á. Elhatároztam, hogy veszek egy kisgépet a fiamnak, amit én is tudok használni a munkámhoz, amikor meghallottam a Centrum hirdetését. Úgy gondoltam, ha annak, ami elhangzott, csak a fele is igaz, akkor nekem egy ilyen gépre van szükségem. Nem tagadom, igen kellemesen csalódtam, mert az Enterprise még annál is sokkal többet tud, mint amit híreszteltek róla. C64-et azért nem vettem, mert olyan gépet akartam, amelyik játékra is alkalmas, de — mint említettem — a munkámban is hasznosíthatom. Ennek következtében tehát feltétel volt, hogy a gép olyan legyen, amely más típusú gépekkel is bizonyos szinten hardver- és szoftverkompatibilis. Igaz, az operációs rendszere nehezekebb, de igen fejlett. Főleg a CP/M alatt futtatható programok igen jók.

M. M. Én sok helyen kerestem üzletekben CP/M alatt futó programokat, de sajnos eredménytelenül.

Ny. Á. Még az első időszakban felkértek, hogy tervezek kontrollert. Amikor elkészültem, elkezdtem keresni a kollégáimnál olyan programokat, amelyek CP/M alatt futnak. Tény és való, hogy ilyen programok a kereskedelemben vagy már nincsenek, vagy még nincsenek. Az NSZK-ban például az Amstrad cégnél kaphatók Enterprise-ra adaptálható programok.

M. M. Ön elsősorban a CP/M alatt futtatható programok használatát szorgalmazná?

Ny. Á. Feltétlenül! Szerintem a Centrum elsősorban a játékprogramokat erőlteti. Ha más igényt is, mint például az iskolákét is figyelembe vettek volna, akkor ezek a programok létfontosságúak lennének.

M. M. Ön nagyon régóta használja az Enterprise-t. Véleménye szerint ennek a gépnek el kellene terjednie az iskolákban?

Ny. Á. Igen, nagyon sok szempont miatt. A hardverrésze sokkal inkább megfelel a nemzetközi irányzatnak, mint a jelenleg elterjedt gépeké. A gépen futtatható szoftverek kiválóan hasznosíthatók a

számítástechnika oktatásában, de egyéb területeken is. Ne feledjük, a gép ára is kedvezőbb a többinél.

M. M. Megkérdeztük a TII-t az Enterprise iskolai alkalmazásáról. Véleményük szerint bevezetése megbontaná az iskolai gépek homogenitását; a másik kifogás, hogy nem magyar ábécével készült.

Ny. Á. Miért, most homogén géppark van? Igaz, hogy a TVC-vel ellentétben a

M. M. A gyerek fejlődése szempontjából lényeges volt, hogy milyen gépen tanul?

Ny. Á. Tulajdonképpen az alapok szempontjából ez érdektelen. Ha úgy dönt, hogy tovább akar számítástechnikával foglalkozni, akkor már egyáltalán nem mindegy. Ugyanis amint már mondtam, az Enterprise hardverkialakítása és operációs rendszere nagyon hasonlít az IBM-kompatibilis gépekéhez.

M. M. Az ön munkáját mennyire segítette az Enterprise?

Ny. Á. Nagyon sok kellemes meglepetésben volt részem vele kapcsolatban. Hamar rájöttem, hogy ez a gép több célra is

MEGKÉRDEZTÜK AZ ENTERPRISE -RŐL

billentyűzete nem magyar ékezetes, de kis átalakítással a képernyőn megjelenik a teljes magyar ábécé. Ezt nem a géptől kell megkövetelni, hanem a felhasználótól.

M. M. Mint gyakorló apa, észrevette-e, hogy a fia helyesírása romlott, amióta ezen a gépen programozik?

Ny. Á. Egyáltalán nem. Szerintem nem ezen múlik, hanem hogy mennyit olvas és ír. A gyerek nagyon jól megkülönbözteti, mikor dolgozik géppel és mikor kell magyarul írnia. Automatikusan átáll egyikről a másikra. A programnyelv magyarosítása pedig kifejezetten ártalmas.

M. M. Ha már így elkalandoztunk a pedagógiában, arra kérem, mondjon néhány szót a fia fejlődéséről.

Ny. Á. Fiamnak ez az első gépe. Eleinte nehezen ment neki a gép kezelése, programozása. Sokat kellett segíteni neki. Azután elkezdte magától kikínlódni a feladat megoldását, nekem már csak az eredményt mutatja meg. Ami a játékprogramokat illeti, egyre kevesebbet foglalkozik velük.

M. M. Kell-e különösebben ösztönözni a számítógép megszeretésére, illetve hozzájárultak-e ehhez a játékok?

Ny. Á. Igen, a játék elősegítette a gép megkedvelését, de nem kellett őt különösen ösztönözni. Van azonban ellenpélda is! A lányom játszani szeret, de különösebben nem érdekli a számítógép. Az Enterprise-zal sikerült a fiamnál célt érnem, vagyis hogy megismerje a számítástechnika alapjait és a programozás logikáját. Ezt olyan gépen tanulta meg, amelynek ismerete alapján könnyebben elmélyedhet a profi szintű számítástechnikában is.

alkalmas. A Gelkánál már nyolc-tíz helyen alkalmazzák munkalapok feldolgozására.

M. M. Ezt a rendszert ön vezette be?

Ny. Á. Igen. A Gelkának volt egy nagyszámítógépe, amit idővel kivontak a munkából. Jelenleg a munkalapok adatait, amelyektől az emberek fizetése is függ, az egységek Enterprise gépeken viszik fel lemezre. A lemezeket a központban dolgozzák fel IBM-kompatibilis gépen. Az ilyen munkához azonban kiegészítő numerikus billentyűzet kell, amit 1989 első negyedévében már kapni lehet.

M. M. Az Enterprise teljes konfigurációval már drága, megközelíti az IBM klónok árait!

Ny. Á. Ezzel egyetértek, de az IBM-kompatibilis gépek árai nagyon ingadoznak. Enterprise telepítése a vállalatokhoz nemcsak ár kérdése, hanem az adottságtól is függ. Ahol nincs még IBM-kompatibilis gép, ott érdemes Enterprise-t venni.

M. M. Milyen hiányosságokat tud mondani az Enterprise-zal kapcsolatban?

NY. Á. Még mindig kevés a szakirodalom, és ami van, az hibás, mint például az EXOS 2.1. Furcsállom, hogy nem jelenik meg a kiegészítés. A legkomolyabb probléma azonban a controllerillesztéssel van. Nagyon gyakori eset ugyanis, hogy nem, illetve hibásan illeszkedik.

Pinke György

Fedezzük fel együtt! Mielőtt valaki hamar „hibázna”

A strukturális vagy moduláris programozás olyan programozási technika, amely részfeladatok megoldására szolgáló, logikailag jól elkülöníthető programrészek — struktúrák (szerkezetek), eljárások, modulok, szubrutinok, függvények — használatán alapul.

A BASIC nyelv hibájaként legtöbbször azt róják fel, hogy nem támogatja ezt a programozási módszert, és emiatt rossz programozási gyakorlat alakul ki azokban, akik ezen a nyelven nevelkednek. Mielőtt bárki elhamarkodottan véleményt alkotna erről, ajánlom, induljon ki abból, hogy a hiba nem a BASIC nyelvben keresendő. Meggyőződésem ugyanis:

- a programozás alapjainak elsajátítása, egy programozási nyelv és a számítógép megismerése kis, apró feladatok megoldásával kezdődik, amelyeket nem lehet, illetve nem érdemes modulokra szedni;
- bármely programozási nyelven lehet áttekinthetetlen, felesleges részleteket tartalmazó programokat írni. Ha egy programozási nyelv tanulását, tanítását nem az utasítások halmazának megismerését, elsajátítását értjük, hanem a számítógépes problémamegoldást egy programozási nyelv segítségével, akkor ez a veszély nem áll fenn. Eb-

ből következik persze az is, hogy csakis átgondolt, tudatos munkával lehet egy összetettebb feladatot hatékonyan megoldani;

— a BASIC nyelven írt programjainkban is használhatunk modulokat, azaz szubrutinokat. Ezek alkalmazása egy kicsit több figyelmet kíván, mint más programozási nyelveknél, de megoldható.

Az Enterprise BASIC nyelvben a szubrutinok és a függvények lesznek azok a modulok, amelyekből felépíthetjük programjainkat.

A SZUBRUTINOK

Két összetettebb, rokon feladat megoldásával mutatjuk be a szubrutinok, illetve a függvényblokkok — eljárásfüggvények — alkalmazását, működését. A függvények más típusaival csak ezek után foglalkozunk.

A feladat: készítsünk programot, amivel a törtek szorzását gyakorolhatjuk!

A feladat elemzése. Azt bizonyára nem kell mondani, hogy ha papíron nem tudunk összeszorozni két törtet, akkor a számítógép számára sem tudjuk megfogalmazni, hogy hogyan csinálja. Az algoritmust tehát ismernünk kell.

```
1 REM --- 21. program ---
10 TEXT
20 GOSUB 400
30 PRINT VP,VQ
40 END
400 REM --- velszam2 ---
410 REM kimeno parameterek:
420 ! 0< veletlen eszes <10 :vp,vq
430 RANDOMIZE
440 LET VP=RND(9)+1
450 LET VQ=RND(9)+1
460 RETURN
```

21. lista

```
100 REM --- 22. program ---
110 !
120 SET CHARACTER 128,0,0,0,0,255,0,0,0,0
130 TEXT
140 INPUT PROMPT "szamlalo,nevezo":MP,MQ
150 INPUT PROMPT "sor,oszlop":MS,MO
160 GOSUB 500
170 END
180 !
500 REM --- tortki szubrutin ---
510 REM bemeno parameterek:
520 ! sor,oszlop:ms,mo
530 ! szamlalo,nevezo:mp,mq
540 PRINT AT MS,MO:MP
550 PRINT AT MS+1,MO+1:CHR$(128)
560 PRINT AT MS+2,MO:MQ
570 RETURN
```

22. lista

```
1 REM --- 23. program ---
20 TEXT
30 SET CHARACTER 128,0,0,0,0,255,0,0,0,0
40 LET MS=10:LET MO=20
50 GOSUB 600
60 END
70 !
600 REM --- tortbe ---
602 REM bemeno parameterek:
604 REM sor,oszlop:MS,MO
606 REM kimeno parameterek:
608 REM szamlalo,nevezo:BP,BQ
610 PRINT AT MS+1,MO:CHR$(128);CHR$(128)
620 INPUT AT MS,MO,PROMPT "":BP
630 INPUT AT MS+2,MO,PROMPT "":BQ
640 RETURN
```

23. lista

```
1 REM --- 24. program ---
10 TEXT
20 INPUT PROMPT "ket szam:":A9,B9
30 GOSUB 700
40 PRINT "lnko=";A9
50 END
60 !
700 REM --- lnko ---
702 REM bemeno parameter:A9,B9
704 REM kimeno parameter:A9
710 IF A9=B9 THEN 780
720 IF A9>B9 THEN
730 LET A9=A9-B9
740 ELSE
750 LET B9=B9-A9
760 END IF
770 GOTO 710
780 RETURN
```

24. lista

```
1 REM --- 25. program ---
5 REM --- tortek szorzasa ---
10 TEXT
15 SET CHARACTER 128,0,0,0,0,255,0,0,0,0
20 GOSUB 400:REM-->TORT
25 LET SP=VP:LET SQ=VQ
30 LET MP=VP:LET MQ=VQ
35 LET MS=10:LET MO=4
40 GOSUB 500:REM-->TORT KI
45 PRINT AT MS+1,MO+2:" * "
50 LET MO=MO+4
55 GOSUB 400:REM-->TORT
60 LET SP=SP*VP:LET SQ=SQ*VQ
65 LET MP=VP:LET MQ=VQ
70 GOSUB 500:REM-->TORT KI
75 PRINT AT MS+1,MO+2:" = "
80 LET MO=MO+5
85 GOSUB 600:REM-->OSSZEG BE
90 LET A9=BP:LET B9=BQ
95 GOSUB 700:REM-->LNKO
100 LET BD=A9
105 LET A9=SP:LET B9=SQ
110 GOSUB 700:REM-->LNKO
115 LET SD=A9
120 !
125 REM --- valasz vizsgalata ---
130 PRINT AT 16,5:CHR$(161)
135 IF SP/SD<>BP/BD OR SQ/SD<>BQ/BD TH
EN
140 PRINT AT 16,5:"Nem sikerult! Pro
bald meg ujbol!"
145 GOTO 85
150 END IF
155 IF BD=1 THEN
160 PRINT AT 16,5:"Helyes!"
165 END
170 END IF
175 PRINT AT 16,5:"Egyszerusitsd!"
180 PRINT AT MS+1,MO+3:"="
185 LET MO=MO+5
190 GOTO 85
321 !-----
322 !
323 ! A 25. program addig tart
324 ! A szubrutinokat nem kell
kiiratni
325 !-----
400 REM --- velszam2 ---
410 RANDOMIZE
420 LET VP=RND(9)+1
430 LET VQ=RND(9)+1
440 RETURN
500 REM --- tortki ---
510 SET CHARACTER 128,0,0,0,0,255,0,0,0,0
520 PRINT AT MS,MO:MP
530 PRINT AT MS+1,MO+1:CHR$(128)
540 PRINT AT MS+2,MO:MQ
550 RETURN
600 REM --- tortbe ---
610 PRINT AT MS+1,MO:CHR$(128);CHR$(128)
620 INPUT AT MS,MO,PROMPT "":BP
630 INPUT AT MS+2,MO,PROMPT "":BQ
640 RETURN
700 REM --- lnko ---
710 IF A9=B9 THEN 780
720 IF A9>B9 THEN
730 LET A9=A9-B9
740 ELSE
750 LET B9=B9-A9
760 END IF
770 GOTO 710
780 RETURN
```

25. lista

```
1 REM --- 26. program ---
10 REM --- tortek osszegese ---
20 TEXT
30 SET CHARACTER 128,0,0,0,0,255,0,0,0,0
40 NUMERIC P,Q,R,S,E,D
50 CALL VELSZAM2(P,Q)
60 LET SP=P:LET SQ=Q
70 LET I=10:LET J=4
80 CALL TORTKI(I,J,P,Q)
90 PRINT AT I+1,J+2:" + "
100 LET J=J+4
110 CALL VELSZAM2(P,Q)
120 LET SP=SP+P*SQ:LET SQ=SQ*Q
130 CALL TORTKI(I,J,P,Q)
140 PRINT AT I+1,J+2:" = "
150 LET J=J+5:LET W=0:LET T=0
160 CALL TORTBE(I,J,R,S)
170 CALL LNKO(R,S,E)
180 CALL LNKO(SP,SQ,D)
184 !
185 REM --- valasz vizsgalata ---
190 PRINT AT 16,5:CHR$(161)
200 IF SP/D<>R/E OR SQ/D<>S/E THEN
210 PRINT AT 16,5:"Nem sikerult! Pro
bald meg ujbol!":LET W=1
220 GOTO 160
230 END IF
240 IF E=1 THEN
250 PRINT AT 16,5:"Helyes!"
260 END
270 END IF
280 PRINT AT 16,5:"Egyszerusitsd!"
290 PRINT AT I+1,J+3:"="
300 LET J=J+5:LET T=1
310 GOTO 160
398 ! ---
399 ! ---
400 DEF VELSZAM2(REF P,REF Q)
410 RANDOMIZE
420 LET P=RND(9)+1
430 LET Q=RND(9)+1
440 END DEF
499 ! ---
500 DEF TORTKI(MS,MO,KP,KQ)
520 PRINT AT MS,MO:KP
530 PRINT AT MS+1,MO+1:CHR$(128)
540 PRINT AT MS+2,MO:KQ
550 END DEF
599 ! ---
600 DEF TORTBE(I,J,REF BP,REF BQ)
605 PRINT AT I+1,J:CHR$(128);CHR$(128)
610 IF W=0 OR T=0 THEN
615 INPUT AT I+2,J,PROMPT "":BQ
620 INPUT AT I,J,PROMPT "":BP
625 LET W=1
630 ELSE
635 INPUT AT I,J,PROMPT "":BP
640 INPUT AT I+2,J,PROMPT "":BQ
645 END IF
650 END DEF
699 ! ---
700 DEF LNKO(A9,B9,REF D9)
710 DO UNTIL A9=B9
720 IF A9>B9 THEN
730 LET A9=A9-B9
740 ELSE
750 LET B9=B9-A9
760 END IF
770 LOOP
780 LET D9=A9
790 END DEF
```

26. lista

Milyen részekből áll össze a program?

1. Véletlenszámokkal előállítunk két törtet és azokat tört alakban megjelenítjük a képernyőn.

2. Kérjük az eredményt. Ezt is tört alakban.

3. Elvégezzük az összehasonlítást. A válasz akkor hibás, ha a gép által előállított és a válaszként begépelte tört egyszerűsített alakban nem azonos.

Most kell eldöntenünk, hogy mit tudjon egy szubrutin, mi legyen a kezdő sorszáma és milyen változókat használunk.

VELSZAM2 szubrutin — két 10-nél kisebb pozitív egész véletlenszámot állít elő

Kezdő sorszám: 400

Kimenő paraméterek: VP, VQ

Ezek azok a változók, amelyeknek a szubrutin értékeket ad, azaz ezeknek az értékei adják a két véletlenszámot.

TORTKI szubrutin — kiírja a törtet

Kezdő sorszám: 500

Bemenő paraméterek: MP — számláló, MQ — nevező, MS — sor, MO — oszlop

Ezeknek a változóknak kell értéket adnunk, mielőtt a szubrutint hívánk a GOSUB utasítással

TORTBE szubrutin

Kezdő sorszám: 600

Bemenő paraméterek: MS — sor, MO — oszlop

Kimenő paraméterek: BP — számláló, BQ — nevező

LNKO szubrutin — két szám legnagyobb közös osztóját határozza meg

Bemenő paraméterek: A9, B9 — a két szám

Kimenő paraméter: A9 — a két szám legnagyobb közös osztója.

A PROGRAM MEGÍRÁSA

Először megírjuk a szubrutinokat. A szubrutinok elé rövid kis főprogramot írunk, hogy kipróbálhassuk.

Nem biztos, hogy a program tervezésekor mindent figyelembe tudunk venni és mindenre gondolunk. A szubrutinok megírásakor is merülnek fel újabb szempontok, amik módosíthatják eredeti elképzelésünket. Több feltételt legtöbbször csak a szubrutin kipróbálása után adhatunk meg. Például a TORTKI és a TORTBE szubrutinokban $1 \leq MS \leq 18$; $1 \leq MO \leq 38$ lehet. A feltételeket a szubrutinban is megadhatjuk. Ez azzal az előnnyel jár, hogy a szubrutin alkalmazásakor nem kell a dokumentációk között keresgélni. Miatán összeállítottuk a programot és az működik, ezeket a megjegyzéseket törölhetjük, hogy a program rövidebb legyen és gyorsabban fusson.

A bemenő paramétereket a szubrutinban is megvizsgálhatjuk. Ez azzal az előnnyel jár, hogy a hibakeresés egyszerűbb lesz. Amennyiben nincs ellenőrzés, jobban kell támaszkodnunk a szubrutinok leírására.

A 21–24. listából töröljük ki a főprogramokat, és csak a szubrutinokat mentjük ki. Ezek után a MERGE paranccsal egymás után beolvasuk a szubrutinokat, és az így összeállt program elé beírjuk a főprogramot (25. lista). A főprogram megírásakor arra ügyeljünk, hogy a szubrutinok hívása előtt a bemenő paramétereknek értéket kell adni. A szubrutin változóit a főprogramban nem tanácsos másra használni. Ezért választunk szokatlanabb neveket a szubrutin változóknak.

A FÜGGVÉNYEK

Amint azt korábban már említettük, most csak a függvényblokkokról lesz szó. A függvényblokk olyan programrészlet, amelyik a DEF név paraméterek utasítással kezdődik és az END DEF utasítással végződik. Hívása a CALL név paraméterek utasítással lehetséges.

A 26. listán látható program függvényeit az előző program szubrutinjaiból készítettük. A név helyett, azaz a REM sorokba beírtuk a DEF, a RETURN helyére az END DEF utasításokat. A függvényeknél a sorszámoknak már nincs szerepük, azokat bárhol elhelyezhetjük a programban, a függvényeket nevével azonosítjuk. A DEF szó után adjuk meg a függvény nevét, amelyre a CALL utasítással hivatkozhatunk. A függvények kimenő paraméterei elé a REF szót kell írni.

A paraméterek elnevezését több helyen megváltoztattuk, hogy bemutassuk a globális, azaz a programba bárhol, és a lokális, csak a függvényben használt változók közötti különbséget.

A globális változókat a főprogramban definiáljuk a LET, INPUT, READ, GET vagy a NUMERIC és a STRING utasításokkal. A lokális változókat a DEF utasításban kell megadni, és azokat csak a függvényben belül használhatjuk. A lokális változók a programban: MS, MO, KP, KQ, BP, BQ, A9, B9, D9.

A CALL utasításban fel kell sorolni a be- és kimenő paramétereit abban a sorrendben, ahogyan azok a DEF utasításban szerepelnek. Itt természetesen csak globális változókat használhatunk, hiszen a főprogramban adunk értékeket ezeknek a változóknak, és ott használjuk fel a függvények kimenő paramétereit is.

Lokális változót nem használhatunk ugyanabban a függvényben be- és kimenő paraméterként. Ezért kellett az LNKO függvényben a D9 változót beírni. A TORTBE függvény is eltér a szubrutinoktól. A program futtatásakor a kiegészítés miatt is választ kapunk.

Dusza Árpád

Mi a manó?

Újabb Enterprise-titok. A gép forgalmazása körüli rejtélyek újabb adalékkal gyarapodtak. A Novotrade 2C számítástechnikai áruházában az Enterprise 128 tizenegyezer-kilencszáz forintért kapható. OTP-hitelre ugyan nem vásárolható, de a hétezer forinttal alacsonyabb ár felbolygatta a piacot. Hogyan lehetséges ez az alacsony ár és hogyan adhatnak rá jótállást, amikor a Professional szervizzel a Centrum kötött szerződést? — Ez titok. Igaz, Rényi Gábor vezérigazgató a vele korábban készített interjúban kijelentette: egy cég üzletpolitikája nem tartozik a nyilvánosságra.

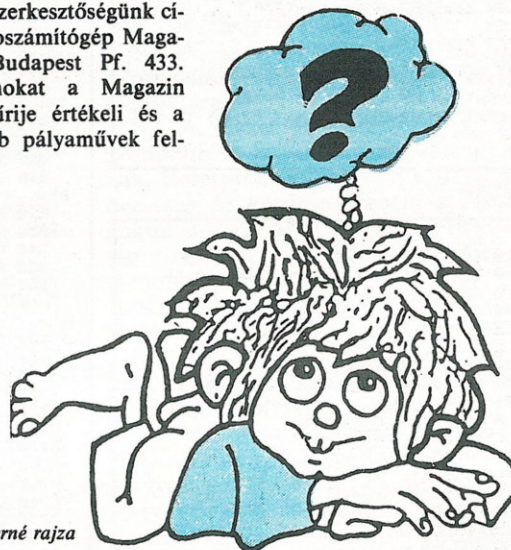
Zzzzip competition. Az Enterprise BASIC Compiler minden rég elfeledett, a fiókok mélyén porosodó, lassúságuk miatt mellőzött programot újjávarázsol.

Szerkesztőségünk az „a” STUDIO-val karöltve felajánl száz darab mintapéldányt ebből a szinte nélkülözhetetlen programcsomagból, azoknak a lelkes programkötőknak, akik részt vesznek játékos pályázatunkon. Eszerint: készítsen BASIC nyelvű játék- vagy demoprogramot és ne zavarja, hogy lassú. Ahhoz, hogy minél előbb Zzzzip-tulajdonos lehessen, programját kazettán rövid leírással, valamint neve és pontos laci címe feltüntetésével küldje el a szerkesztőségünk címére: Mikroszámítógép Magazin 1371 Budapest Pf. 433. A programokat a Magazin szakmai zsűrije értékeli és a legsikeresebb pályaművek fel-

kerülnek a Zzzzip toplistájára, amit az Enterprise rovat rendszeresen közöl majd.

Racsó Tamás lelkes olvasónk küldött néhány tanácsot az Enterprise-tulajdonosoknak. A kétnyelvű gépeken van egy nem ismert EXOS-változó, a kódja 90h (144). Értéke 0, ha német, 255, ha angol módban van a gép.

Az EXOS-leírás nem ismereti, hogyan kell saját editorcsatornát definiálni. Csatorna megnyitásként a VID EDIT (1Dh=29) EXOS-változóba egy létező videocsatorna kódját kell írni. Ennek természetesen szöveges lapnak kell lennie. Az X irányú méret legalább 4, az Y méret legalább 3 karakternyi legyen. A KEY EDIT? (1Eh=30) változóknak a billentyűzetcsatorna kódját kell tartalmaznia. A BUF EDIT (1Fh=31) változót szükség szerint be kell állítani, aminek maximális értéke 63 lehet. Ha ennél nagyobb értéket írunk bele, nem lesz hibajelzés, a rendszer csak az alsó 7 bitet veszi figyelembe (modulo 64). Ezután megnyithatjuk az editorcsatornát. Ha a csatornakód nem 0, akkor nem íródik ki prompt a bemenetnél, de helyettesíthetjük az editorcsatornára író PRINT vagy PRINT AT utasítással, majd közvetlenül utána egy INPUT-tal. A hatás ugyanaz.

Gaetsch Günterné rajza

A Scanntronik nem ült a babérjain

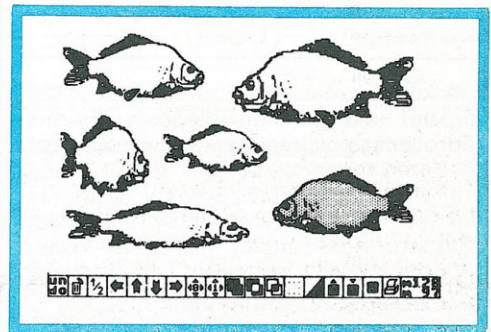
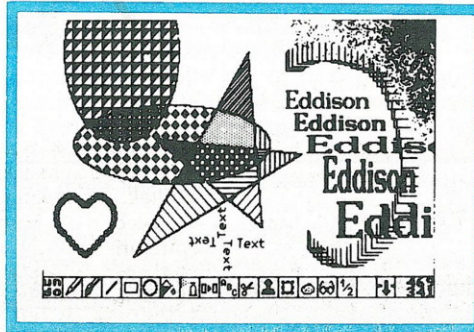
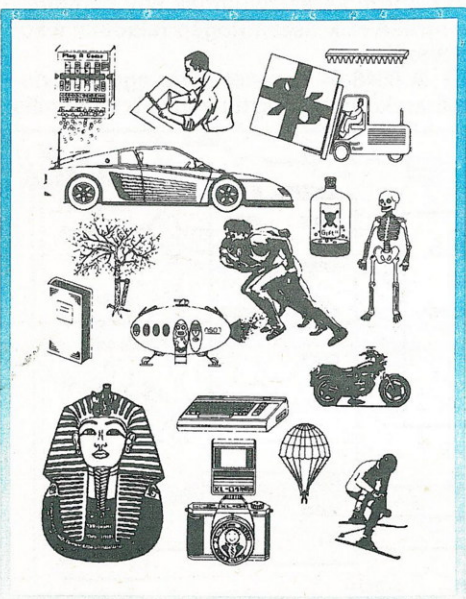
A nyugatnémet Scanntronik Mugrauer GmbH nem üldögélt az év szoftverének kikiáltott DIP programja miatt babérjain, hanem felvette az ugyancsak NSZK-beli Markt & Technik kiadó által dobott kesztyűt. Mint Mugrauer úr egyik budapesti látogatásakor hangsúlyozta, cége a professzionális felhasználási céloknak jobban megfelelő nagy felbontású, HiRes grafikát rajzoló szoftvereket fejleszt. Az M&T multicolor üzemmódban működő Amica Paintjére és a Giga Paintjére a Scanntronik válasza a karácsonyi piacra kihozott Eddison és Eddifox volt.

Az 58 márkáért árusított Eddison lényegében a sokak által jól ismert Hi-Eddi +, illetve a Printfox beépített rajzolóprogramjának továbbfejlesztett változata. A szerencsés Pagefox-modul tulajdonosok után most már másoknak is hozzáférhető lemezen a szuper DIP program rajzoló része. Sikertült a teljes menüvezérelt programba beépíteni a fokozatmentes nagyítási és kicsinyítési lehetőséget is. (Ezt a Printfoxnál a „64-er” magazinban nyáron megjelent beírható Lupe-Fox adja.)

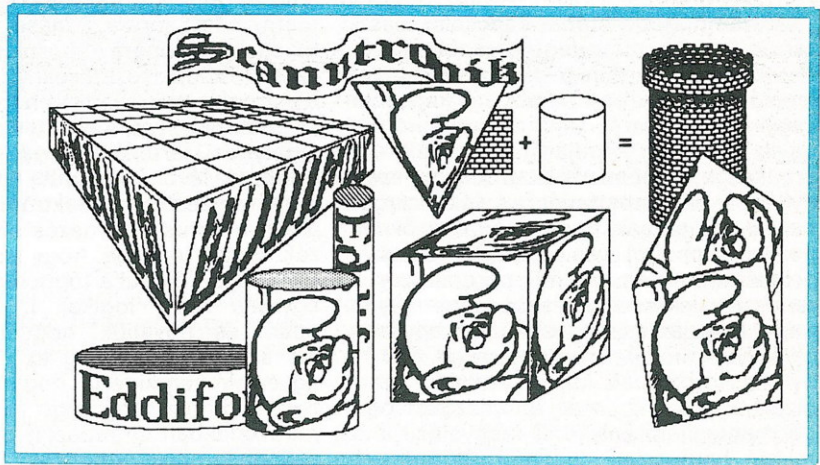
A C64 új „szeme”, a Superscanner III már a fényképeket is a képernyőre varázsolja

Részlet a legújabb grafikai gyűjteményből, ami a Printfoxhoz használható

Az Eddison menürendszere kísértetiesen hasonlít a Pagefoxéra

Az Eddifox már mindent tud, ami egy C64-ből kihozható

Az ugyancsak lemezen forgalomba hozott Eddifox 88 márkáért már csak a Pagefox-modul tulajdonosokat teszi boldoggá. Ugyanis a nagyobb számítógépeknél, mint a PC-knél, az Atari ST-nél vagy az Amigánál ismert rajzolófunkciókat, torzító lehetőségeket biztosítja a C64-nek a modul által „feltuningolt”, 100 kb-át többletmemória kihasználásával. A nagy teljesítmény és a kényelmes használat mellett az Eddifox a következőket nyújtja:

— A 8 képernyőnek megfelelő A/4 oldal (640 x 800 pont) egyidejűleg ott van a grafikai memóriában. Az egész oldal egyszerre forgatható (90 fokos szögben), menthető lemezzre, tölthető vissza onnan és kinyomtatható. Az A/4 oldal tesztölés része fokozatmentes kicsinyítésének és nagyításának nem szab határt a látható képernyő.

— Az Eddifox a grafikai képnek a modifikálására, illetve torzítására is teremt eszközöket. Ezekben rejlik a program különlegessége: a fokozatmentes forgatás, a térbe döntés, az elmosás, az enyészpontos térbeli ábrázolási mód, négyszög háromszöggé alakítása, egy adott rajz sík, illetve hajlított felületre transzformálása (például kockára vagy hengerre). Nehéz e lehetőségeket szavakkal szemléltetni, néhány példa inkább érzékelteti a mellékelt illusztráción.

— A beépített „gyalu” és „ráspoly” a nagyításnál, a torzításoknál és a forgatásnál előforduló egyenetlenségeket csökkenti, illetve elsimítja.

— A vonalak húzását, a négyszögek, körök rajzolását nem korlátozza a látható képernyő. Tehát az A/4-es lapra teljes szélességben rajzolhatunk például egy nagy kört.

Sajnos, ez a csodaprogram csak a már említett Pagefox DIP-modullal fut együtt, viszont a kiadványszerkesztőbe a grafika elvesztése nélkül áttérhetünk, és ott tovább használhatjuk azt. Így az Eddifox a Pagefox kibővített grafikai szerkesztőjévé válhat.

További újdonsága a Scanntroniknak a „Tippek és trükkök a Pagefoxhoz” című, 150 oldalas, 78 márkáért kapható könyve, amelyhez mellékelt lemez nemcsak oldalterveket, hanem egy grafikai könyvtárat is tartalmaz. Magából a könyvből nemcsak a profik, de a kezdő kiadványtervezők is jó tanácsokat kaphatnak a tipográfia, az olvashatóság, az esztétikus felületfelosztás, a layout-készítés, az aranymetszés csínjához-bínjához. Ha a Printfox-tulajdonosoknak csak a digitalizált rajzokra van szükségük, akkor megvehetik 38 márkáért a lemezt a könyv nélkül „Grafikai gyűjtemény a Printfoxhoz” címmel. (Ez nem azonos a 78 márkás ismertebb Prinfox — Basarral!)

Továbbfejlesztették a képletapogató (digitálizáló) berendezésüket is; a Superscanner III — igaz, elég borsos áron, 398 márkáért — már nem csak vonalas rajzokat, de öt szűrési fokozatban árnyaltos fotókat is képes a képernyőre varázsolni. A Pagefox-modul (ha van) itt is sokat segíthet azzal, hogy vele egész A/4-es oldal feldolgozása lehetséges. A Superscanner III nagyobb teljesítményét bizonyítja az is, hogy 30 százaléktól 300 százalékgig fokozat nélkül zoomlehetősége is van az x és az y értékre elkülöníthetően. Ezzel az utólagos nagyításnál és kicsinyítésnél jelentkező minőségromlás kiküszöbölhető.

Huppán Béla

Hardver

Perifériák

A következőkben megpróbálunk összefoglalni néhány — elsődlegesen kis mikroprocesszoros rendszerben alkalmazott perifériával kapcsolatos — legfontosabb áramköri ismereteket. Ezeknek a perifériáknak az áramköri kialakítása viszonylag egyszerű. Kellőképpen működtető-kezelő programjukkal, elterjedt kifejezéssel: henderlőjűvel működtethetők.

Billentyűzetek

A számítógép—ember kapcsolat klaszszikus és talán ma is legfontosabb eszköze a billentyűzet. A legegyszerűbb megjelenési formája egy kétállású kapcsoló vagy nyomógomb, ami a számítógép egyik bemeneti kapujára csatlakozik. Az érintkezők azonban több záródás és szétválás — visszapattanás — után záródnak. Úgy mondják, hogy az érintkezőknek pergése (prellje) van. Ez azért okozhat problémát, mert a mikroprocesszoros rendszer lekérdezési sebessége olyan nagy, hogy az esetleges, kézzel, egyszeri billentyűnyomást a pergés miatt gombnyomássorozatnak képes észlelni. Ezért bizonyos esetekben az érintkezőket pergésmentesíteni kell, ami megvalósítható mind hardverrel, mind programmal. A programmal való pergésmentesítésnél az első záródás észlelése után bizonyos idő múlva (a gyakorlatban 10-20 ms) ismét beolvassuk az észlelt érintkező állapotát, ami már a stabil állapotot adja.

A pergésmentesítés egyik áramköri megoldása, hogy az első jelszintváltás után RC taggal késleltetjük a kimeneti jelszint változását. Az 1. ábrán foglaltuk össze a szokásos megoldásokat.

A prellmentesítésnek az a legmegnyugtatóbb megoldása, ha nem mechanikus, hanem prellmentes, elektronikus, például Hall-elemes kapcsolót alkalmazunk. Ennél a megoldásnál a téglalap alakú, lapos kivezetéseket tartalmazó Hall-elem a hozzá közel kerülő kis mágneslap hatására megváltoztatja kimeneti logikai jelszintjét, amit a bemeneti kapura kötünk. A nyomógombba beépített kis mágneset a gomb

A sorozat alap gondolata — azon a régi felismerésen túl, hogy az elektronika és a számítástechnika elválaszthatatlan egymástól — a következő tapasztalatot summázza. A szoftver — a programok — jelentősége egyre nő, de az is tény, hogy az igazán jó (az adott számítógép nyújtotta lehetőségeket maximálisan kihasználó) programok megírásához a

programozónak rendelkeznie kell alapfokú áramköri hardverismerettel is. Megerősíti ezt, hogy szaporodik az olyan berendezések, mikroprocesszort alkalmazó rendszerek száma, amelyek programvezérelten működnek. Az ilyen rendszerek tervezőinek és fejlesztőinek is szükségük van integrált hardver- és szoftverismeretekre.

megnyomásával juttatjuk a Hall-elem közelébe.

Amennyiben több billentyűt akarunk alkalmazni, az 1. ábrán bemutatott megoldás többszörösítésén kívül egy másikat, gazdaságosabbat is választhatunk. A billentyűzet ilyenkor áramkörileg egy mátrixalakban felfűzött érintkezőrendszer, ahol az egyes érintkezők egyik pontja a mátrix adott sorára, a másik pontja a mátrix adott oszlopára kapcsolódik. A sor-, illetve oszlopkivezetésekhez kapcsolódó elektronika megállapítja, hogy melyik sor- és oszlopkivezetés között van kontaktus, amelyhez tartozó sor-oszlop metszéspontban lévő billentyűt nyomtuk meg. A mátrixtasztatúra elektronikájában általában a soros lekérdezés elvét alkalmazzák. Ennek lényege, hogy az egyik vonalsorozatra, például a függőlegesre sorban, egymás után logikai L impulzusokat adunk, és „figyeljük”, hogy melyik vízszintes soron jelenik meg az L szint. Ebből egyértelműen kiderül, hogy melyik billentyűt nyomtuk meg. Egy lehetséges, 16, mátrixalakban elrendezett billentyűzetkezelő elektronika látható a 2. ábrán.

Az elektronika a bemenetére kapcsolt 3–10 kHz-es órajellel dolgozik. A 74LS76-os IC mint kétbites számláló működik, és a 15. és 11. kimenete folyamatosan címezi a 74LS139-es demultiplexert. Ennek Y0...Y3 kimenetei a számláló kimeneteitől függően folyamatosan, egymás után L szintre kerülnek mindaddig, amíg nyomógomb nincs lenyomva. A billentyűzetmátrix sorai ennek folytán sorban egymás után L szintre kerülnek. Ha egy nyomógombot megnyomunk, akkor a gyors letapogatás miatt a demultiplexer megfelelő kimenetén megjelenő L szintet a lenyomott billentyű a D0 és D1 jeleket előállító kapukra kapcsolja. A lenyomott billentyű okozta L szint a C és D jelű kapukra jutva, a közös kimenetüket L szintre húzza, letiltja a kétbites számlálót. Ilyen módon a leállított számláló pillanatbeli áll-

apota adja a D2 és D3 bitek értékét. A számlálót leállító jel egyúttal a billentyűnyomást jelző STROBE jel is. Ekképpen a lenyomott billentyű négybites kódjához jutunk, és ez mindössze négy bemeneten olvasható be az eredeti 16 helyett.

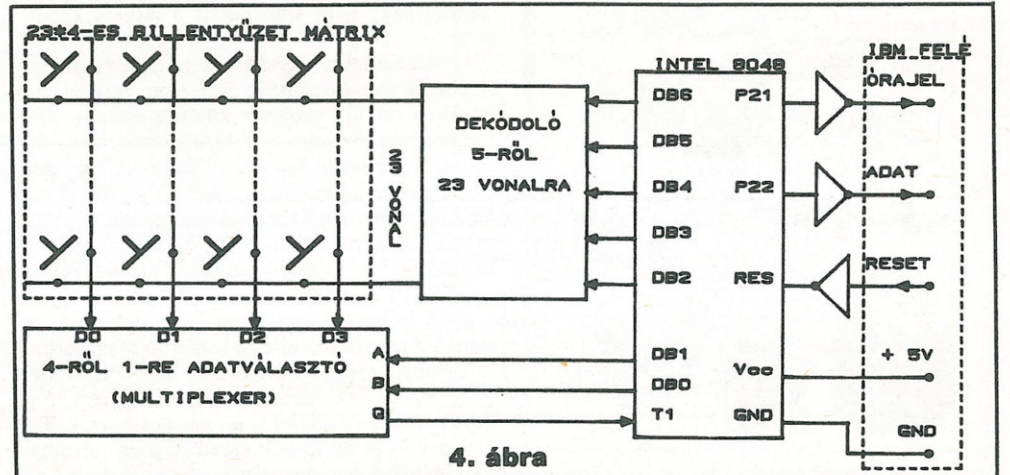
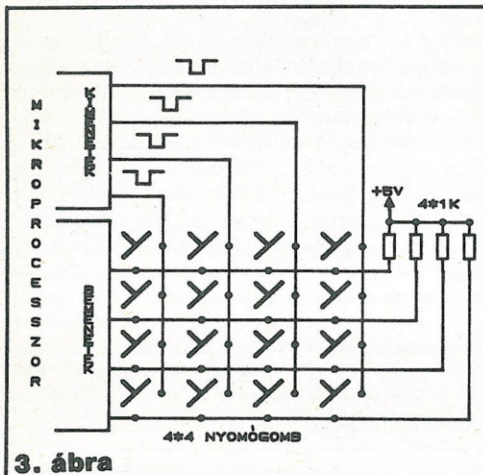
Ilyen fajta — de nagyobb billentyűmátrixot lekérdező — áramkör van például a kalkulátorokban és az egyéb, tasztatúrát használó LSI áramkörökben. Egy mikroprocesszoros rendszerben néhány bekiemeneti vonal felhasználásával maga a processzor is elvégezheti a billentyűzet kezelését, ahogy ezt a 3. ábra mutatja.

Természetesen ilyenkor a processzor idejének nagy részét a billentyűk letapogatásával tölti. Ez a megoldás csak akkor használható eredményesen, ha a feladat olyan, hogy egy billentyűnyomást mindig a hozzárendelt feladat végrehajtása követ, majd utána ismét lehet a billentyűnyomásokat figyelni.

A modern billentyűzetekben — amelyek önállóan, a számítógéphez külön vezetékekkel kapcsolódva jelennek meg — már önálló, egytokos mikroszámitógép végzi el az összes funkciót: a billentyűzet letapogatását, a billentyű megnyomásakor és elengedésekor önálló kód generálását és a kódok átvitelét a számítógép felé. A 4. ábrán az IBM PC/XT billentyűzetben használt áramkört mutatjuk be vázlatosan.

A billentyűzet speciális, „intelligens”, amit a beépített MCS-8048-as maszkprogramozott mikroszámitógép tesz lehetővé. A billentyűzetet alkotó kapcsolók egy 23×4-es mátrixba vannak rendezve. A számítógép felé a billentyűzetről az adatok sorosan érkeznek, és az itt nem részletezett soros-párhuzamos átalakító áramkörön keresztül jutnak egy bemeneti pontra. A mikroszámitógép feladatai a következők.

1. A 8048 öt kimeneti bitje egy dekódoló áramkörön keresztül a mátrix 23 vonala

BÖRZE

COBRA
ELEKTRONIKAI ÉS SZOLGÁLTATÓ KISSZÖVETKEZET
1097 Budapest, IX. Ilatos út 7. Telefon: 476-160/388

SZÁMLAKÉSZÍTÉSTŐL A KÖNYVELÉSIG

- COBRA—CONTO ügyviteli programrendszer moduljai
- Számlakészítő, Számlanyilvántartó, Bér- és jövedelemszámfejtő, Főkönyvi könyvelő, Anyagnyilvántartó, Általános könyvelési

PROGRAMOK!
Árak: 19 000—49 000 Ft-ig
KÉRJEN RÉSZLETES TÁJÉKOZTATÓT!

TUTTI

ELECTROCOOP
KISSZÖVETKEZET

- IBM PC kompatibilis gépek
- HARDVERTELEPÍTÉS SZERVIZ ÉS GARANCIA
- SZOFTVERES TÁMOGATÁS
- RÖVID HATÁRIDŐ

Cím: Bp., Üllői út 81. 1091
Tel.: 334-354

ENET

Lokális hálózat
IBM kompatibilis gépekre
Külön hardver nem szükséges
Ára gépenként:
19 900 Ft + áfa
ECOSOFT KISSZÖVETKEZET
Tel.: 863-677

IRODA:
VI., Nagymező u. 51.
TEL.: 325-768

ADATÁTVITELI
RENDSZEREK
HARDVER/SZOFTVER
GRAFIKUS MUNKAHELY
ADATRÖGZÍTÉS
SZERVIZ

Telefon:
415-166

Kereskedelmi és Szoftveriroda
1061 Bp., Liszt F. tér 10.
Telex: 22-4378

- ASY—16 szupermikro számítógép — 12 terminál
  - VME busz
  - UNIX
  - CRT TERMINÁLOK VT—52, QUT—102, Siemens 8160
  - BILLENTYŰZETEK
  - MONITOROK
  - INTEGRÁLT VÁLLALATI INFORMÁCIÓS RENDSZER
- UNIX környezetben üzemeltethető.

PERIFÉRIA
Elektronikai Fejlesztő és Szolgáltató KISSZÖVETKEZET
Bp. VII., Peterdy u. 30.
Telefon: 213-588

AJÁNLATA:

- P—XT: 140 E Ft-tól + áfa
  - P—AT: 200 E Ft-tól + áfa
- igény szerinti konfigurációk
- FX—1000 Printer: 75 E Ft + áfa
  - 40 MB-os WINCHESTER: 86 E Ft + áfa

procontrol

Kisszövetkezet
megnyitotta

COMPUTER SZAKÜZLETÉT

- hardver, szoftver
- elektronikai elemek
- integrált áramkörök számítógépek, perifériák
- blokkolóórák
- vonalkódeszközök, biztonsági rendszerek

SZEGED
Kazinczy u. 8. Tel.: 62/12-259
Berzsenyi u. 2. Tx.: 82-726

2,2 m-es parabola-
antenna

Tel.: 323-332
TT—2164

FALIVEZETÉK-KUTATÓ

Tel.: 314-575
**ERIKA
ÍRÓGÉP**

Bp. VI.,
Népköztársaság útja 2.

1146 Bp., AJTÓSI DÜRER
SOR 10.
Levélcím:
1393 Pf.: 319.
Telefon: 421-974
Telex: 22-6544

március havi kínálata

a 80 386-os
mikroproceszorral
alapozott, multiuser
üzemmódú

ACER SYS 32

rendszer, amely
széleskörűen,
változtatható kiépítésben,
alap és alkalmazói
szoftverekkel együtt
kapható.

Sorozatunkban azokat az új hardver- és szoftvertermékeket ismertetjük, amelyek várhatóan általánosan elterjednek, és meghatározó szerepük lesz a fejlődés irányainak kialakításában.

Merre tart a világ?

Hogyan tovább?

A COMDEX/FALL '88 megnyitó előadását a számítástechnikai ipar hat élen álló cégének egy-egy vezető szakembere tartotta arról, hogy mi várható a 90-es években.

Rod Canion, a Compaq Computer Corp. elnöke javasolta, hogy szabványosítsák az IC-eket, a buszokat és az operációs rendszereket. Szerinte ennek az lenne az eredménye, hogy „a számítástechnikai ipar olyan gyorsan nőne, amilyen gyorsan csak képességeiből telik, és ez a növekedés a jövőben is folytatódna”. Ennek érdekében a Compaq száz céggel együtt a COMDEX alatt javaslatot tett az ún. EISA szabvány elfogadására. Úgy vélték, ha ezt elfogadják, akkor a „vásárlók képesek lesznek előre látni azt, hogy mi várható, és azt is, hogy beruházásaikkal mi történik”. Ezt feltehetően azért tartották megemlíthetőnek, mert jelenleg, ha valaki valamilyen géptípust, operációs rendszert választ, nem tudhatja, mikor tér át az ipar valami egészen másra. Ez pedig azt eredményezheti, hogy vehet új gépet, szoftvert, és kínlódhat azzal, hogyan tudja az újra átvinni eredményeit, adatait.

Bill Gates, a Microsoft Corp. elnöke a jövő szempontjából az ún. grafikus illesztőt — erről a cég egyik vezető szakemberével készített interjúban már írtunk — és a hálózatosítás általános elterjedését tartotta meghatározónak. Úgy vélte, hogy három éven belül minden DOS gép, Macintosh típusú gép grafikus illesztőt fog használni. A hálózatosítás következő lépése pedig a szabványosítás.

Philippe Kahn, a Borland International elnöke az alkalmazói szoftvergyártásban az általánosítás egy magasabb szintjét ígérte. Azt mondta: „Úgy érzem, a mi termékeink ezen az úton haladnak.”

Terry Lautenbach, az IBM ügyvezető alelnöke szerint az elmúlt tíz év rohamos fejlődése folytatódni fog, mert az ipar „rendelkezik a legkreatívabb elmékkel és a legjobb üzletemberekkel”.

Robert Kavner, az AT and T Data Systems elnöke a vásárlók igényeinek kielégítésével kapcsolatban azt mondta, hogy ha azokat teljesíté-

nék, akkor az olyan lenne, „mintha egy új autó vásárlásakor egy slusszkulcsot és egy 500 oldalas dokumentációt várna a vevő”. Az egységítés pedig véleménye szerint ott tart, „mintha az autók zömét kormánykerékkel szállítanák, de némelyiket botkormányral, sőt egérral”. (Az utolsónak felszólaló elnök, egy nálunk nem ismert terjesztő hálózat vezetője, saját problémáik megoldásáról szolt.)

És minálunk? Nincs tudomásom arról, hogy mi az EISA—MCA szabványháborúban valamelyik oldalon állnánk. A Műszertechnika Szövetség mindenesetre az utóbbihoz — az IBM által ajánlott szabványhoz — készít kártyákat. A hálózatosításban — ahogy eddig a számítástechnika minden területén — haladunk affelé, hogy nálunk a típusválasztékból minden megtalálható legyen, ami csak létezik.

Külön kiemelendőnek tartom a szakemberhelyzetet. Nálunk az értelmiség — különösképpen a műszaki és természettudományi — szomorú helyzete miatt nemcsak az nem igaz, hogy „a legkreatívabb elmékkel rendelkezünk”, hanem, ha az utánpótlást nézem — márpedig a jövő szempontjából csak azt nézhetem —, lassan az is kétséges lesz, hogy a kreatív elmék közül bárki is a számítástechnikai iparba törekszik. Ennek pedig csak az lehet a következménye, hogy az elmaradásunk katasztrofálissá válik.

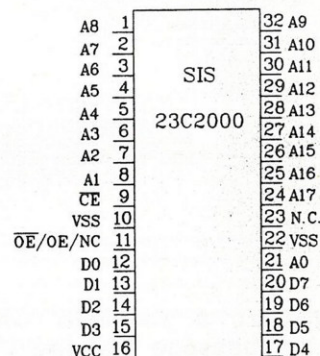
Integrált áramkörök

Az elmúlt egy év alatt a hardver legfontosabb termékcsoportjait áttekintettük. Ezt most kisebb ciklusidővel újra kezdjük. (Megjegyzem, hogy egy-egy érdekesebb újdonsággal igyekszem a kört kiegészíteni.)

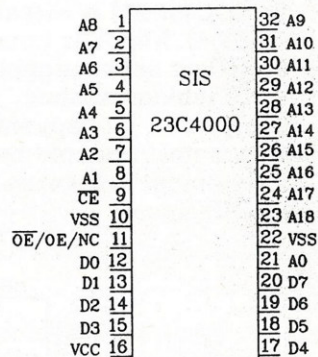
Először, kiterjesztve az első témát, az integrált áramkörök újdonságaival foglalkozom.

CMOS ROM-ok

Kétirányú fejlődés tapasztalható, mindkettő az eddigi irány folytatá-

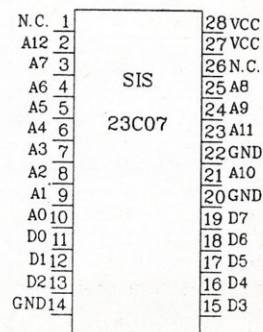

1. ábra

2. ábra

3. ábra

CMOS SRAM-ok

Itt a tárolókapacitás növelését nem tapasztaltam, de az erős sebességnövekedést igen. Így például a közismert 6116 típusok már készülnek 45 ns hozzáférési idővel is, követe a mikroprocesszorok közvetlen hozzáféréstől tájra iránt táplált igénynövekedést.

Grafikakezelők

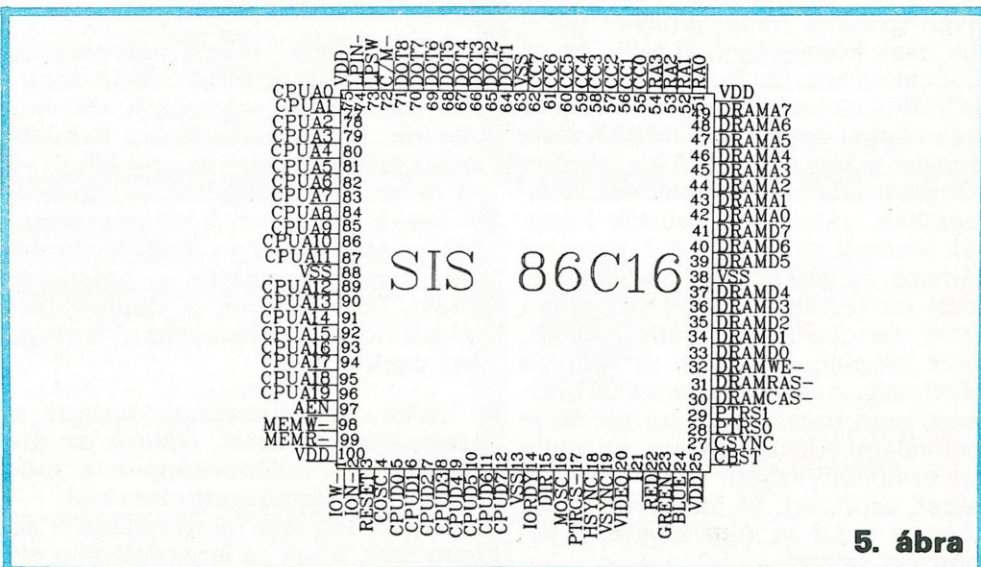
Két csoportra oszthatók. A hagyományos DIP tokozásúak kompatibilisek a régebbi grafikus kártyákon használtakkal, de többet tudnak azoknál. Az újabb FP (flat pack

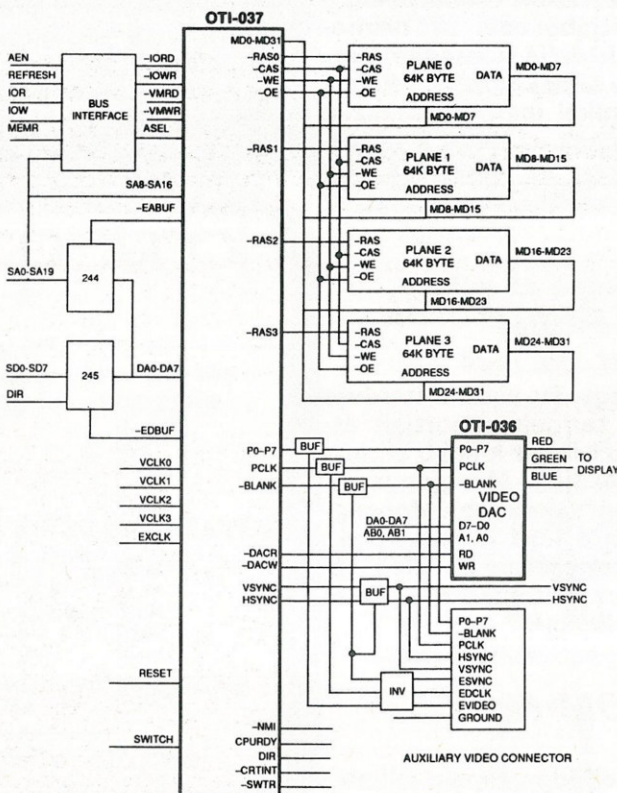
4. ábra

sa. Egyrészt a meglévő CMOS ROM-ok sebessége nőtt (például a 32 k—128 k értékűknél a 150 ns lett általános), másrészt újabb, nagyobb tárlókapacitásúak jelentek meg. Ezek közül ismertettek kettőt.

Mindkettő 32 lábú (1. és 2. ábra), az eddigi 28 lábúak helyett. Az egyiket egyedül a SIS cég gyártja, kapacitása 2 Mbit (SIS 23C2000A). A második 4 Mbit kapacitású és ezen a cégen kívül (23C4000A) a Hitachi is gyártja (HN62404). Mindkét típus létezik 250 és 200 ns sebességgel. Az ábrákon levő lábkiosztáshoz, úgy vélem, nem kell jelmagyarázat, mert az eddig ismert típusokhoz képest új jelölés nincs. A tokozás is a megszokott DIP típus.

5. ábra

6. ábra

— lefektetett lábú) tokozásúak pedig nagy integráltságúak.

Az IBM CGA kártyáihoz készített karaktergenerátorok kiegészültek a szövegszerkesztők és a tudományos szakirodalom speciális „tudásával”. A HCGA karaktergenerátoroknak (3. ábra) az oszlop- és hasábdigramok rajzolásához, valamint táblázatkészítéshez szükséges speciális karakterei is vannak.

A második csoportba tartozó SIS 86C12 (4. ábra) egyaránt kompatibilis az IBM MGA és a Hercules kártyákkal. A Paradise PVC4, illetve a vele kompatibilis 86C16 (5. ábra) a Hercules kompatibilitáson kívül IBM CGA kompatibilis.

Az OAK TECHNOLOGY a 6. ábrán látható kapcsolásban lévő OTI—036 típusú színpaletta-vezérlőt és az OTI—037 típusú videografikus vezérlőt gyártja. Az utóbbi hasonló a többi cég által gyártottakhoz, az előbbi 256 x 18 bites palettát tartalmaz. A lehetséges színválaszték 256 k, a kiválasztott színek visszaolvasztatók. Közvetlenül képes a monitor videobemenetére dolgozni, de

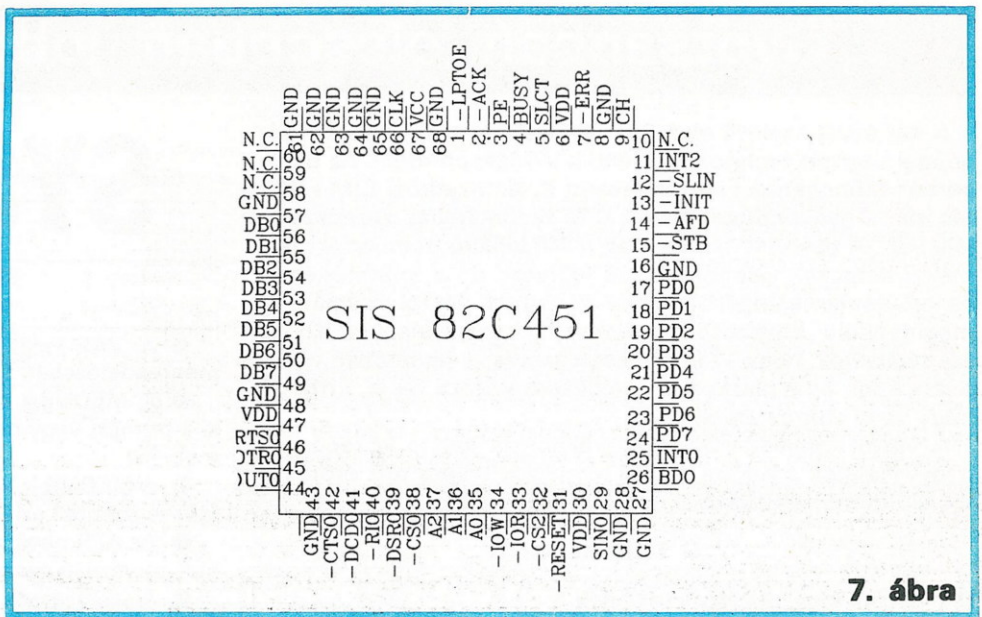

RGB analóg kimenete van. A mikroprocesszorok párhuzamos csatornájáról közvetlenül vezérelhető.

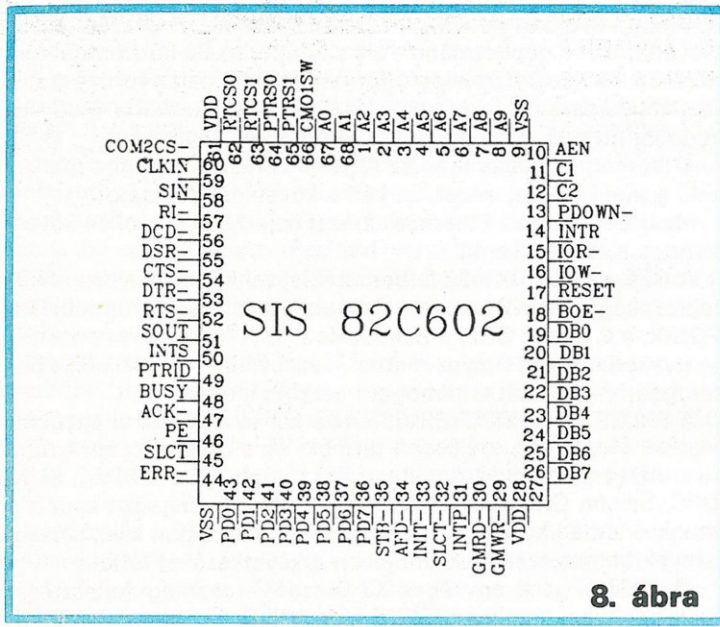
Perifériakezelők

Ezek mindegyike az AT típusokhoz készült. Az első (7. ábra), a 82C451, ellátja a nyomtatónak, a párhuzamos és soros csatornáknak, valamint a modemnek a kezelését. A 82C602-nek (8. ábra) ezenfelül egy valós idejű órafunkciója is van. A 83747 (9. ábra) a közismert 8250 típusok megkettőzése.

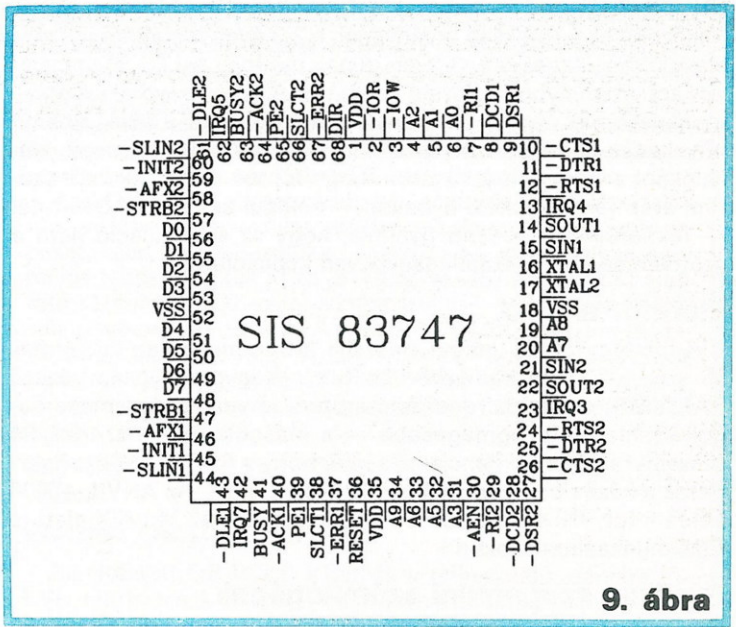
A perifériakezelők gyártásában az az általános tendencia, hogy a különböző cégek más-más funkciókkal igyekeznek kiegészíteni a megszokottakat. Ekként a felhasználók sok speciális alkalmazáshoz kész

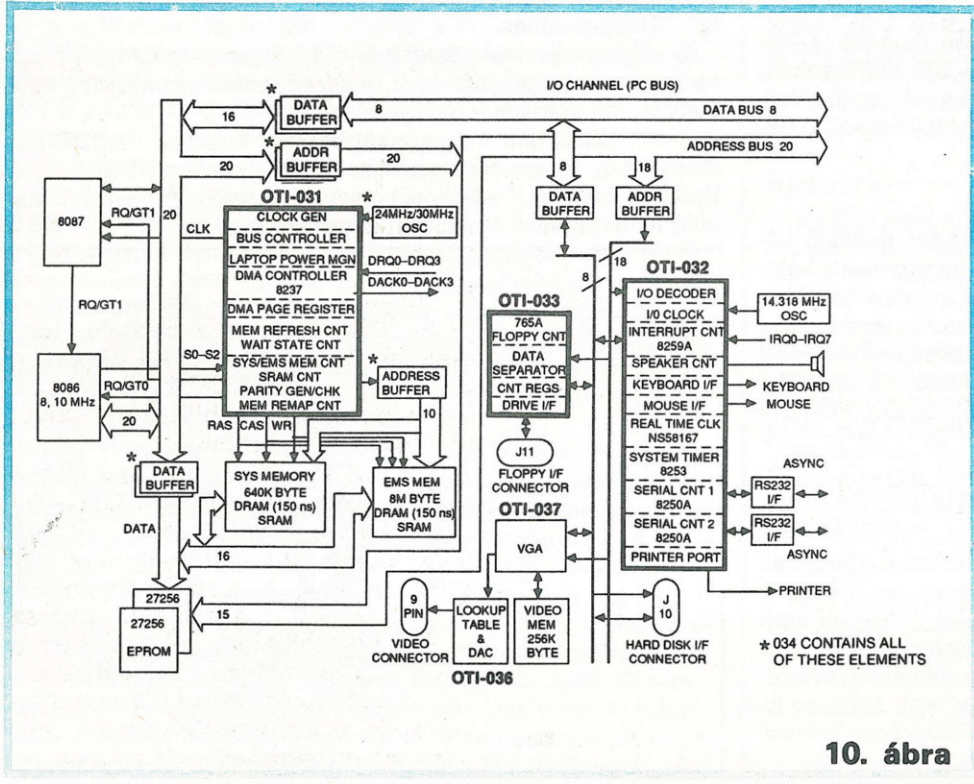
7. ábra

8. ábra

9. ábra

10. ábra

megoldást kaphatnak, ha ismerik az igen széles választékot.

A 10. ábrán egy, az OAK TECHNOLOGY által készített, PS/2 Model 30 kompatibilis kártya kapcsolási rajza látható. Az OTI feliratú IC-eket gyártja a cég. Az egyes alkatrészek blokkjába beleírták az általa megvalósított funkciókat. A cég szerint ezeknek az alkalmazásával az IBM PS/2 Model 30 alkatrészeinek több mint a fele helyettesíthető.

Simonyi

MÁRCIUS 5-én este 6-kor
jótékony célú
DIXIELAND-TALALKOZÓ
a Semmelweis
Orvostudományi Egyetemen
Bp. VIII., Nagyvárad tér 4.
BENKŐ
OLDSMOBILE
LUCKY BOYS
Jegyek a helyszínen kaphatók
Kedden 11³⁰ – 19 óráig és az előadás előtt.
Egyetemisták és Főiskolások
Rákellenes Egyesülete

SYSTEM '88

– München

A két évvel ezelőtti első System kiállításon még a számítógéppel segített technológiák álltak a középpontban. Az októberben Münchenben megrendezett II. Nemzetközi CIM kiállítás már a gyakorlatban bevált CIM-technológiák seregszemléje volt. A tizenhat csarnokban a 140 kiállító bemutatott termékei nemcsak viselték a CIM feliratot, de a számítógépek és problémamegoldások mellé helyezett demonstrációk — megmunkáló központok, robotok — működésével azt is szemléltették, hogy — képletesen szólva — leomlóban van a tiszta iroda és a piszkos termelőüzem közötti fal is. Érthető, hogy nagy volt az érdeklődés.

A vásár irányadó információközponttá vált a közepes és nagyvállalatok számára a CIM megvalósítására tett erőfeszítéseik koordinálásához.

Fő tendenciák

Az árcsökkenés folytatódik

A hardvergyártók közötti versenyben a legnagyobb profitot — „hagyományosan” — most a sebességnöveléssel lehet elérni. Miközben ez a törekvés érvényesül, a 2-3 éves technológiák már elavulóban vannak, és az ilyen gépek mintegy évi 20-30 százalékos arányban nyomják lefelé az árakat. A PC és a workstation — munkaállomás — eddigi megkülönböztető jegyei a teljesítménynövekedés és az árcsökkenés ollójában eltűnőben vannak. Helyenként zavaró volt a vásáron, hogy fontos termékek lista szerinti árát nem közölték. Ilyenkor — például az IBM CADAM-nál — felmerülhet a vásárló gyanúja, hogy az árkalkuláció nem a szoftvercsomag összeállításával van kapcsolatban.

Előretör a UNIX

A mintegy ötven „nagy” mérnöki programcsomag közül már 55 százalék UNIX-környezetben fut, a hagyományosan vezető VAX/VMS operációs rendszer — bár a tervező programcsomagok száma ott a legmagasabb — a második helyre szorult, 34 százalékkal. Ez a tendencia arra utal, hogy a CAD/CAM-szoftverházak a közös környezetnek a UNIX-ot tekintik. Az ANVIL—5000 például fut UNIX alatt Sun és Apollo, VMS VAX, és AIX alatt is IBM munkaállomásokon.

Grafikus szupermini számítógépek

Az olcsó szuperszámítógépek fejlesztésére fordított amerikai erőfeszítések első eredményei — az ALLIANT, CONVEX — megjelentek a piacon. A skalár- és vektormódban dolgozó, 4–64 párhuzamosan működő processzorokkal, 40–200 MIPS sebességükkel és a UNIX alatt futó hatalmas szoftverválasztékukkal, valamint elképesztően alacsony, 80–200 000 USD árukkal új minőséget teremtettek.

Érett hálózati megoldások

Gátszakadásszerűen fejeződött be a szigetként működő különböző számítógépek és más CIM eszközök integrálása a hálózatba kapcsolással. Az érett LAN-megoldások után a Wide Area Network (WAN) technológia is a gyors fejlesztés szakaszába ért. Demonstrációk mutatták be, hogy a Münchenben elvégzett rajzmódosításokat a wolsburgi gyárban működő megmunkáló központ azonnal végrehajtja a munkadarabon. Önálló, PC/AT-n működő CAD/CAM-megoldást nem láttunk.

Az élvonalbeli gyártók eredményei

Egyértelmű, hogy a CIM akkora piaccá válhat a következő években, mint ma az egész számítógépipar. Ezért nem meglepő, hogy a legnagyobb cégek óriási versenyben mutatják be elért eredményeiket. A legfontosabbaknál a következőket láttuk:

A DEC partnervállalatokkal közösen, a már bevált VAX hardverbázison mutatta be új eredményeit, melyeket a saját szoftvereszközökének és alkalmazásainak integrálására hoztak létre. Egy integrált folyamat a következő elemekből állt:

- A VAX-Profi-ra épülő kereskedelmi rendszer fogadja a megrendeléseket.

- A MEDUSA tervezőrendszerrel kommunikálva kereshető ki a termék, vagy ha szükséges, vele tervezhető meg az új elemek.

- A MEDUSA-NC állítja elő az NC programot, amit „az üzem igénye szerint” az EXAPT-NC vezérléshez generáltak.

- Az AZR nevű termelésirányítási programcsomag fogadja a heti tervezésű termelési tervet, amit napi mélységűre bont le.

- A szerszámok, készülékek előkészítésében és összegyűjtésében a TOMS nevű programcsomag vezérli a raktári tevékenységeket.

- Ezt követően a ROYAL/VARISSET adja át a szerszámbeállítási adatokat a gépkezelőnek, aki a megmunkáló központnál terminálon keresztül kapja az információkat, a palettán odaszállított munkadarabok megmunkálásához. A gépkezelő a DNC vezérlőből hívja le a megfelelő NC programot.

- A megmunkálás után az AZR-en keresztül jelenti a gépkezelő a munka befejezését, és kéri a következő feladatot.

Mindezek mögött Ethernet hálózat és a MAP protokoll következetes alkalmazása áll.

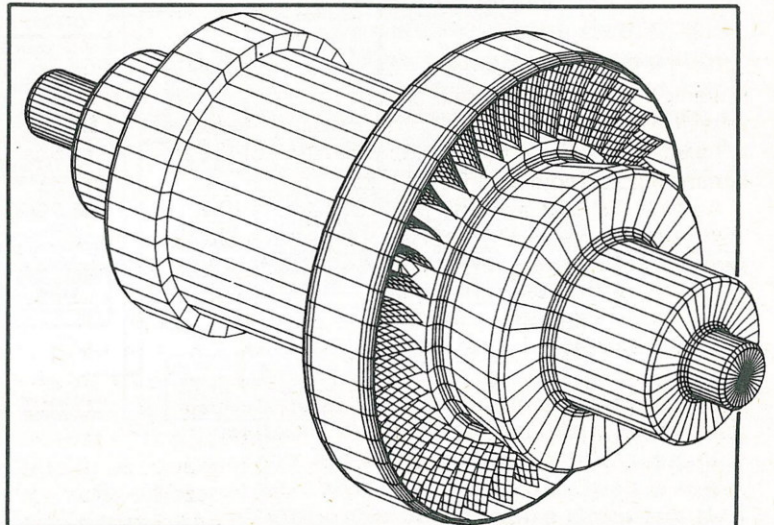
A DEC az ULTRIX—32 3. bemutatásával kihangsúlyozta elkötelezettségét a UNIX mellett. Ez a verzió teljesen kompatibilis a POSIX, a 0. szintű OSF, a Berkley 4. 3, az X—Window és a FIPS — gyakorlatilag az összes fontos — szabvánnyal, és sok új, a heterogén hálózatokat is támogató eszközt integrál.

A PRIME + COMPUTERVISION a két évvel ezelőtti egybeolvadása óta, a még szélesebb termék- és alkalmazási spektrumban elért eredményeit demonstrálta különböző — PRIME, SUN, DEC, Silicon Graphics — gépeken. Különös hangsúlyt kapott a munkaállomás-konceptió, és az integrálhatóságon kívül a szabványok bemutatása is. Standjukon a következőket láttuk:

- 1988 végére egységes CAD-szoftvercsomag fejlesztését jelentették be, amely a CIS 7. 0 és a PRIME 5. 1 verziójú MEDUSA legjobb tulajdonságait egyesíti. A rendszer VAX, SUN, PRIME gépeken futhat.

- Acélszerkezetek tervezéséhez kibővítették a CADDs programcsomagot egy PKS nevű, hídszerkezetek tervezésére optimalizált felhasználói interfésszel.

- Az NSZK-ban már ezerkétszázszor installált CADDs 4x rendszer új, 4. verzióját mutatták be, amely már a NURBS (Non Uniform Rational B—Splines) nevű matematikai módszeren alapuló felülettervező funkciókat is tartalmazza.

A McDonnell-Douglas az UNGRAPHICS—II CAD/CAM rendszer új, ergonomiailag fejlesztett verzióját DEC/VMS gépeken mutatta be. E csúcstermék integráltságát az alábbi ábra szemlélteti:

GRIP	Felhasználói programok		Felhasználói funkciók		
	3D Adatbázis				
UNISOLIDS 30 modell	20/30 Rajzoló-modul	Szerelés	GSM NC—tervező	GFEM véges-elemes analízis	Szerszám-tervezés
			Poszt processzor	Mechanizmusok	
Robot-szimuláció	Rajzológép	Alkat-rész-beépítési lista	Szer-szám-gép-vezérlés	Kinematika	

A Hewlett—Packard bemutatójának középpontjában a gépészeti tervezőeszközök (CAD), a minőségbiztosítás (CAQ), és a gyártás (CAM) HP-Advance-Net hálózaton keresztüli integrálása állt.

A már ismert HP 9000-es UNIX munkaállomáson futó ME10 tervezőrendszer — paraméteres variánsképző modullal kiegészítve —, megjelent, a 80386-os processzorra épülő VECTRA-nál nagyobb gépen, MS—DOS alatt is. Újdonság az SQL-bázisú, e rendszerhez integrált adatkezelő rendszer, mellyel a fejlesztési környezetben szokásos műszaki leírások, dokumentációk kezelhetők. Mivel a Hewlett—Packard német nyelvterületen régóta vezető pozícióban van a CAD rendszereivel, a bevált gyakorlati példákat bemutató társvállalatok eredményei meggyőzőek voltak a nagyszámú érdeklődő számára.

Az IBM standja közepes vállalatokra specializált anyagot mutatott be. Részleteket átfogó megoldásként látható volt a professzionális CADAM új NC modullal, a CAEDS és CATIA az IBM 6150 munkaállomáson, és a PS/2, AS/400-as néhány rendszerrel. A CADAM sikerét jelzi, hogy 1986 óta 2800, MICRO—CADAM verzióját 10 000-nél több helyen adták el.

Az Apollo a DN3000 sorozatú munkaállomását (68020-as processzor, 68881-es társprocesszor, 4 Mbájt memória, 1,5 MIPS sebesség) fix lemez nélkül, de 1024 x 800-as felbontású képernyővel, integrált hálózati csatolóval, UNIX alatt ablakkezeléssel, és más szoftverekkel 10 000 DEM-ért kínálja, azzal a céllal, hogy árban is komoly alternatívát nyújtson a PC-vásárlóknak. A gép vagy PC emulátorral futtat MS—DOS programokat az egyik ablakban, vagy egy AT-processzoros, 1 Mbájtos kártyával egészíthető ki az MS—DOS-környezet biztosítása céljából.

Újdonság a DS3500/DS4500 Apollo gépsorozat, mely 68030-as processzorral, 68882-es társprocesszorral, 4 Mbájtos tárral, 4/8 MIPS teljesítménnyel, 19 inches színes monitorral 30 000—53 000 DEM-ért kapható.

A Mentor Graphics egy Apollo DN10000 gépen mutatta be, három demonstrációban, elektronikai tervezőrendszerét. Az első rész a kapcsolási vázlat elkészítését, a digitális és analóg szimulációt és annak dokumentálását mutatta. A gép fantasztikus teljesítményét a tervezés rajzgenerálási fázisa szemléltette. A harmadik ciklus a hőterhelés elemzésétől a háromdimenziós konstrukcióig fogja át a feladatokat.

Az AUTODESK az új AUTOCAD Release 10 verziót és az AUTOSolid testmodellézőt mutatta be. A legelterjedtebb CAD-szoftver már régóta feszegeti a PC és az MS—DOS korlátait, és így nem igazán meglepetés megjelenése a Macintosh II, a DEC/VMS, és a SUN/UNIX, Apollo/UNIX munkaállomásokon.

A TEKTRONIX termékértékesítési szakaszban van. A cég forgalma '87-ben stagnált, de az új 4300-as, színes grafikus munkaállomás családtól gyors feljutást várnak. Mindegyiken a UNIX-szerű UTEK operációs rendszer alatt fut az ANVIL5000, Preview, Model, Image, valamint a háromdimenziós animációt és fotorealista megjelenítést lehetővé tevő Medit szoftvercsomag. A megjelenítés kitűnő minőségét például a TEK 4319 képernyője

1280 x 1024 képponttal, 256 színnel szolgáltatja. Mögötte 68020-as processzorral 4 Mbájtos tárral és 86 Mbájt lemeztárral kiépített számítógép dolgozik. Hozzávetőlegesen 30 000 DEM-ért.

Érdekességek

A müncheni székhelyű Micron 10 MIPS-es 4 Mbájtos UNIX 5.3 (C, FORTRAN, PASCAL) operációs rendszerrel futó gépet kínált ANSI CGI és X—WINDOWS implementációjú képernyőkezeléssel, 1280 x 1024 pixel felbontású színes monitoron — 19 500 DEM-ért.

Egy 80386-os, 25 MHz-es munkaállomás 2 Mbájtos tárral, egy 70 Mbájtos fekete-fehér képernyővel 16 200 DEM-ért kapható.

A bemutatott két grafikus szupermini számítógép sok érdeklődőt vonzott. Az ALLIANT/FX sorozatú gépeivel moduláris, 16 processzoros konfigurációval a 4—230 MIPS-es teljesítménytartományban —, a VAX gépcsaládnak kíván versenytársa lenni a tudományos-műszaki grafika területén.

Pomper János

SQLxSTAR

Bár a SYSTEK elsősorban a CIM-termékek kiállítása, az adatbázis-kezelő szoftverek gyártói is fontosnak érezték, hogy az utóbbi években nagy sikereket elért RDBMS rendszereik sokoldalúságát itt is bemutassák.

Központi helyen állított ki — nem véletlenül — az elmúlt év legnagyobb piaci sikerét elkönyvelő ORACLE Corp., amely új termékét, az SQLxSTAR-t mutatta be.

Az SQLxSTAR nyitott rendszer, amely a földrajzilag oszított erőforrásokat — mint például inkompatibilis számítógépeket, heterogén hálózatokat, valamint a legelterjedtebb operációs rendszerek (az MVS, a VMS, az OS/2, a UNIX) alatt futó különböző SQL-szerű adatbázisokat — egyetlen információs rendszerre integrálja. Az elosztott adatbázisokhoz például DB2, ORACLE vagy SQL/OS alatt — úgy lehet hozzáférni, mintha azok egyetlen adatbázis részei lennének egy számítógépen, még akkor is, ha igazából egy hálózat különböző gépein vannak.

AZ SQLxSTAR HÁROM ORACLE TERMÉKBŐL ÁLL:

Elosztott ORACLE RDBMS

Az elosztott ORACLE RDBMS a felhasználó számára lokális rendszernek látszik. Nincs olyan központi hely, amely ha kiesik, az egész rendszert leblokkolná, és a felhasználónak az adatok fizikai helyét sem kell tudnia. Ez a földrajzi függetlenség azt is jelenti, hogy a ráépített alkalmazási rendszer független a hálózat aktuális konfigurációjától.

Több tranzakció párhuzamos futásáról megfelelő biztonsági mechanizmusok gondoskodnak. Az oszított tranzakciókezelést úgy valósítja meg, hogy a hozzáférési útvonalakat optimalizálja.

SQLxNet

Az SQLxNet kulcselem az SQLxSTAR koncepciójában: ez a kommunikációs és interfész-eszköz az oszított rendszerben. Az SQLxNet használatával tudnak a távoli gépek egymással kommunikálni. Az ún. kliens lekérdezi és kezeli, az ún. server szállítja az adatokat. Minden többfelhasználós operációs rendszerű gép futtathatja az ORACLE kernelt, és így képes servergépként viselkedni. A tapasztalat szerint a DBMS erőforrás-gép központi egységének terhelése 30-70 százalékban olcsó munkaállomásokra — például PC-re — helyezhető át.

Nyitott rendszer, ezért sok LAN/WAN protokollt támogat. Például az OS/2 PCLAN-oknál az aszinkron összeköttetést, a DECnet-et, az SNA-t, az IBM 3270-est, az Ethernetet, a TOWER RING-et, a NOVELL-t és a MAP-et.

SQLxConnect — híd az idegen rendszerekhez

Az ORACLE nyílt rendszerként az SQLxConnect segítségével idegen, de SQL-szerű adatbázisokat integrál. Például az ORACLE eszközök kommunikálhatnak az IBM SQL szabványnak megfelelő DB2-vel vagy adatbázis-kezelőkkel. Ez a rendszer a SQLQMX, SQL Calc és SQL Plus szoftverekkel ugyanúgy dolgozik, mint egy eredeti ORACLE adatbázissal — akár lokálisan, akár SQLxNet hálózatban.

Nagyobb karakterméret!

C16

Az országban elterjedt számítógépek „magyar-tudása” nem az igazi. Ezzel már a Magazin is sokat foglalkozott. Röviden arról van szó, hogy a 8 x 8-as karaktermérettel a magyar ékezetek nem helyezhetők el esztétikusan és olvashatóan, valamint az írógépektől eltérő, logikátlan billentyűzet-elrendezés miatt nehézkes a gépelés. Az újságokban jelentek már meg különböző mikroszámítógépekre magyarosító programok, de ezek eddig nem javítottak az imént vázolt helyzeten. Mivel magam is hiányát éreztem egy megfelelő karakterkészletnek, nekiláttam olyan segédprogram írásának C16-os számítógépen, amely nagyobb karakterméretet tesz lehetővé.

Az elkészült program tulajdonságai:

- 12 x 8-as karakterméret,
- 17 soros képernyő,
- a billentyűzetelrendezés szabadon változtatható.

Fontos, hogy a program a számítógép semmilyen funkcióját ne korlátozza. Memóriatarékossági okokból azonban csak egy karakterkészletet raktam bele, mégpedig a kisbetűs változatot. Természetesen a karakterkészlet át is tervezhető a mellékelt program segítségével.

Ezek után nézzük, hogyan kell begépelni a programot. Magától értetődik, hogy a memórialistákat nagy figyelemmel kell be-

gépelni. Először is lépünk át a monitorba, majd sorban adjuk ki a következő parancsokat:

```
F 1000 17FF 00
T D400 D700
> 1600 1E 30 3C 66 66 3C 0C 78
T 1400 16FC 1004
```

E négy parancs begépelése után pötyögjünk be a memórialistákat (1. lista) 12D8-tól 13FF-ig és (2. lista) 16D8-tól 1A77-ig. Ha ezzel is készen vagyunk, a biztonság kedvéért érdemes kimenteni az 1000—1A77 területet.

A következő beadandó parancs a G 1A61. Ennek hatására a gép visszajut BASIC-be, és SYNTAX ERROR üzenetet ad. A NEW parancs kiadása után gépeljük be a BASIC nyelven írt segédprogramot (3. lista), majd futtassuk. Amikor véget ért a programfutás, NEW-val töröljük ki, és lépünk át monitorba ismét. Mentsük ki az 1000—1A77 memóriaterületet — ez már a végleges program. Rögtön vagy beolvasás után aktivizálható a következő módon: G 1A10, majd NEW. Az adattárolóról — szalagról vagy hajlékonylemezről — a visszaolvasást feltétlenül monitormódban csináljuk, hogy a program ugyanoda kerüljön vissza, ahonnan kimentettük.

Az aktivizálás után a gép kikapcsolásáig vagy resetig használhatjuk az újfajta karak-

1. lista

```
>12D8 00 00 00 00 00 7E 30 18 00 :
>12E0 00 00 00 00 00 00 00 FF :
>12E8 00 00 00 00 18 18 18 00 :
>12F0 00 00 00 00 00 33 FE 00 :
>12F8 00 00 00 00 00 04 06 00 :
>1300 00 00 00 00 00 00 00 00 :
>1308 00 00 00 18 10 00 3C 00 :
>1310 00 00 00 18 10 00 3C 00 :
>1318 00 00 00 18 10 00 18 00 :
>1320 00 00 00 18 10 00 3C 00 :
>1328 00 00 00 00 66 00 3C 00 :
>1330 00 00 00 66 44 00 3C 00 :
>1338 00 00 00 18 10 00 66 00 :
>1340 00 00 00 00 66 00 66 00 :
>1348 00 00 00 66 44 00 66 00 :
>1350 00 00 00 00 66 00 3C 00 :
>1358 00 00 00 00 00 1F 1F 18 :
>1360 00 00 00 00 00 F8 F8 18 :
>1368 18 18 18 18 18 F8 F8 00 :
>1370 18 18 18 18 18 1F 1F 00 :
>1378 18 18 18 18 18 18 18 18 :
>1380 18 18 18 18 18 FF FF 18 :
>1388 00 18 10 00 18 3C 66 00 :
>1390 00 18 10 00 7E 60 60 00 :
>1398 00 18 10 00 3C 18 18 00 :
>13A0 00 18 10 00 3C 66 66 00 :
>13A8 00 00 66 00 3C 66 66 00 :
>13B0 00 66 44 00 3C 66 66 00 :
>13B8 00 18 10 00 66 66 66 00 :
>13C0 00 00 66 00 66 66 66 00 :
>13C8 00 66 44 00 66 66 66 00 :
>13D0 00 18 10 00 18 3C 66 00 :
>13D8 00 00 00 00 FF FF 18 :
>13E0 18 18 18 18 18 F8 F8 18 :
>13E8 18 18 18 18 18 FF FF 00 :
>13F0 18 18 18 18 18 1F 1F 18 :
>13F8 00 00 00 00 FF FF 00 :
```

2. lista

```
>16D8 7E 30 18 0C 18 30 7E 00 :
>16E0 00 00 00 00 00 00 00 FF :
>16E8 18 18 18 18 7E 3C 18 00 :
>16F0 00 33 FE 66 66 66 66 00 :
>16F8 00 04 06 7F 7F 06 04 00 :
>1700 00 00 00 00 00 00 00 00 :
>1708 10 00 3C 06 3E 66 3E 00 :
>1710 10 00 3C 66 7E 60 3E 00 :
>1718 10 00 18 18 18 18 00 00 :
>1720 10 00 3C 66 66 66 3C 00 :
>1728 66 00 3C 66 66 66 3C 00 :
>1730 44 00 3C 66 66 66 3C 00 :
>1738 10 00 66 66 66 66 3C 00 :
>1740 66 00 66 66 66 66 3C 00 :
>1748 44 00 66 66 66 66 3C 00 :
>1750 66 00 3C 06 3E 66 3E 00 :
>1758 00 1F 1F 18 18 18 18 18 :
>1760 00 F8 F8 18 18 18 18 18 :
>1768 18 F8 F8 00 00 00 00 00 :
>1770 18 1F 1F 00 00 00 00 00 :
>1778 18 18 18 18 18 18 18 18 :
>1780 18 FF FF 18 18 18 18 18 :
>1788 18 3C 66 7E 66 66 66 00 :
>1790 7E 60 60 78 60 60 7E 00 :
>1798 3C 18 18 18 18 18 3C 00 :
>17A0 3C 66 66 66 66 66 3C 00 :
>17A8 3C 66 66 66 66 66 3C 00 :
>17B0 3C 66 66 66 66 66 3C 00 :
>17B8 66 66 66 66 66 66 3C 00 :
>17C0 66 66 66 66 66 66 3C 00 :
>17C8 66 66 66 66 66 66 3C 00 :
>17D0 18 3C 66 7E 66 66 66 00 :
>17D8 00 FF FF 18 18 18 18 18 :
>17E0 18 F8 F8 18 18 18 18 18 :
>17E8 18 FF FF 00 00 00 00 00 :
>17F0 18 1F 1F 18 18 18 18 18 :
>17F8 00 FF FF 00 00 00 00 00 :
```

```
>1800 20 BF CF 20 CD CE A5 FB :
>1808 48 A9 00 85 FB 08 58 20 :
>1810 11 0B 28 68 85 FB 60 2C :
>1818 08 07 10 0E AD 01 FD 80 :
>1820 04 07 10 06 20 95 EA 20 :
>1828 5B EA 20 E4 E3 60 EA EA :
>1830 20 36 18 4C BE FC AD 09 :
>1838 FF 29 02 8D 09 FF F0 D7 :
>1840 AD 0B FF 4C A0 18 EA EA :
>1848 EA EA EA EA EA EA EA EA :
>1850 18 69 03 8D 0B FF 38 AD :
>1858 10 FF E9 04 AA AD 1F FF :
>1860 E9 04 A8 A9 15 8E 10 FF :
>1868 8C 1F FF 8D 13 FF A9 8A :
>1870 8D 44 18 AD 0B FF C9 8A :
>1878 F0 01 60 A9 02 8D 0B FF :
>1880 A9 C5 8D 1D FF AD 12 FF :
>1888 29 FB 8D 12 FF 20 00 18 :
>1890 A9 10 CD E5 07 B0 03 8D :
>1898 E5 07 60 EA EA EA EA EA :
>18A0 A9 11 8D 13 FF AD 0B FF :
>18A8 18 69 05 8D 0B FF A9 4C :
>18B0 8D 44 18 60 EA EA EA EA :
>18B8 EA EA EA EA EA EA EA EA :
>18C0 EA EA EA EA EA EA EA EA :
>18C8 EA EA EA EA EA EA EA EA :
>18D0 EA EA EA EA EA EA EA EA :
>18D8 EA EA EA EA EA EA EA EA :
>18E0 8D 3E FF 48 8A 48 98 48 :
>18E8 BA 8D 04 01 29 18 F0 03 :
>18F0 4C 4C F4 20 36 18 8D 3F :
>18F8 FF 68 A8 68 A8 68 40 EA :
>1900 AD 43 05 C9 83 D0 19 AD :
>1908 47 05 30 34 AD 44 05 D0 :
>1910 2F AD 13 FF 49 04 8D 13 :
>1918 FF A9 08 8D 44 05 D0 20 :
>1920 0A C9 08 90 10 A9 06 EA :
>1928 F7 07 0D 09 A6 C6 0E 8D :
>1930 D0 03 86 F0 60 A8 BD 43 :
>1938 19 85 EC 8D 44 19 85 ED :
```

```
>1940 4C BA DB 4B 19 8C 19 CD :
>1948 19 E9 E0 14 8D A6 8C 85 :
>1950 89 86 A5 33 57 41 34 59 :
>1958 53 45 01 35 52 44 36 43 :
>1960 46 54 58 37 5A 47 38 42 :
>1968 48 55 56 39 49 4A 38 4D :
>1970 48 4F 4E 11 50 4C 91 2E :
>1978 A2 A7 2C 9D A8 A1 1D 18 :
>1980 A9 A4 2F 31 13 04 32 20 :
>1988 02 51 03 FF 94 8D 86 88 :
>1990 8A 87 88 B5 23 D7 C1 24 :
>1998 79 D3 C5 01 25 D2 C4 26 :
>19A0 C3 C6 04 D8 27 7A C7 28 :
>19A8 C2 C8 05 D6 29 C9 CA 60 :
>19B0 CD CB CF CE 11 D0 CC 91 :
>19B8 3E B2 B7 3C 9D B8 B1 1D :
>19C0 18 B9 B4 3F 21 93 04 22 :
>19C8 A0 02 D1 83 FF 94 8D 5C :
>19D0 88 8A 87 8B 40 96 BC AB :
>19D8 97 AE AC 8D 81 98 BB AF :
>19E0 99 BF 80 74 AD 9A 7A 67 :
>19E8 98 62 68 75 76 29 A3 6A :
>19F0 60 6D A8 B3 6E 7D 7E BA :
>19F8 5E 5D 3A 2D 5B 5F 2A 3B :
>1A00 7F 18 3D 2B 7B 81 93 04 :
>1A08 95 7C 02 BE 83 FF FF FF :
>1A10 78 A9 30 8D 14 8D A9 18 :
>1A18 80 15 03 A9 07 83 09 FF :
>1A20 AD 12 FF 29 FB 8D 12 FF :
>1A28 A9 50 8D 44 18 20 8B 8D :
>1A30 A9 19 8D 46 8E 93 A9 80 80 :
>1A38 45 05 A2 73 8D 00 04 C9 :
>1A40 78 F0 04 C9 58 D0 05 A9 :
>1A48 EA 9D 00 04 E8 E8 E6 D0 :
>1A50 EB 8D 3F FF A9 DC 8D FE :
>1A58 FF A9 18 8D FF 8D 3E :
>1A60 FF A9 71 85 2B A9 1A 85 :
>1A68 2C 58 60 00 00 00 00 :
>1A70 00 00 00 00 00 00 00 :
>1A78 00 00 00 00 00 00 00 :
```


terméretet. Monitor reset után az újraindításhoz elég a G 1A10 parancs, de ha sima resetet használunk, ez után a BASIC program visszahozásához ki kell adni egy RE-NUMBER parancsot. Ha a tárban lévő BASIC programra nincs szükség, akkor a NEW parancsot adjuk ki. Helytakarékosság miatt itt nem közlöm azt, hogy milyen karakterkódhoz milyen kép tartozik, de a

```
FOR R=0 TO 255:POKE 3072+R,R:
NEXT R
```

parancssor kiírja a képernyőre a teljes karakterkészletet az inverzekkel együtt. Az ASCII kódokra ebből már következtetni lehet (javasolom a kísérletezést).

Biztosan sokan akarják majd megváltoztatni a karakterkészletet vagy a billentyűzetkiosztást. Nekik segítség a mellékelt két BASIC program. A KARAKTERSZERK. nevű program (4. lista), mint a neve is mutatja a karakterek áttervezését segíti. A program először megkérdezi, melyik kódot akarjuk áttervezni. A válasz 0 és 127 között legyen. Mozogni a kurzorbillentyűkkel, pontot törölni a CLR, kifesteni a HOME lenyomásával lehet. A szerkesztésből az ESC gombbal léphetünk ki. Ha a hova? kérdésre 127-nél nagyobb választ adunk, akkor nem tárolja el sehova a tervezett képet. A tovább? kérdésre az I vagy az N betűvel válaszolhatunk.

A BILLENTYŰZETKÓDOLÁS nevű programmal (5. lista) megváltoztathatjuk a billentyűzet elrendezését. Itt a melyik kódot? kérdésre természetesen nem a képernyőkódot, hanem az ASCII kódot kell megadni. A hova? kérdés megjelenése után le kell nyomni azt a billentyűt, ahova az adott kódot kívánjuk helyezni. A SHIFT vagy a COMMODORE billentyűvel együtt is lenyomhatjuk a billentyűt, de a CTRL-lel nem, mert annak a táblázatát a ROM-ban hagyta, memóriatakarékosság miatt.

Aki csak használni akarja a programot, annak, úgy vélem, ennyi információ elég. Azoknak, akik meg szeretnék ismerni a működés hogyanját, fontos lehet, hogy a hosszú kódon belül mi mire szolgál.

A karaktergenerátor 1000 és 1800 között van. 1800 és 1900 között található a tulajdonképpeni programunk, amely a megszakításkezelés rutinjába épül be. A program működési elve az, hogy hat rasztorsoronként megszakítást generál, és a TED chip regisztereinek átállításával — aktuális rasztorsor, karakteren belüli rasztorsor, karaktergenerátor helye — mintegy becsapja a TED-et. Az 1000 és 1400 között levő karakterkészlet a 12 pont magas karakterek felső 7 és legalsó sorát, az 1400 és 1800 közötti karakterkészlet pedig az alsó 8 sorát tartalmazza.

```
10 REM *** SEGÉDPROGRAM ***
20 FORR=0TO90:K=4096+8*R
30 FORQ=0TO3:POKEK+Q,0:NEXTQ
40 POKE K+7,PEEK(K+1031)
50 NEXTR
```

Az 1900 és 1A10 közötti rész a billentyűzetkezelést szolgálja. Nagy része a billentyűzetdekódolás táblázatát tartalmazza. Végül az 1A10 címen kezdődő rutin kapcsolja be a 12x8-as karakterméretet.

A programot most már mindenki tetszése szerint használhatja. Abban is biztos vagyok, hogy a sok C64-tulajdonos gondol

majd arra, ez a program esetleg az ő gépére is átírható. Sajnos, nincs a TED regiszterek mindegyikének megfelelője a C64 VIC chipjében, melyeket a program felhasznál. Ezért ezzel a módszerrel nem lehetünk eredményesek, ami persze nem zárja ki, hogy más módon ne lehetne megoldani a problémát C64-re is.

Horváth Géza

4. lista

```
10 REM *** KARAKTERSZERK. ***
20 DIMV(11)
30 INPUT "☐ KEPERNYOKOD ";KO
40 PRINT "☐";:IFKO>127ORKO<0THEN30
50 FORI=4096+8*KOTO4096+8*KO+7
60 N=PEEK(I)
70 FORR=1TO8
80 IFN<128THENPRINT".":GOTO100
90 PRINT"*":N=N-128
100 N=2*N:NEXTR:PRINT:NEXTJ
110 PRINT"☐☐☐☐";
120 FORI=4096+1024+8*KOTO4096+1024+8*KO+7
130 N=PEEK(I)
140 FORR=1TO8
150 IFN<128THENPRINT".":GOTO170
160 PRINT"*":N=N-128
170 N=2*N:NEXTR:PRINT:NEXTI
180 Q=3*1024:X=0:Y=0
190 POKEQ+X+40*Y,PEEK(Q+X+40*Y)+128
200 GETKEYA$
210 POKEQ+X+40*Y,PEEK(Q+X+40*Y)-128
220 IFA$="III"ANDX<>0THENX=X-1:GOTO190
230 IFA$="IIII"ANDX<>7THENX=X+1:GOTO190
240 IFA$="7"ANDY<>0THENY=Y-1:GOTO190
250 IFA$="II"ANDY<>11THENY=Y+1:GOTO190
260 IFA$="☐"THENPOKEQ+X+40*Y,42
270 IFA$="☐"THENPOKEQ+X+40*Y,46
280 IFA$<>CHR$(27)THEN190
290 PRINT" KODOLAS..."
300 FORR=0TO11:V(R)=0
310 FORI=0TO7
320 IFPEEK(Q+40*R+I)<>42THEN340
330 V(R)=V(R)+2↑(7-I)
340 NEXTI:NEXTR
350 INPUT"MIHOVA";HO
360 IFHO>127ORHO<0THEN410
370 FORR=0TO7
380 POKE4096+8*HO+R,V(R)
390 POKE4096+1024+8*HO+R,V(R+4)
400 NEXTR:POKE4096+8*HO+7,V(11)
410 PRINT"MIHOVABB?"
420 GETA$:IFA$="I"THEN30:ELSEIFA$<>"N"THEN420
```

5. lista

```
10 REM *** BILLENTYUZETKODOLAS ***
20 PRINT"☐ BILLENTYUZETKODOLAS"
30 INPUT"☐MELYIK KODOT ";KO
40 IFKO>255ORKO<0THEN20
50 IFKO=0THENEND
60 PRINT"HOVA?"
70 B=PEEK(198):SH=PEEK(1347)
80 IFB=10RB=64THEN70
90 IFSH=0THENKE=6475:GOTO130
100 IFSH=1THENKE=6540:GOTO130
110 IFSH=2THENKE=6605:GOTO130
120 GOTO70
130 POKEKE+B,KO:GOTO20
```

3. lista

A Tasword módosítása

A ZX-Spectrumot kedvelők táborában közismert Tasword 2 és Tasword 3 programok a beírt szöveg 64 karakteres kiírásakor a kisbetűket úgy jelenítik meg, hogy azok elég nehezen olvashatók. Ezen a több mint szépséghibán segít az alábbi kis BASIC program, amely a kisbetűk mintegy 70 százalékát újradefiniálja. A régi és az új betűkkel — kétszeres nagyításban — írt szöveg az *ábrán* látható.

A Tasword Two programot betöltjük, majd a Symbol Shift + A (STOP utasítás) billentyűk lenyomásával egy menüt kapunk. Ekkor BREAK-kel megszakítjuk a Tasword Twot, és beírjuk a kis BASIC programot, majd RUN 9000-rel futtatjuk. A 9500-zal kezdődő sorokat nem kell futtatni! Ezután a Tasword Twot RUN-nal indítjuk, és egy szöveg beírásával ellenőrizzük az eredményt. Ha megfelelően működik, az előzőekben leírt módon szakítsuk meg a Tasword Two futását (STOP és BREAK), töröljük ki a 9000-től kezdődő so-

rokat, és a módosított programot mentjük ki kazettára (RUN — STOP — T).

Ha a Tasword Two/H 2.0 (MIKROTEAM) verziót használjuk, az ékezetes betűket a RUN 9500 utasítással kell módosítani.

A Tasword 3 máshol helyezkedik el a memóriában, ezért úgy kell futtatni, hogy a BASIC programunkban előforduló abszolút címekből 22748-at levonunk.

Egyszerű fogással a Tasword Two-nál a látható szövegrészről 64 karakteres hardcopyt is tudunk készíteni. A STOP és BREAK utasítással megszakítjuk a programot, majd újraindítjuk RANDOMIZEUSR 64330-cal. Ekkor a Tasword Two „látszólag” rendben elindul. Kikeressük a nyomtatni kívánt szövegrészt. A STOP utasítás hatására nem a szokásos menü jön elő, hanem a program BASIC-be lép, és a képernyőn ott marad a kiválasztott szövegrész, amelyet a COPY utasítással kinyomtathatunk.

Vadász László

```
9000>POKE 61769,0:POKE 61777,0:P
OKE 61783,3:POKE 61862,3:POKE 61
843,4
9100 RESTORE 9120: FOR n=0 TO 27
9110 READ a: POKE 61706+a,7: NEX
T n
9120 DATA 0,2,8,12,16,20,24,28,3
2,34,36,48,51,53,56,92,112,116,1
20,123,128,131,136,144,146,148,1
95,197
9200 RESTORE 9220: FOR n=0 TO 5
9210 READ a: POKE 61715+a,5: NEX
T n
9220 DATA 0,16,48,90,168,171
9300 RESTORE 9320: FOR n=0 TO 5
9310 READ a: POKE 61768+a,2: NEX
T n
9320 DATA 0,3,26,27,28,29
9400 POKE 61745,6: POKE 61770,6:
POKE 61776,1: POKE 61778,1: POK
E 61793,6
9450 STOP
9500 RESTORE 9520: FOR n=0 TO 9
9510 READ a: POKE 61667+a,7: NEX
T n
9520 DATA 0,3,31,35,247,249,251,
255,259,271
9530 POKE 61666,0
```

Ezek a Tasword Two eredeti karakterei.

a á b c d e é f g h i j k l m n o ó ö ő p q r s t u ü v w x

A szöveg a Tasword Two/H 2.0 változattal készült!

Ezek a Tasword Two módosított karakterei.

a á b c d e é f g h i j k l m n o ó ö ő p q r s t u ü v w x

A szöveg a Tasword Two/H 2.0 változattal készült!

Sok programozó nagy gondot fordít arra, hogy programját az avatatlan szemek elől elrejtse. Nos, ennek semmi akadálya, ha valaki az alábbi, TV-Computerre készült programot a kelléktárából alkalmanként elveszi.

A program megértéséhez ismerni kell a TVCIS—BASIC programtárolási módszerét. A BASIC számára fenntartott tárterület alapállapotban a 6639 (dec) címtől kezdődik.

Például az

1 REMx

sor a következőképpen tárolja:

6639: 6 következő sor távolsága (eltolási érték)

6640: 1 sorszám INTEL formátumban

6641: 0

6642: 252 REM kódja

6643: 88 x

6644: 255 sorvégijelző

6645: 0 programvégijelző (0 sorhossz)

6646:

A BASIC szöveg végét a sorhossz 0 értéke jelzi.

A titkosításra az ad lehetőséget, hogy az interpreter a program listázásánál és futtatáskor más-más módon tér rá a következő sor kiírásá-

ra, végrehajtására. Futtatáskor az aktuális sor kezdőcíméhez hozzáadja az eltolási értéket.

Listázásnál viszont csak azt vizsgálja, hogy az eltolási érték nulla vagy nem nulla. Ha nem nulla, kiírja a sort a sorvégijelző 255-ig, majd ha az ezt követő bájttal nem nulla, folytatja a tevékenységét. A megoldás ezek után kézenfekvő: a program elején létre kell hozni egy olyan sort, amelynek jó az eltolási értéke, tehát futás-képes, viszont tartalmaz a sor végi 255 után egy „látszólagos programvéget” jelző 0 bájtot, megtevéstve így a LIST utasítást. Nézzünk egy példát.

6639: 6 eltolási érték (következő sor = 6639 + 6 = 6645)

6640: 1 sorszám INTEL formátumban

6641: 0

6642: 252 REM kódja

6643: 255 sorvégijelző

6644: 0 látszólagos programvéget

6645: x következő sor

Még egy apróság: az első sornak 0-ás sorszámnak kell lennie, hogy ne lehessen javítani. Ugyanis módosításkor az egész programot újraláncolja a rendszer, eltüntetve „bűvészkedé-

Listázás elleni védelem

sünk” nyomain: a teljes program újra listázhatóvá válik. Egyébként ez a módszer csak a LIST ellen nyújt védelmet, a LIST1-parancssal továbbra is kiírható a teljes lista. Ezek után nézzük a programot!

1 REMx

3 LM = PEEK(5922) + 256 * PEEK(5923)

4 POKE LM + 1, 0: POKE LM + 4, 255: POKE LM + 5, 0

5 REM *** A program ***

A négy sort egyébként csak a teljesen kész programunkba tegyük bele, lefuttatása után mentjük ki! Ha a programunk tartalmaz LO-MEM utasítást, akkor azt a 2-es sorba tegyük be!

Nagy István

A The Newsroom magyar változata I. rész

A Newsroom programmal kisebb intézmények, iskolák, vállalatok saját belső újságját lehet megszerkeszteni. Magyarországi elterjedésének mindmáig akadálya volt, hogy a program nem írt magyar betűket, ugyanis ilyen feladatra nem készítettek fel. E probléma „feloldása” azért érdekelt, mert csupán egyetlen programot ismerek ezen kívül, amelyik „profi” betűtípust ír: ez a Geos.

De lássuk a Newsroom lehetőségeit. A Newsroom alkalmazásáról az 1001 játék című könyvben már jelent meg leírás.

Az alábbiakban röviden ismertetem a program üzemmódjait, hogy azután a későbbiek érthetőek legyenek.

A Newsroom jelentése: szerkesztőség. A program részei a következők.

Banner – főcím készítése

Lehetőségei: Clip art ábra beolvasása, grafika alkalmazása, szöveg írása.

A Bannert a gép grafikusán tárolja, ezért nagy a helyigénye. Ezzel szemben tetszőlegesen keverhetők a betűtípusok, aminek a jelentőségét később ismertetem. A Banner a nyomtatóipar teljes szélességét kihasználja.

Photo Lab

A Photo Lab nyújtja a legtöbbet, gyakorlatilag a Newsroom valamennyi lehetőségét: Clip art ábra beolvasása, grafikus ábrakészítés, szövegírás, előzőleg már elkészített fotó beolvasása (beragasztása).

Az 1. ábrán szereplő cirill betűs szöveget fotóként is beragaszthatjuk a magyar betűs szövegbe.

A Photo Lab grafikusán tárolja az adatokat, ezért igen nagy a tárolókapacitás-igénye. Viszont ha egy fotót tervezzük valahova, annak bármilyen kicsiny részét kiválaszthatjuk („take a photo”). Ehhez a baloldalt, alul látható kis fényképezőgéphez vezetjük a kurzort, a tüzgombbal kiválasztjuk, majd a kijelölni kívánt részlet két áttellenes sarkát is épp így jelöljük.

A Photo Lab és a Banner üzemmóddal bármely képrészlet kinagyítható, ami azt jelenti, hogy (mint a Geosban) gyakorlatilag pixelenként, nagy felbontású üzemmódban rajzolhatunk.

Copy desk

A Copy desk nem más, mint az újságírás technikai eszköze. Szimbóluma az írógép: ez a szöveg is a Copy desk üzemmódban készült. Lehetőségei: szövegírás, fotó beragasztása.

A Copy deskben írott szöveg tárolási helyfoglalása igen kicsi, mert a program a betűk ASCII kódját tárolja. Csak két betűtípus használható: praktikusán az összeálló kis- és nagybetűméret.

Layout

A layout magyarul a tördelés műveletét jelenti. Ebben az üzemmódban tervezhetjük meg az újság egy szövegoldalát. A szövegoldal legfelül egy Bannert (főcímet) tartalmazhat, alatta két olyan hasábot, amelyek a papír méretétől függően három vagy négy szövegrészt (panelt) foglalnak magukba. A tördelt oldal (page) lemezen rögzíthető. Helyfoglalása minimális, mert csak az oldalra betördelt állományok nevét kell tárolnunk.

Ez a nyomda, itt készülnek el a nyomtatott szövegeink. Figyelemre méltó, hányféle nyomtató működtetésére készítették fel a Newsroomot! Én az MPS-801-et használok.

A Newsroom fontos sajátossága, hogy teljes egészében grafikus üzemmódban nyomtat. Ezért ön maga határozza meg a betűk írásképét. Tehát nem a felemás Commodore-betűket nyomtatjuk, amelyek között például a kilences és a kis g betű összetéveszthető. A kisméretű betűk 8x8 pixel, a nagyméretűek 16x16 pixel méretűek lehetnek. Banner üzemmódban a betűméreteket a program megkétszerezi.

Wire Service

Talán telexszobának lehetne fordítani. Ezzel a Newsroom egyedülálló a szövegszerkesztő típusú programok között: telefonon létrehozott vezetékcsatlakozással szövegeket képes közvetíteni. Az erre szolgáló menüből ötféle interfész típus választható.

Clip art

Clip art a nevük a szoftvergyártó cég által előre elkészített kis ábráknak. Ezek három teljes lemezoldalt töltenek ki. Jelleget tekintve főként karikatúrák, de vannak köztük igen jó minőségű térképek is.

Cikkemben erre nem térek ki bővebben, mert célom a betűformákkal kapcsolatos tudnivalók ismertetése.

Karakterkészletek

A Newsroom ötféle nevet ír ki a képernyőre, ha betűtípust választunk. A két kisméretű betűtípus a Serif small és a Sans Serif small. Ezek a Newsroom betöltésekor betöltődnek. Betűtípus váltásakor csak a választás céljait szolgáló menü töltődik be a lemezről. Ha kijelöljük az általunk használni kívánt betűtípust, utána lemezművelet nincs. Banner és Photo Lab üzemmódban az újonnan választott betűtípussal folytathatjuk a szövegírást. Copy desk üzemmódban valami furcsa történik: a gép a teljes szöveget átalakítja az újonnan választott betűtípusra.

Ennek a tulajdonságnak az a következménye, hogy ha magyar betűs programot cirill betűs szöveggel akartam folytatni, az egész Newsroom programot újra be kellett töltenem a gépbe.

1. ábra

Привет читающим!

2. ábra

Καλησπέρα. Καλόσ ημερας.

A nagybetűknél más a helyzet. A Newsroom nagyméretű betűtípusai a Serif, a Sans Serif és az English. Ezek a kisméretű betűkhöz hasonlóan menüből választhatók. Minthogy terjedelmesek, a gép minden választás után lemezről tölti be az új betűtípust. Ezek tehát keverhetők.

A magyar betűk elkészítésénél azt az eljárást követtem, hogy valamennyi betűtípust és betűméretet átírtam magyarra, mert nem láttam értelmét annak, hogy a betűválaszték csonka legyen. Ezzel szemben az idegen nyelvek betűkészleténél csak a Serifet írtam át. A magyarországi felhasználónak ez a praktikus, mert így egy lemezen van meg neki az idegen és a magyar betűtípus. Erre akkor van szüksége, ha egy hosszabb idegen nyelvű, összefüggő szövegben magyar szót vagy megjegyzést kell elhelyezni. Ezért például a görög betűs betűkészlet tartalmaz egy komplett kis- és egy komplett nagyméretű görög betűválasztékot, valamint egy kis- és két nagyméretű magyar betűválasztékot. Így lehet például a 2. ábrán lévőhöz hasonló szövegeket beszúrni a szövegbe. (Jó estét! Isten hozott!)

A billentyűzet kiosztása

A Newsroom összesen 90 billentyűválozatot olvashat le. Ez elég kevés. A magyar betűknél az alábbiak szükségesek:

- 26 betű az angol ábécéből,
  - 9 magyar ékezetes betű,
  - kis- és nagybetűk, együtt 70 darab,
  - 10 számjegy,
  - 10 elengedhetetlen írásjel,
- összesen 90 darab.

Ennek az a magyarázata, hogy a Newsroom a Commodore billentyűt nem kódváltásra használja, hanem vezérlőbillentyűként. Ha ugyanis a programot botkormány nélkül használjuk, ez a billentyű tölti be a tűzgomb szerepét. Mindennek tetejében nem használhatunk minden billentyűt együtt a shift billentyűvel. Ezek a

- 67 shift csillag,
- 94 shift plusz,
- 96 shift minusz
- 98 shift kukac (Klammeraffe).

Helyettük az alapbillentyűhöz tartozó betű jelenik meg, mintha a shiftet le sem nyomtuk volna.

A karakterkészlet első két eleme nincs értelmezve. A 3-as a space, a 4-es a felkiáltójel, és a betűsor a 88-asig folytatódik. Erre a helyre grafikus karaktert terveztek — kockát illetve háromszöget —, de, mint említettem, ezt a Newsroom már képtelen kiírni. Az utolsó kiírható billentyű a 97-es (shift nyíl), ide a nagy rövid Ű betűt helyeztem.

A billentyűzettervet később ismertetem. A lehetőségek szerint az Easy Scriptével megegyezik, illetve ahhoz közel áll.

Akik a program közelebbről érdekel, az a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetemen, a Fizika Tanszéki csoportnál férhet hozzá: 1118 Budapest, Somlói út 14–16.

Dr. Zana János

Számítógépek és környezetük

A számítógépek leírása gyakran attól érthetetlen a kívülrőlők számára, hogy az író valamilyen okból tárgyát *környezetéből kiszakítva*, önmagában ábrázolja. Pedig — ha ennek a kijelentésnek van egyáltalán értelme — „*önmagában csak az univerzum áll.*”

Gépeink nem *sorsszerűen*, hanem attól olyanok, amilyenek, hogy *illeszkedniük* kell környezetükhöz. A gépekkel valamilyen szervezett formában, emberek közreműködésével vagy (valahova: repülőgépekbe, űrhajókba stb. beépítve) anélkül *munkát* kell végeznünk. Ahogy egy jól tervezett balta nyelének, a ma használatos gépkocsik műszerfalának stb. jól kell illeszkedniük a használati módhoz, úgy kell, hogy a gép parancsnyelve, megszokási rendszere, állománykezelése stb. megfeleljen annak a tipikus — mondjuk így — *alkalmazási technológiának*, üzemmódnak, melynek keretében használják.

Az alkalmazási környezet, a munka természete igen eltérő lehet. Dolgozhatunk gépeinkkel úgy, hogy

- az olcsó (*személyi*) számítógép egészen addig „ott áll a sarokban, mint egy írógép”, amíg tulajdonosa be nem kapcsolja, hogy aztán dolga végeztével ismét otthagya. Ilyenkor a tulajdonos kezeli az adathordozókat, vigyáz arra, nehogy elveszzenek, összekeveredjenek, még mielőtt átmásolta („elmentette”) volna a rajtuk lévő értékes adatokat stb.

A skála másik végén többek között azok a *nagy teljesítményű*, biztonsággal őrzött, „*közüzemi*” jellegű és szolgáltatást nyújtó számítógépeképei vannak, amelyek üzemeltetésénél mindenképp két dolgot kell figyelembe venni:

- a nagyszámú, a gépet működtetők szempontjából lényegében ismeretlen felhasználó gördülékeny kiszolgálását. Mindegyik érezze úgy, a gép *csak* neki dolgozik, a gép válaszfedejei legyenek rövidek stb.;

- a gépet minél jobban kihasználják, minél több pénzt termeljen stb.

E két szélsőség között (mellett?) a tipikus környezetek széles választékát találjuk. Néhányat — most már csak jelzésszerűen — még felsorolunk:

- más gépekbe *beépítésre szánt* (vezérlő) számítógépek, nagy teljesítményű, de nem „sok kis és tipikusan ismeretlen felhasználónak”, hanem egy-egy nagyvállalatnak dolgozó (például ún. *batch-orientált*) gépek környezete;

- egy-egy kisebb szervezeti egység (például egy hivatal, egy vállalat egy-egy *osztálya*, *főosztálya*) részére dolgozó gépek környezete, ahol egymást jól ismerő, egymás munkájának eredményeire támaszkodó, azokra gondosan vigyázó munkatársak dolgoznak.

A gép és az elvégzendő munka

A számítógépek és környezetük kapcsolata — a gépek körüli *munkaszervezés* — a számítástechnika egyik legkevésbé kiforrott területe. Ez tükröződik az elnevezések, a fogalmak bizonytalanságában, a problémakör strukturálásának gyakori módosulásában, sokféleségében. Emiatt itt még nehezebb a tudás továbbadása, mint például a programozás technikájában vagy az elektronikus, digitális áramkörök tervezésében. Ennélfogva nehéz ma a számítógépes *rendszerlemezést*, rendszertervezést tanítani. Sokakban még az a kérdés is felmerül: van-e egyáltalán ilyen diszciplína?

A bevezetőben „könnyű kézzel” arra utaltunk, hogy a számítógépeket tipikusan *munkavégzésre* használják. Úgy látszik, a „*munka*” szó sajátos jelentést kapott a magyar számítástechnikai terminológiában: a számítógépek, a számítógépek éves, heti, napi munkavégzésének folyamatában *munkának* hívjuk azt a jól definiált „tevékenység-, feladatcsomagot”, amelyet a gép — és mi, akik a gépet használjuk — egy egységben látunk. A „*munka*” kifejezés tehát (az angol „*job*” fordításaként) egy — eredeti jelentésétől nem távoli, attól nem eltérő, de mégis csak *speciális* — szűkebb jelentést is nyert. Elnevezhetjük volna ezt az egységben látott valamit „*feladatnak*” is, ahogy az angol terminológiában is van némi bizonytalanság a „*job*” és a „*task*” (a munka és a feladat) értelmezése között.

Mivel jellemezhető egy-egy ilyen számítógépes munka? A teljeség igénye nélkül mondhatjuk, hogy

- van *megrendelője*, aki többek között jogosult a gép szolgáltatásainak igénybevitelére stb.;

- van gépi *erőforrásigénye*, például bizonyos perifériákat, adathordozókat, *programokat* stb. igényel;

- esetenként meg van határozva a munka felső *költséghatára*, természetesen már csak azért is, hogy a munka végrehajtásához igényelt programban benne maradt hibák — ún. végtelen ciklusok — miatt a nem igazán gondos megrendelőnek ne kelljen „ingét-gatyáját” ráfizetnie a munkára;

- a megrendelőnek meg kell adnia, hogy a munkáját elvégző gép honnan kapja a bemeneti adatokat, hová adja a gép az eredményt stb.;

- van-e a megrendelt munkának *prioritása* a többi munkához képest;

- kell-e, és ha igen, hova kell elszállítani például a munka eredményeként létrejövő nyomtatványokat;

- milyen a munka titkossági fokozata, tehát nyílt-e, bizalmas-e, „szolgálati használatra” minősítésű-e stb.

Kezdknek a legtöbb gondot ebben az összefüggésben az szokta okozni, hogy nehezen fogják fel: a *programok is erőforrások*. Ennek az az oka, hogy a számítástechnikával ismerkedők többsége a mai PC-s világban vagy „*játszik*” a géppel, vagy programokat „*fabrikál*”. Ezért számukra tipikusan csak *egy* program látszik: amivel játszanak, vagy amit éppen készítenek. A profi számítógéppontokban dolgozók jellemző szemlélete szerint a „*gép*” feldolgozó egységek, csatornák, perifériák, futásra kész *programok*, tehát a legkülönbözőbb erőforrások összessége. A programok tipikusan úgy vannak megírva, hogy azokat „*egy időben*” akár több felhasználó is használhatja. Olyanok ezek, mint valamely közös konyha falára felfüggesztett receptek, amelyeket egyszerre több szakács is követhet úgy, hogy nem is kell egyszerre elkezdeniük a főzést. Sőt: a szakácsok cserélődhetnek a konyhában — a receptek maradhatnak. A konyha előtt áll *egy konyhafőnök* is, aki mielőtt beengedné a feledékeny szakácsot a közös konyhába, tisztázza, van-e még szabad tűzhely, ki vannak-e függesztve a szakácsnak szükséges receptek (közösen használható programok). Ha nincsenek, akkor mielőtt beengedné a szakácsot, gondoskodik arról, hogy a pincéből (a háttértárról) felhozzák neki a receptet stb. E kissé gyermeketegnek tűnő hasonlatban a „*munka*” egy-egy étel elkészítése, a falakra kifüggesztett receptek pedig az operatív tárba beolvasott programok, a munkák elvégzésének fontos „*erőforrásai*”.

Programok, mint erőforrások

Az előbbiekből talán kiderült, hogy a profi — pénzkereső — számítástechnika kicsit másképpen tekint a programokra, mint az érdeklődő, a gépekkel most ismerkedő laikus. Ha el akarjuk érni, hogy ezeket a számítástechnikai „recepteket” több számítástechnikai „szakács” is egyidejűleg használhassa, akkor — bármennyire is büszkék vagyunk Neumann János felismerésére — olyan programokat kell írunk, amelyek futás közben *nem módosítják magukat*. Ilyen *közösen használt* programokat okos és szigorú *önkorlátozással* különválasztjuk azoktól az adatoktól, melyeket azok „*megmunkálnak*”. A „*megmunkálendő*”, feldolgozandó adatok *munkáról munkára* változhatnak. A *munka* megrendelője a „*rendelés feladásakor*” külön meg kell, hogy adja, honnan kell majd venni a feldolgozandó adatokat. A kezdők kis, személyi számítógépeikhez szánt programjaikba önmaguk építik be ezt az információt!

A *munka* — mint szervezési egység — fogalmát tehát akkor tudjuk igazán jól megérteni, ha megértettük, hogy nagy, drága, sok felhasználó kiszolgálására szánt gépeinkbe a *közös felhasználásra szánt* programokat *más elvek alapján* készítik, mint a kezdők szokták BASIC programjait írni.

Ezek a profi programok olyanok, hogy többek között nem bennük (a programban magában) van megköve, pontosan milyen perifériákról — terminálokról, kártyaolvasóról, operátori konzolról — származzanak a feldolgozandó adatok; hova adja (ki) a gép az eredményt: például arra a terminálra, munkaállomásra-e, amelyikről a feladatot „*megrendelték*” — elindították. Ez azt jelenti, hogy például a programban nem a futtatáskor

és most meghívjuk Önöket, hogy elmélkedjünk közösen a számítógépeknek a környezetünkkel való kapcsolatáról. Gondoljuk át, hogyan is használják a gépeket munkavégzésre. A gép és a munka fogalma hagyományos gépeinknél is szorosán összefonódott. Amikor a számítógépek — a gépeknek ez az új fajtája — kapcsán beszélünk munkáról, akkor nem feltétlenül csak a fizikában meghonosodott munkafogalmat értjük rajta, hanem elsősorban azt a fajta munkát, amit ma még többségében rutin jellegű szellemi munkának tartunk. Például adatok célszerű rendezését, számítási feladatok megoldását stb.

ténylegesen felhasznált be- és kimeneti perifériák, állományok (fájlok) stb. nevei vannak beírva, hanem valamilyen „helyettesítő nevek”, melyek a program futásakor összekapcsolódnak a megrendelt munka megrendelője által megadott, specifikált perifériaállomány- stb. nevekkal.

Számítógépek — gazdaságos működés

Írtuk, ha egy olcsó PC „gazdára vár”, nem baj, hadd várjon, a „gazda” ideje a drágább. Nagy gépekkel nem ez a helyzet. Ezeknek egy-egy órányi ideje akkor is akár több tízezer forintba kerülhet, ha csak ott állnak a gépteremben. A cél tehát: minél jobban kihasználni a gépet, minél több munkát elvégeztetni rajta.

A gép éves, havi, heti, napi stb. „tevékenysége” (használjuk ezt a szót, mert a munkát már lefoglaltuk a számítástechnikában másra) munkát — felhasználói megrendelések — tömegéből áll. A jellegzetes alaphelyzetek:

- a számítóközpont „bejáratánál” igen sok megrendelés (munka) gyűlik össze. A gép úgy működik, mint egy „nagy daráló”. Beledobálják a megrendeléseket — a munkákat, job-okat — és a gép a munkák specifikációi, azaz erőforrásigényei, prioritásai, sorrendi kötöttségei stb. alapján MEGSZERVEZI azok legcélszerűbb, folyamatos végrehajtását. A „darálót” állandóan „táplálják” az újabb és újabb befutó job-okkal, az eredményeket pedig folyamatosan a rendeltetési helyükre továbbítják;

- a számítóközpontot telefonon bárki bármikor elérheti, közölheti vele a „megrendelését”, s ennek során — ha kívánja — állandó (párbeszéd) kapcsolatban maradhat a géppel. Ma már vannak olyan fejlett rendszerek is, ahol egy-egy távoli terminálról egyszerre akár több munkát is meg lehet rendelni, és a gép nem keveri össze a különböző munkák be- és kimeneti adatait.

Természetesen nemcsak ez a két számítástechnikai „színpadkép” (forgatókönyv, szcenárió) képzelhető el, de a többit most már az olvasó képzeletére bizzuk és visszatérünk a bevezető gondolatra: miért is olyanok nagy teljesítményű gépeink, mint amilyenek.

Tipikus szervezési módok

A tipikus felhasználási körülményektől függően számos megoldás — stratégia, operációs rendszer, architektúra stb. — alakult ki a drága gépek jobb kihasználására. Hadd jegyezzük itt meg: a gépek jó kihasználása csak jó *összmunkával* érhető el. Eszerint:

- már a **hardver** tervezésekor figyelembe kell venni az üzemeltetési igényeket, mint a megszakítási lehetőségeket, a tárfelosztást, az ún. „laptchnikát”, a tárvédelmet stb.;

- az **operációs rendszer** lehetővé kell hogy tegye a jó összeköttetést a hardver és a működtetők között;

- a gép **egész környezetének** (a gépterminál rendnek, a számítóközpont adatvédelmi rendjének, számlázási rendjének, a rendszer ún. „hangolásának” stb.) mind-mind összhangban kell lennie a felhasználók igényeivel, az operációs rendszerrel és a hardverben rejlő lehetőségekkel.

Ismét csak érzékeltetésül, milyen megoldásokra gondolunk.

- Tipikus — régebben általános — volt a **köteget** (batch) jelle-

gű szervezés. Ennél a számítóközpontba érkező megrendeléseket — munkákat, job-okat — azonnal beolvastatják a gépbe. (A „köteg” — angolul: batch, németül: Stapel — elnevezés arra utal, hogy régebben a munkák leírását egy köteg, sorozat lyukkártyán rögzítette a megrendelő, aki ezt a *köteget* „nyújtotta be” a számítóközpontba.) Az operátor, illetőleg később már maga a gép az így benyújtott megrendeléseket osztályozta.

Az okos gépterminál személyzet természetesen ügyelhet arra is, hogy a gépnek mindig legyen olyan viszonylag hosszú határidős (alacsony prioritású) háttér munkája is, amit a gép akkor vehet elő, amikor a sürgős feladatok száma csökkent.

Egészen más körülmények között működnek az ún. **beépített számítógépek** (angolul: embedded), amelyek arra készülnek, hogy más gépekbe „alkatrészként” beépítsék őket. Ezek tipikusan *rejtve maradnak* a felhasználó — a befogadó gép kezelője, a repülőgép pilótája stb. — előtt. Az ilyen gépek elsődleges felhasználójának leginkább a *másik* (a befogadó) gép tervezőjét (tehát egy másik *szakembert*) tekinthetünk. Ő általában szívesen vállal egy kis tervezési többletnehézséget, ha jobb feladatmegoldást találhat. Neki általában nem okoz gondot a tisztán *műszaki* jellegű csatlakoztatási, illesztési, beszerelési előírás sem. Az ilyen beépített számítógépeknek rendszerint a befogadó gép folyamatait — általában többet egyszerre — kell figyelniük, és ha szükséges, azonnal be is kell avatkozniuk a figyelt folyamatokba.

Az információ az ilyen gépekhez jellegzetesen vezetékeken, elektromos jelekként érkezik. A közvetlen emberi, például irodai alkalmazásra szánt számítógépek szokásos perifériái a beépítésre szánt gépeknél szinte teljesen hiányoznak. Az ilyen gépek specifikációja arra van „kihagyva”, hogy a gép gyorsan átváltszon egyik feladatról a másikra, hatékonyan tudjon „párhuzamosan”, egyszerre reagálni több feladatra, például tudjon több figyelést is ellátni. Ezért az ilyen gépek ún. megszakítási mechanizmusa igen fejlett, operációs rendszerük „eseményvezérelt”, nem ún. „politika-stratégia” szerint működő.

A fejlődés irányai

Úgy tűnik, napjainkban a számítástechnika fejlődése kétpólusú:

- a személyi számítógépek ára és teljesítménye egyrészt szükségessé, másrészt lehetővé teszi a nagygépek körüli munkaszervezés egyre több elemének átvételét. Ugyanakkor — már csak a képzetlenebb felhasználók miatt is — ezeket a megoldásokat áttekinthetőbb, könnyebben megtanulható rendszerbe kell foglalni, mint ami a nagygépeknél szokásos, másrészt a nagygépek körüli szakember-utánpótlás megköveteli a személyi számítógépek kapcsán bevezetett kényelem — jól strukturált parancsnyelvek stb. — mind nagyobb részének átvételét. Ezek természetesen a korábbi nagy beruházások miatt csak lassan, fokozatosan vezethetők be.

Az operációs rendszerekkel párbeszédre alkalmas parancsnyelvek a „történelem folyamán” televényszerűen fejlődtek, nem jól strukturáltak, megtanulásuk, használatuk igen nehézkes. Itt furcsa jelenséggel találjuk magunkat szembe. A számítástechnikai szakemberek nemzedékei tanulták meg *fáradtságos munkával* ezeket az igen sokat tudó parancsnyelveket. A tudás tehát nem csupán a kenyérkereset, hanem talán a konzervatívizmus forrásává is vált. Választóvonalá a laikusok és a beavatottak között. A személyi számítógépes korszak beköszöntével megjelentek a *laikus* felhasználók igényeihez sokkal jobban alkalmazkodó, de — kezdetben — sokkal kevesebbet tudó parancsnyelvek. Az e területen végbemenő fejlődés egyik érdekessége, hogy a személyi számítógépek fejlesztői — mint erre a korábbiakban már utaltunk — sorra „*újából felfedezik*” mindazokat a fontos tulajdonságokat, amelyeknek egy korszerű parancsnyelvben (operációs rendszerben) lenniük kell, és ezeket — de most már ismerve a nyelvekre vonatkozó általános szabályokat is — a korábbiaknál sokkal jobban strukturáltan építik be a parancsnyelvekbe, az operációs rendszerekbe.

Befejezésül szeretnénk ismét felhívni olvasóink figyelmét arra, hogy amikor a számítógépekkel ismerkednek, akkor ne csak a *gépekre* figyeljenek, hanem arra a *környezetre* is, amelyben a gép tipikusan működik. A gépek — az operációs rendszerek — működését, tulajdonságait, szolgáltatásait csak így érthetik meg igazán.

—KE—

FEJLŐDÉS

Az előző alkalommal tárgyalt centrumérték-számításon kívül nagy jelentősége van a fejlődés értékének is a sakk-hadállások értékelésénél. A fejlődés szerepe a megnyitás kezdeti stádiumában a leglényegesebb. A megnyitásból kell a figuráknak kifejlődni. Az a cél, hogy az itt elfoglalt pozíciójukkal a középjátékban minél aktívabb szerephez jussanak. A játszmában az van kedvezőbb helyzetben, akinek tempóelőnye van, mert ez a fél diktálja a játszma további menetét. Ezért nagyon fontos, hogy figuráinkkal mielőbb kifejlődjünk, és ennek érdekében a játszma elején ne lépünk többször azonos bábuval, hanem próbáljuk meg a teljes haderőt mozgósítani.

A fejlődés és a korábban már tárgyalt mozgékonyági érték szorosan összefügg. Amelyik félnek fejlettebb a hadereje, annak a mozgékonyági tényezője is nagyobb. A fejlettség értékelésében sokféle tényezőt érdemes megvizsgálni.

Először is meg kell állapítani, hogy mely figurák hagyták el eredeti helyüket. Ennek figyelembevételével elsőként a huszárok és a futók kifejlésztése, majd a sáncolás, és végül a nehéz tisztek aktivizálása a helyes sorrend.

A fejlettség másik, kevésbé ismert szempontja, hogy ameddig vezér van a táblán, addig a sáncolás létfontosságú. Ennek több oka van. A legtöbb megnyitásban a középvonalak jóval hamarabb kinyílnak, mint a szélsők. A centrumban bekövetkező cserék során ezek a vonalak sokszor viszonylag korán szabaddá válnak a bástyák vagy a vezér számára. Így érthető, hogy a középben maradt királyra ezeken a vonalakon több veszély leselkedik, mint sáncolás után, amikor az eredeti helyükön lévő f, g és h gyalogok — vagy hosszú sáncnál az a, b és c gyalogok — közvetlenül védik királyukat. A középben rekedt király pedig könnyen okozhatja az egyensúly megbillenését is, ugyanis megszakítja a két szárny — a király- és a vezérszárny — közötti összeköttetést. Ekként tehát közlekedési akadályt hoz létre és kettéosztja saját haderejét, meggátolva annak ésszerű elhelyezését és átcsoportosítását. Ha viszont a vezérek lecserélődtek — legalábbis az ellenfél vezére nincs a táblán —, akkor már nem olyan alapvető a sáncolás.

David Levy, a kiváló sakkozó és sakkprogramkészítő a következő képletet használta programjában a fejlődés figyelembevételére:

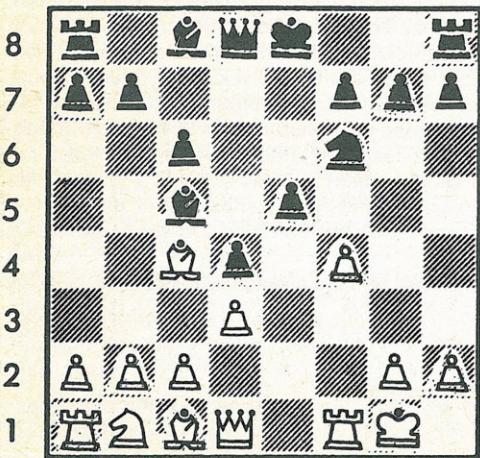
$$F = D/3 - U/4 - k \cdot C$$

ahol

- D = azoknak a könnyű tiszteknek a száma, amelyek nincsenek a helyükön;
- U = 0, ha a vezér még nem mozdult vagy leütötték, és a fejletlen könnyű és nehéz tisztek száma, ha a vezér már elmozdult, de még nem ütötték le;
- C = 2, ha az ellenfél vezére még a táblán van, és $1 - P/4$, ha az ellenfél vezére már nincs a táblán;
- P = a kölcsönösen leütött bástyák és könnyű tisztek száma;
- k = 0, ha a játékos elsáncolt, és $1/3$, ha a játékos elvesztette a vezérszárnyai sáncolás jogát, $2/3$, ha a játékos elvesztette a királysárnyai sáncolás jogát, 1, ha a játékos mindkét oldalon való sáncolás jogát elvesztette.

Kasparov—Roizman, Minszk, 1978.

A 9. féllépés utáni állás

1. ábra

2/b ábra

Dap Hartman elemző algoritmusában ezt a képletet a következőképpen alakította át:

$$F = 20 \cdot d - 15 \cdot u - (k \cdot c)$$

ahol

- d = a lépett könnyű tisztek száma;
- u = 0, ha a vezér nem lépett és nem ütötték le, a fejletlen könnyű és nehéz tisztek száma, ha a vezér már elmozdult, de még nem ütötték le;
- c = 8, ha az ellenfél vezére még a táblán van, $6 - p$, ha az ellenfél vezére már nincs a táblán;
- p = a leütött könnyű tisztek és nehéz tisztek száma;
- k = 0, ha a játékos elsáncolt, 3, ha a játékos nem sáncolt el, de mindkét oldali sáncolási joga megvan, 5, ha elvesztette a vezérszárnyai sáncolás jogát, 10, ha elvesztette a királysárnyai sáncolás jogát, 15, ha mindkét oldali sáncolási joga megszűnt.

Ha a megadott változók értékei a következő intervallumon kívülre esnek, akkor azt az adott változót az algoritmus automatikusan zérusnak tekinti.

$$0 \leq d \leq 4 \quad 0 \leq u \leq 7 \quad 0 \leq c \leq 8 \quad 0 \leq k \leq 15$$

Ezt figyelembe véve $F_{\min} = -210$ és $F_{\max} = 80$.

Dap Hartman képlete alapján a Kaszparov—Roizman játszma tizennyolcadik féllépésében (lásd az 1. ábrát) a következő értékeket kapjuk világos és sötét számára:

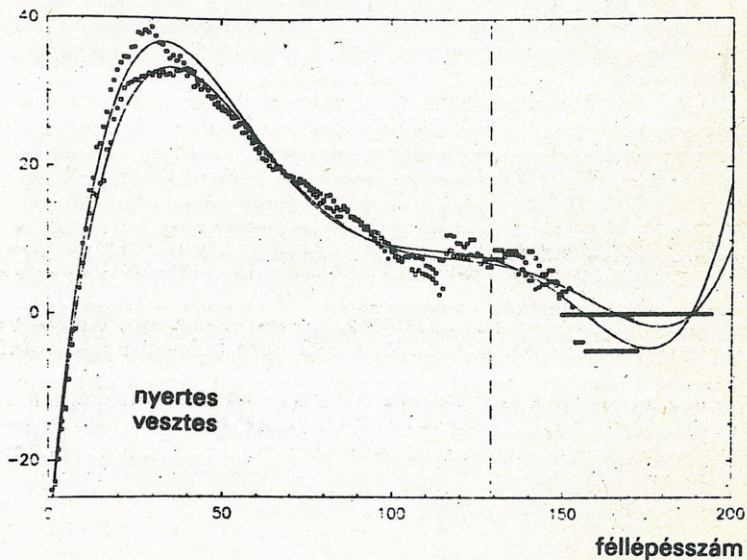
$$F(\text{világos}) = 20 \quad F(\text{sötét}) = 16$$

A 2. ábrán Dap Hartman elemző programjának eredményét láthatjuk, ahol a függvény ábrája jól szemlélteti a nyertes és a vesztes fejlődési értékét a féllépésszám függvényében.

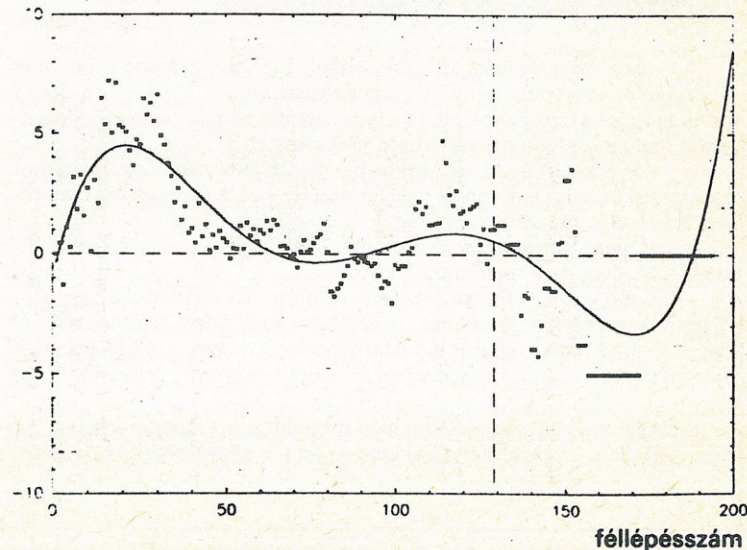
Kovács P. Attila

A nyertes és a vesztes fejlődési értéke

2/a ábra

A nyertes és a vesztes fejlődési értékének különbsége

Ha IBM kompatibilis PC XT/AT gépre van szüksége vagy LAN hálózatot szeretne, készséggel állunk rugalmas lízing- vagy bérleti feltételeinkkel az ön segítségére is.

Ugyanilyen gépek beszerzésében is partnerei vagyunk. Minden IBM kompatibilis PC XT/AT gépre vagy hálózatra és perifériáira átalánydíjas karbantartási és javítási szerződés köthető.

CAD-szolgáltatásaink a műszaki élet minden területén segíthetik munkáját.

Betanítás, oktatás

Felhasználói szoftvereinkről szerénytelenség nélkül csak azt tudjuk leírni, hogy egyszerűen fantasztikusak.

Vagy létezik, hogy ön ezt még nem tudja?

FÜTI Szervezéstechnikai Leányvállalat
1115 Budapest, Bánk bán u. 17/B

VÁRJUK ÖNT A VÁSÁRVÁROSBAN,

NJSZT

ahol 1989. március 17–22. között, a 25. pavilonban rendezük az Országos Mikroszámítógépes Találkozót, a µ'89-et és a TOURCOMP kiállítást.

Tisztelt Adófizető Polgárok!

Az 1987. évi VI. törvény rendelkezik a személyi jövedelemadóról, amely az állampolgárok számára bejelentési, nyilvántartási, adóbevallási, adómegállapítási, adóelőlegfizetési, adófizetési, bizonylatmegőrzési, valamint vagyonynyilvántartási kötelezettséget ír elő.

Az 1988. évi jövedelmek után legkésőbb 1989. március 20-ig kell az állampolgárok egy részének adóbevallást készítenie. Ennek segítségére szervezzük meg

névvél új szolgáltatásunkat.

A szolgáltatás keretében

- megállapítjuk, hogy kell-e Önnek adóbevallást készítenie,
- feltárjuk az Önt megillető mentességeket és kedvezményeket,
- megvizsgáljuk az Ön számára legkedvezőbb változatokat,
- kérésére adataitól kezelhető, rendszerezett nyilvántartást készítünk az Ön további személyes használatára,
- az Ön által közölt adatok és nyilatkozatok alapján elkészítjük az adóbevallást.

Öntől azt kérjük, hogy

- gondolja át az 1988. évben szerzett jövedelmeit,
- gyűjtse össze az ezzel kapcsolatos dokumentumokat,
- ezekkel együtt keresse fel az ADÓGARAS IRODÁT.

Garantáljuk, hogy az elkészített adóbevallás – az Öntől kapott információk mértékéig – hibátlan.

Személyéhez fűződő információs jogait maradéktalanul tiszteletben tartjuk.

Öntől semmilyen, Önt azonosító információt nem kérünk és nem őrzünk meg.

Ön időt, fáradságot és adót takarít meg.

Kísérje figyelemmel további tájékoztatásainkat!

Adóbevallás elkészítése 750,- Ft
Ebből árengedmény 1989. február 15-ig. 250,- Ft
Adóbevallás elkészítése nyugdíjasok részére 500,- Ft
A kitöltött adóbevallás ellenőrzése 200,- Ft

Az árak az ÁFA-t tartalmazzák.

A SZOLGÁLTATÓ IRODAK CÍMET
HIRDETÉSEKBE TESSZUK KOZZE

Az Olvasó írja

A rovatvezető betegsége miatt engem ért az a megtisztelő feladat, hogy válaszolhatok az olvasók kérdéseire. Tallózzunk együtt az utóbbi hetek levelei között!

Mészár Zsolt, Orosháza

Én a Commodore 64-es gépről szeretnék levelezni. Cserébe egy érdekes feladatot megoldását tartalmazó programlistát küldök.

```
5 REM === BORTONOR ===
10 DIM M(1000)
20 PRINT "♥"
40 FOR A=1 TO 1000
50 FOR B=1 TO 1000 STEP A
60 IF M(B)=0 THEN M(B)=1: GOTO 70
65 M(B)=0
70 NEXT B
80 NEXT A
90 FOR B=1 TO 1000
100 IF M(B)=1 THEN PRINT B, : S=S+1
105 NEXT B
110 PRINT: PRINT S; "RAB SZABAD"
120 END
```

A feladat: A király amnesztiát hirdet. A börtönben ezer rab van fogva tartva. A börtönőr ezerszer körbejár, és ellenőrzi a cellákat. Egyesével, kettesével, hármasával, négyesével stb. — egészen ezerig — vizsgálja a cellákat. Ha a cella zárva van, akkor kinyitja, ha pedig nyitva van, akkor bezárja. Amelyik rabnak a végén nyitva marad a cellája, az szabad.

Kérdés: Hány rab lesz szabad és hányas a cellájuk száma?

Ezenkívül a Newsroom nevű újság szerkesztő programmal kapcsolatos észrevételeimet közlöm. Bizonyára vannak olyanok, akiknek nincs botkormányuk, és a Newsroom programmal rajzot vagy fotót akarnak készíteni. A program leírása ugyan megtalálható az 1001/2 játék C64-re című könyvben, de, az ott leírtak ellenére, ha rajzolás közben a CTRL billentyűt lenyomva tartjuk, a rajzolás éppen olyan kis léptékű, mintha botkormánnyal rajzoltuk volna.

Azt hiszem, ez a levél önmagáért beszél.

Pásztor Jánosné, Takácsi

1986-ban Thomson TO 7-70 számítógépet vásároltunk az NSZK-ban a lányunknak, akinek iskolai fakultáció keretében alkalma nyílt foglalkozni a programozással. Mivel kórusvezetőként hivatalos úton jártunk kinn, és kevés márkánk volt, játékprogramot nem tudtunk venni, és azóta sem tudunk szerezni. A német nyelvű ismertetőből kiderül, hogy BASIC, LOGO, ASSEMBLY, FORTH nyelven ért a gép, grafika készíthető (van fényceruzája), négy oktávnyi zene szerkezhető vele, ha lenne, aki segítene...

Ezúton kérjük azokat, akiknek Thomson TO 7-70 típusú gépük van, hogy jelentkezzenek a szerkesztőség címén. Bizunk abban, hogy akad olyan géptulajdonos, aki a fenti levélíróknak is tud segíteni.

Ifj. Fekete László, Budapest

Arra gondoltam, hogy alakítani kellene egy C64 levelező klubot. A tagok egymás között cserélhetnének tapasztalatokat, ötleteket és a saját maguk által megírt programjaikat. Mi erről a véleményük?

1989. január 1-jétől, DIG-MAG címmel, egyik barátommal újságot „indítunk”. Persze csak a haveri, esetleg iskolai közöségben. De tágabbról is lehet szó. Az újságban főleg oktatósorozatok futnak majd, de programokat is tervezünk bele. Ez lehetne a levelező klub alapja is! Szeretném C64, C Plus/4 és ZX-Spectrum tulajdonosok segítségét kérni a programokra és ötletekre vonatkozóan. Akad azonban egy nagy problémánk! Hogyan sokszorozzuk olcsón az újságunkat? Erre keressük most a választ.

Szeretném megtudni, hogyan lehetne értékesíteni a saját magunk írta programokat. Először egy karakterszerkesztőről lenne szó.

Nem értem, hogy a „Semmi sem lehetetlen!” című cikkükben írt boltot miért nem szüntetik meg egyszerűen. Ez a legnagyobb piszokság, ami ott folyik! (Elnézést a kifejezésért.)

Mostanában a C64-hez egy új adatátviteli „rendszer” tervezek, s ehhez kell építenem egy C64 interfészt és egy mikrogépet. Hol tudom beszerezni a hozzá való alkatrészeket? A következők kellenének: 6510, 6526, 2764 (EPROM) és MK4802 (statikus RAM).

Miért szentelnek minden számból 3-4 oldalt az Enterprise-nak? Nem lehetne ugyanazt az Amiga 500-zal megtenni?

A fent említett mikrogépemhez kisebb IC-k is kellenek. Ezért IC katalógust keresek, de nem találok.

A levelező klubot nagyon jó ötletnek tartjuk. A HCC-n belül már próbálkoztak egy ehhez hasonlóval, de nem lett belőle semmi, mert nem volt, aki vállalja a sok adminisztrációt. Mint dr. Simonyi Endre, a HCC Klub elnöke elmondta, nem adták fel a reményt, így ha azt valaki — akár ifjú olvasónk — elvállalja, a klubhálózatukon belül is működhetne a levelező klub.

Az újságkiadáshoz lapkiadási engedélyre van szükség. Olcsó sokszorozásra semmi esélyt nem látunk, mivel a nyomdaköltségek egyre magasabbak.

Saját készítésű programok értékesítését például a Novotrade is vállalja, ha az a program kiváló színvonalú, és a maga területén újdonságnak számít.

Karakterszerkesztő program elég sok van forgalomban, nem tudjuk, hogy az önök programja mennyivel tud többet, mint az eddig megjelentek. Ha kíváncsi a szakvéleményünkre, akkor küldje be a programot címünkre.

„Semmi sem lehetetlen” című cikkünkre nagyon sok olvasó reagált. Ezért itt ragadjuk meg az alkalmat, hogy elmondjuk, cikkünk megjelenésének hatására a bolt beszüntette a másolt programok árusítását.

Az alkatrészek beszerzése nem lesz egyszerű feladat. Elvéve kaphatók kiskereskedőnél vagy klubokban.

Hogy miért szentelünk négy oldalt az Enterprise-nak? Ez is visszatérő kérdés. Pedig egyszerű a magyarázat: mintegy 17 ezer van belőle az országban. Míg az Amiga 500-ból sokkal kevesebb. Mi is nagyon jó gépnek tartjuk, de sajnos az ára miatt nem hisszük, hogy igazán elterjedne hazánkban. Mindenesetre mi nem zárkozunk el az Amiga 500-zal foglalkozó cikkek vagy programok megjelenésétől sem. Az most már csak a géptulajdonosoktól függ, hogy kapunk-e tőlük használható anyagot.

IC katalógust sajnos nem lehet vásárolni, de folyamatosan jelennek meg katalógusok a Magyar Elektronika és a Rádiótechnika című lapokban. Az Elektromodul könyvtárban pedig valószínűleg mindet megtalálja (Bp. XIII., Victor Hugo u. 11-15.)

Egy pécsi olvasónk

Felháborodással ragadtam tollat, és írtam meg ezt a levelet önöknek! Birkatürelmem lejárt — utoljára másfél (!) évvel ezelőtt írtam a szerkesztőségnek, hogy az 1986-ban kiírt játékprogram-pályázatra küldött két kazettámat szeretném visszakapni. Ez alatt az idő alatt módomban volt észrevenni, hogy maguk le sem ... engem. Se kazettát, se választ nem kaptam levelemre.

Azért elgondolkodtató, hogy egy magára valamicskét adó lap ilyet megenged magának. Jó lenne, ha előkerítenék a kazettáimat!

Levélírónk nem kívánta, hogy felháborodását közreadjuk. Anonimitásának megtartásával mi ezt mégis megteesszük, mert lám, sajnos nemcsak dicséret levelek duzzasztják postánkat, hanem előfordul ilyen is. Egyébként kazettáit időközben visszaküldtük.

De vizsgálgadjunk kissé a következő levéllel:

Patek Alajos, Budapest

Én csak 1988 eleje óta vagyok olvasója a Mikroszámítógép Magazinnak, de minden számban találtam valamit, ami érdekes volt számomra. Mint lapjuk decemberi száma mutatja, immár öt éves megjelenési évfordulójukat ünneplik. Ez alkalomból szeretném ünnepi hangulatukat azzal is emelni, hogy kifejezem: ez a lap igen jó példája a magazinoknak, amelyekből — sajnos — elég kevés van. Mondhatnám, hogy önök valóságos missziót teljesítenek a mikroszámítógépes amatőrök nem csekély tábora érdekében. Engem különösen az Enterprise-cikkeik érintenek, mert ilyen gépem van, de igen sok értékes információt kapok más gépekkel foglalkozó leírásaikból is. Nem akarok túl sokat írni: a Mikroszámítógép Magazin kiválóan szerkesztett folyóirat. Jubileumuk alkalmából legyen önöké az olvasók elismerő hangja is.

Szerkesztőségünk minden munkatársa nevében megköszönöm a jókívánásokat. Várjuk további leveleiket.

Tamásné Lakó Erika

Mit kell tudnunk az adóról?

Több olvasónk érdeklődött, hogy a különböző számítástechnikai szolgáltatásokra milyen adószabályok vonatkoznak. Ezért kérdéseinkkel az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalhoz fordultunk, ahonnan az alábbi tájékoztatást kaptuk:

1. Válaszboríték ellenében való ingyenes tájékoztató küldésének adóvonzata nincs, mert a hirdető bevételhez nem jutott.

2. Különböző programok adásvétele esetén az áfa adókulcs 25% (Termékszám: 97. Szoftvertermékek, 98. Számítástechnikai adattermékek).

3. Számítástechnikai szolgáltatások esetén:

a) Adómentes a magánszemély által nyújtott szerzői jogi védelem alatt álló szolgáltatás (1987. évi V. tv. 1/A melléklet 16. pont)

b) Ezen belül 0%-os kulcs alá esnek azok a számítástechnikai szolgáltatások, melyek az információellátással, kutatással, kísérleti fejlesztéssel kapcsolatosak. Ideértve statisztikai besorolástól függetlenül azokat a szá-

mitástechnikai szoftver szolgáltatásokat is, melyekért szerzői jogdíjat fizetnek (SZTJ 922-71).

4. 25%-os adókulcs alá esnek az alábbi számítástechnika-alkalmazási szolgáltatások. Pl:

SZTJ 710-11 Szoftverszolgáltatás

710-12 Szoftveres szellemi bér-munka

710-13 Szoftvertermékek átalakítása

710-21 Számítástechnikai eszközök szolgáltatása

710-24 Gépi adatfeldolgozási tanácsadás, véleményezés

710-31 Információs szolgáltatás

710-33 Adatállományok módosítása, aktualizálása

710-9 Egyéb adatfeldolgozási, számítástechnika-alkalmazási szolgáltatás.

Személyi jövedelemadó tekintetében az adókötelezettség kiterjed minden belföld-

ről származó jövedelemre (1987. évi VI. tv. SZJA 3. §).

Ezeknél a jövedelemnél a megszerzés érdekében felmerült és elismert költségekkel kell csökkenteni a bevételt (SZJA 13. §). Amennyiben a magánszemély saját találmányát értékesíti (átruházás, hasznosítás), úgy 500 000 Ft bevételig a bevétel 35%-át kell számításba venni (SZJA 6. § (1.) bekezdés). Ha a jövedelem a ténylegesen felmerült és igazolt költségek alapján a fentiek-nél kisebb, a jövedelmet az SZJA 13. § (2.) bekezdés alapján kell meghatározni (SZJA 6. § (2.) bekezdés).

Az adóalap megállapítása során mind az értékesítésből, mind a szolgáltatásból származó jövedelmeket, minden más jövedelemmel (kivéve az értékpapirokból, kis összegű kifizetésekből, külföldről származó bevételből és az 1987. december 31. előtt, a kifizetővel kötött szerződésből származó jövedelmeket) össze kell vonni és az adót az így összevont jövedelem után kell megállapítani.

ADOK—VESZÉK — CSERÉLEK

Ebben a rovatban rövid, szöveges, a mikroszámítógépekkel kapcsolatos hirdetések közlünk. A díjszabás: közületeknek gépelt soronként (60 karakter) 100,- Ft, magánszemélyeknek az első sor 50,- Ft, minden további sor 20,- Ft. Az NJSZT tagjainak az első három sor ingyenes. Hirdetéseiket a szerkesztőség címére várjuk.

ADOK

Atari program idegen nyelvek tanulásának megkönnyítéséhez. Válaszboríték ellenében ingyenes tájékoztató! Dr. Gerő László, Szeged, Budapesti krt. 4/b. VIII/31. 6723

Atari 800 XL (64 k) típusú alig használt számítógép programozási könyvvel eladó. Árajánlatokat kérek: Ujhelyi Ferenc, Gyöngyöstarján, Pozsonyi u. 12. 3036

C16 (új) magnóval, joystickkal, bő irodalommal és 100 db játékkal 15 000 Ft-ért eladó. Érdeklődni lehet levélben: Tóth Attila, Csongrád, Hársfa u. 61. IV/12. 6640

Commodore 16 mamóriabővítővel (64 k), magnóval, 2 db joystickkal, programokkal eladó. Érdeklődni: 17-19 óra között. Nagy Béla, Budapest, XXI. ker. Puli sétány 16. Fsz. 2.

C64-es floppyval, lemezekkel, datasettel, kazettákkal, könyvekkel eladó. Seőny János, Békéssámsón, Vöröskatonák u. 97. 5946

C64C + 1541C kétszáz programmal, szakirodalommal eladó 40 000 Ft-ért. Érdeklődni: Kotroczó Balázs 655-110

C64-re új programokat és leírásokat adok, olcsón. Danka Tivadar, Nyírbátor, Váczi M. u. 9. Fsz. 2. 4300

Enterprise programokat kiváló minőségben adok, veszek, cserélek. Benkő Sándor, Nyíregyháza, Rákóczi u. 23. I/5. 4400

EPSON kompatibilis mátrixprinter (Centronics); valamint Enterprise programokkal, dokumentációval eladó. Göbölös László, Kalocsa, Bársony u. 13. 6300

Junoszy televíziót videomonitorral alakítok (kép+hang), az eredeti funkciók megtartása mellett. Minden videokimenettel rendelkező számítógéphez alkalmazható, C128 esetén 80 oszlopos megjelenítésre is alkalmas. Páll Miklós, Budapest, Rákóczi F. u. 345. K 7-10 C lépcs. IV/9. 1214

Primo SSD-hez 32 k-s komplett felhasználói programcsomag égetése. Vidékre utánvétellel. Előzetes megbeszélés: Horváth László 583-544 délelőtt

Legújabb Spectrum programok eladók! Katalógusért küldjön válaszborítékot! Frim András, Pécs, Zrínyi u. 1. 7621

ZX-Spectrum (48 k) gépemtel több száz programmal, kézikönyvekkel, esetleg magnóval eladom. Irányár 16 000 Ft. Illés Tamás, Nyíregyháza, Fészek u. 200. 4400

ZX-Spectrum (48 k) 30 db játékprogrammal eladó. Irányár: 9000 Ft. Kovács Zoltán, Fehérgyarmat, Május 14. tér 17. 4900

ZX-Spectrum (48 k) + Kepston illesztő + botkormány + programok (100 db) + könyvek 10 000 Ft-ért eladó.

Enterprise (128 k) + magnó + programok + könyvek 18 000 Ft-ért eladó. Cím: Vágó István, Szigetszentmiklós, Jókai u. 27/B1. IV/17. 2310

ZX-Spectrum+ extrákkal (80 k, beépített MONITOR prg., RESET) 15 000 Ft. Adok hozzá több száz programot és könyveket. SPECCY DOS 4s0 párhuzamos floppy illesztő 10 000 Ft. Lakatos Péter, Miskolc, Klapka Gy. 36. 3524, Tel.: 64-417

VESZÉK

C64-re keresek AMICA PAINT-hoz vagy ART STUDIO V1.2b-hez screenloader-t (képbetöltő prg.) lehetőleg BASIC nyelv-

ven. Reiner Péter, Pécs, Kertész u. 15/1. 7632. Tel.: 26-984

ZX-Spectrum 48-hoz billentyűzetet (fólia) vagy javítócsomagot keresek. Tapasztó Szabolcs, Kenderes, Lenin u. 98. 5331

CSERÉLEK

C16, Plus/4-re mindenféle programot cserélek. Listát kérek! Lakatos Balázs, Gyöngyös, Napsugár u. 14. 3200

Commodore 16-os, 64-es, 128-as géppel rendelkezőkkel kapcsolatot keresek, hétezer programom van. (Amigához 700 lemeznyi programom van.) Gyermán Sándor 23000 Zrenjanin Rade Koncara 23/V. Jugoszlávia Plus/4-re színvonalas programokat (játék, felhasználói, zene, grafika) cserélek kazettán. Listát kérek! Rigó Zoltán, Kazincbarcika, Gyulai P. u. 3. 1/1. 3700

C64 programokat cserélek kazettán. Listát kérek! Goda Gábor, Jászberény, Kossuth L. u. 39/A. 5100

Enterprise program- és tapasztalatcseréhez, fejlesztéshez, CP/M adaptáláshoz partnereket keresek. Horváth György, Budapest, Havanna u. 35. II/8. 1181. Tel.: 585-434 este

Enterprise programokat cserélek. Több mint 250 programom van. Minden levélre egy héten belül válaszolok. Listát kérek! Pavlovits Dávid, Szeged, Bécsi krt. 11/B. 6722

Spectrum programokat cserélek. Listát kérek! ifj. Csutora László, Érd, Rábca u. 24. 2030

ZX-Spectrum programokat cserélek vagy eladok. Merényi Tamás, Pécs, Zsuzsanna u. 10. 7632

ADOK: új rádiós Walkmant (felvesz, lejátszik) + értékkülönbözetet. KÉREK: ZX-Spectrumot és/vagy tartozékokat. Telefon 20 óráig: 156-868

Ez a rovatunk KODEX 2000 szövegszerkesztővel készült.

Plenge, Axel:
Grafika a Commodore 64-esen
 (Budapest, 1988.
 Data Becker — Novotrade,
 253 oldal. Ára: 240,— Ft)

A C64-es számítógép egyik fő erőssége a grafika, amit azonban a gyártó cég alaposan elrejtett. A kezdők csak csodálhatják a sok akciójátékban és kész programban előforduló grafikákat, amelyek a megfelelő rutinokkal — általában gépi nyelven — a készülék grafikai képességeit teljes mértékben kihasználják. Ez a könyv lehetőséget kíván nyújtani minden C64-felhasználónak ahhoz, hogy saját programjaiban is kamatoztathassa számítógépe ez irányú tudását. A kötet három részből áll: hardver, programozási ismeretek és alkalmazás. Részletesen ír a szerző a VIC chip képernyővezérléséről, a kép szerkesztésének szabályairól. Tisztázza a grafika fogalmát és azt, hogy mit jelent a jelkészség, illetve a képernyőiról eltolás. Vizsgálja a C64-es tárolójának felépítését és lehetőségeit. Megtanítja, hogyan kell átállni a grafikus üzemmódra és a legegyszerűbb ábrákat képernyőre rajzolni. Mindezekhez kényelmesen használható szerkesztőprogramokat is közöl. Külön fejezet foglalkozik a korábban tanult alkalmazásával és a különböző grafikai eljárások kombinációival.

Balogh Sándor — Berkes Jenő — Kovács László:
A számítógépes távközlés telematikai szolgálatai.
 Teletex, fakszimile, videotex
 (Budapest, 1988. LSI ATSZ,
 487 oldal. Ára: 463,— Ft.)

Az információ korát éljük. Ez egyben az információ általános elosztásának a kora is. A teletextomatika ma a világon az egyik legdinamikusabban fejlődő terület. Ez a fejlődés a távközlés és a számítástechnika integrálódásának jegyében megy végbe. Új — az egész Földet behálózó — közmű, az információs közmű körvonalai kezdenek kibontakozni, melyet a szolgáltatások sokoldalúsága és integrációja jellemez.

A távbészélőn, a telexen és más hagyományos távközlő szolgálatokon kívül az igényekhez jobban alkalmazkodó, mind sokoldalúbb, az információ összetett kezelését nyújtó, új, komplex távközlő szolgálatok jelennek meg világszerte. Egy részük nemzeti kereteken belül, más részük viszont nemzetközi szervezetek által szabványosított, az egész világra kiterjedő nyilvános szolgálat.

A modern távközlési technika elterjedése fokozott felkészültséget igényel nemcsak a távközlési szolgáltatóktól és a velük együttműködő gyártó cégektől, de maguktól a felhasználóktól is. Ez alól hazánk sem kivétel. Ennek jegyében az új nyilvános távközlő szolgálatok, gyűjtőnéven a telematikai szolgálatok bevezetése a Magyar Postán napirenden van. A telematikai szolgálatok körébe elsősorban a teletex, a fakszimile és a videotex tartozik.

Ennek a könyvnek elsődleges célja, hogy az al-címben szereplő távközlő szolgálatok általános ismertetésével, a felhasználónak nyújtott szolgáltatásai és lehetőségeik bemutatásával segítsen tisztázni a lehetséges felhasználási területeket. A szerzők a könyvet elsősorban a szakmabelieknek szánják, s a klasszikus távközléssel foglalkozók közül azoknak, akiket érdekelnek a távközlés új formái, a számítástechnikusok közül pedig azoknak, akik a számítógépes rendszerek ilyen alkalmazását kívánják megismerni. Azok is haszonnal forgathatják a könyvet, akik valamilyen telematikai rendszerrel kapcsolatos implementációban vesznek részt.

Allaga Gyula:
Bűbájt
 (Budapest, 1988. SZÁMALK, 81 oldal.
 Ára: 120,— Ft.)

Tomí álmában egy számítógép belsejébe téved. Bűbájt tündér segít neki hazatalálni. Útközben megszemélyesített számítógépes utasításokkal találkozunk, beszélgetnek, ismerkednek, s hogy tovább juthassanak, még furfangos feladatokat is kapnak. Mire Tomi végre hazaér — és fölébred —, úgy érzi, hogy LET apóval, FOR bácsival, NEXT névvel, Feltét Elekkel, Error örmesterrel, az Integer Óriással és Gotu bolhával, meg a többiekkel együtt új barátot szerzett magának: a számítógépet. A zsinor, sok képpel illusztrált könyv elsősorban kisiskolásoknak készült.

Forgalomvizsgálat

Több mint tíz esztendő telt el azóta, hogy a közlekedés szakemberei felmérték az ország útjainak forgalmát. Egy évtized alatt azonban sokat változott a helyzet. Megnövekedett a járműpark, sok tekintetben megváltoztak a szállítási szokások. Időszerűvé vált egy újabb felmérés arról, hogy a különböző települések között a jelenlegi körülmények között milyen a forgalom.

A Közlekedéstudományi Intézet leányvállalata, a Transinov vállalta, hogy elvégzi ezt a feladatot. A szervezet szakemberei tíz napon keresztül hatszáz benzinkútnál, a határállomásokon, a szállítással foglalkozók telephelyein végezték a felmérést. Több mint kétszáz ezer kérdőívet adtak át személy- és teherautó-vezetőknek, valamint a menetrend szerint közlekedő távolsági autóbuszok utasainak. A kérdések arról tudakozódtak, honnan, hova utaznak, az adott útvonalon milyen gyakorisággal közlekednek. A teherautósoknál a szállítmányok különbözősége iránt kérdőszkódtek. A határállomásokon a külföldi rendszámú kocsik tulajdonosait arról kérdezték, milyen gyakran lépik át a határt. Az adatokat más-más szempontok szerint számítógépen dolgozzák fel. Az eredmények támpontot adhatnak az országos úthálózat fejlesztési programját tervező szakembereknek arra, hogy hol, milyen utat építsenek.

Szimulációs geológia

A számítógépes szimuláció várhatóan forradalmasítja a hagyományos geológiát, különösen néhány olyan folyamat tanulmányozásában, mint a folyadékáramlások vagy azok a kémiai átalakulások, amelyek az üledékes medencék időbeli fejlődésére jellemzők. A szimulációk érthetőbbé tehetik számunkra az ércartalmú rétegek és mindenekelőtt a szénhidrogén-tartalmú földtani képződmények kialakulását. Ha ehhez még hozzávesszük a rétegtani adatokat, akkor minden együtt van ahhoz, hogy teljes áttekintéssel tanulmányozhassuk a geológiai korok üledékes medencéinek fejlődését. Már napjainkban is ezt a módszert alkalmazzák több földtani alulakult tanulmányozásakor, különösképpen a Mexikói-öbönlél, lévén ez az egész észak-amerikai kontinens szénhidrogénekben leggazdagabb tája.

Gépagysejtek

A japán Fujitsu kutató: olyan bioszámítógépet terveztek, amellyel szimulálni lehet az emberi agy funkcióit. A modell előkészíti az utat a gondolkodó számítógépekhez. A Fujitsu-modell kapacitása körülbelül 1000 agysejt teljesítőképességének felel meg. Ezzel még távol áll ugyan az emberi agy képességétől, mivel az embernek mintegy 14 milliárd agysejtje van. Kapacitása azonban egyértelműen nagyobb, mint a hagyományos sejtprocesszor elvű számítógépeké, melyek teljesítménye csak körülbelül hat agysejtnek felel meg.

Beszédszintetizálás

Személyi számítógépbe épített szintetizátort fejlesztettek ki a kijevi Gluskov Kibernetikai Intézet munkatársai. Ennek elsődleges újdonsága az az általuk kidolgozott matematikai rendszer, amely lehetővé teszi, hogy egy hang reprodukciójokor a lehető legnagyobb műveltszámot kelljen felhasználni. A hangképző szervek működésének utánzásakor ugyanis a műveletek száma meghaladja az ezret, az új módszerben azonban ez csak hatvan. Ennek ellenére a beszéd minősége olyan, hogy könnyű összetéveszteni az emberi beszéddel. Az újdonság sok helyütt felhasználható. A repülőgépek példálul szintetizátor jelentheti a műszerek mérésadatait, különösen a normálistól eltérő értékeket, vagy esetleg a szerelőnek segít a futószalag működésének ellenőrzésében.

Közvélemény-kutatás

Még 1969-ben jött létre — az országban elsőként és sokáig egyetlen ilyen szintű intézményként — a Komárom megyei pártbizottság közvélemény-kutató csoportja. Feladata, szerepe kettős volt: egyrészt a politikai döntések előkészítéséhez friss információ szolgáltatása, másrészt lehetőséget adott a különböző részérdekek feltárására. A csoport fennállása óta 59 felmérést készített. Ezek többsége úgynevezett véleményvizsgálat volt, melynek célja az aktuális események kapcsán az érintettek nézeteinek, véleményének megismerése. Leggyakrabban a kérdőíves módszert alkalmazzák. Jelenleg mintegy száz aktivista segíti a csoport munkáját, zömmel pártmegbízatként végzik a kérdéző-felvételező munkát. A feldolgozást aztán a KSH megyei igazgatóságának számítógépén végzik. A csoport munkájának továbbfejlesztését a nyilvánosság kiteljesedése is szükségessé teszi, s napjainkban várható, hasonló feladatokkal, további közvélemény-kutató csoportok megalakulása is.

Alkatrész és Amiga

Ha a szervizek munkájáról, annak minőségéről esik szó, kulcskérdés a megítélés szempontjából az alkatrész-utánpótlás. Sokan bosszankodnak azért, ha ilyen-olyan okok miatt lehetetlenné válik gépük javítása.

Megkérdeztük az Agroindustria Innovációs Vállalat Professional Szervizének vezetőit, milyen eszközökkel igyekeznek fenntartani a hozzájuk érkező gépek folyamatos szervizét. Mint megtudtuk, részben magánimportból, részben pedig hivatalos csatornákon, különböző kereskedő cégek közvetítésével jutnak hozzá a nélkülözhetetlen alkatrészekhez. Amikor viszont erre nincs mód, üzletfeleik megtartása érdekében azt is vállalják, hogy saját kockázatukra kész gépeket vásárolnak, s azokból „termelik ki” az alkatrészeket. Ilyen feltételek között kötöttek például kizárólagos garanciális javításra vonatkozó megállapodást az Enterprize gépekre, a Centrumot követően a Novotrade-del is.

A Professional — bár munkatársainak létszámát és kirendeltségeinek számát jelentős mértékben csökkenteni kényyszerült, sőt az a pletyka is elterjedt, hogy „lehúzzák a rolót” — ígérete szerint szolgáltatásainak körét tovább szélesíti: tervezi az Amiga gépek szervizének kiépítését is.

A hetven főfoglalkozású munkatársat foglalkoztató szerviz, amely a legkülönbébb gépek szervizével foglalkozik, a Commodore-tól a PC-ig, 1989-ben 70 millió forintot fix árbevételre tervez, szerződéses kapcsolatla 1200 céggel van. Hívásra 48 órán belül az ország bármely pontján megjelennek, a közigazgatási határon belül ez az idő 24 órára csökken.

Adóbevallás készítése

AZ

ADÓGARAS

IRODA

GARANCIÁVAL ELKÉSZÍTI AZ ÖN ADÓBEVALLÁSÁT

Ha Ön a valóságnak megfelelően közli velünk:

- az elmúlt évben szerzett jövedelmeit,
- a jövedelmek megszerzése érdekében felmerült költségeit (költségelszámolás esetén)

vállaljuk, hogy korrektt bevallást készítünk az Ön részére, melyet kérésére dokumentációval egészítünk ki.

Személyi adatait nem kérjük, jövedelmi adatait diszkrétan kezeljük, ezeket semmilyen formában nem őrizzük meg.

PRÓBÁLJA MEG! KESZÍTTESEN PRÓBASZÁMITÁST!

A szolgáltatáshoz személyi számítógépet használunk, amelynek programját adószaktatók ellenőrzik.

A szolgáltatás feltétele, hogy Ön hozza magával a szükséges adatokat (igazolások, számlák stb.).

A szolgáltatást különösen ajánljuk annak, akinek adóbevallása bonyolult:

- egy jövedelemfajtaból több alkalommal szerzett jövedelme,
- többféle jövedelme van,
- költségelszámolása van,
- külföldi jövedelme van,
- tulajdány hasznosításából van jövedelme,
- megosztható jövedelme van.

FIGYELEM!

Díjtalanul megvizsgáljuk, hogy kell-e Önnek adóbevallást készítenie.

NE FELEDJE!

Az adóbevallás postázásának és az adóhátralék befizetésnek határideje
1989. március 20.

©SZÜV

Társvállalkozók: Közgazdász Egyetemi Kiszárvételezet
Student Diákiszárvételezet Csoport

Az adóbevallás elkészítéséhez szükséges nyomtatványok az irodában díjtalanul kaphatók.

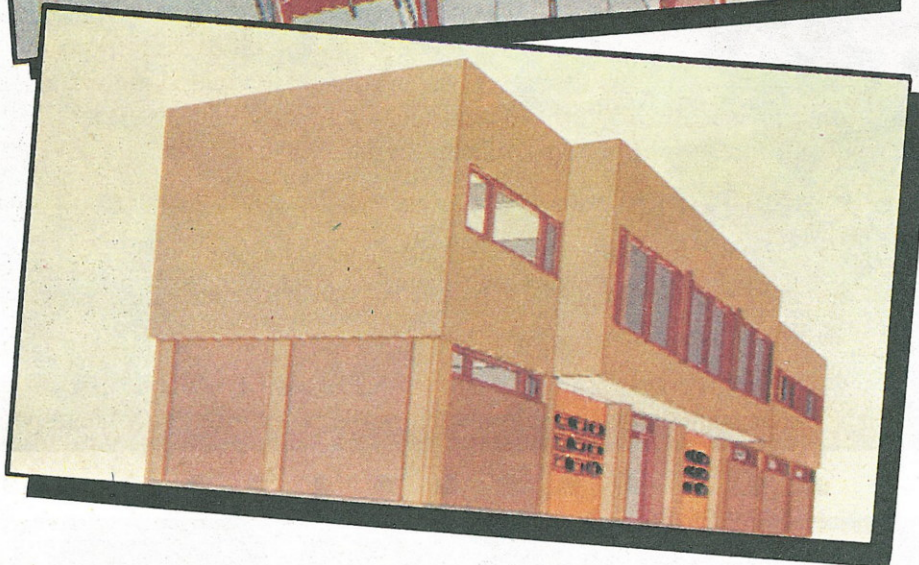
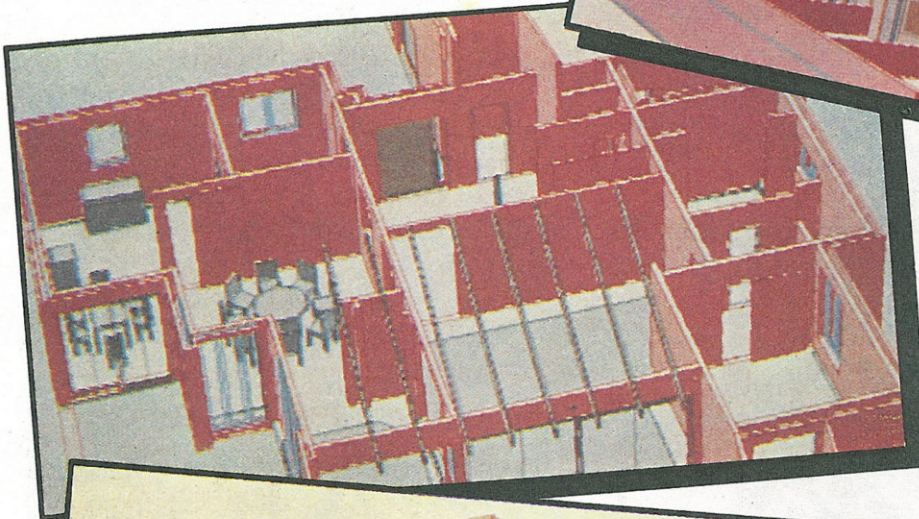
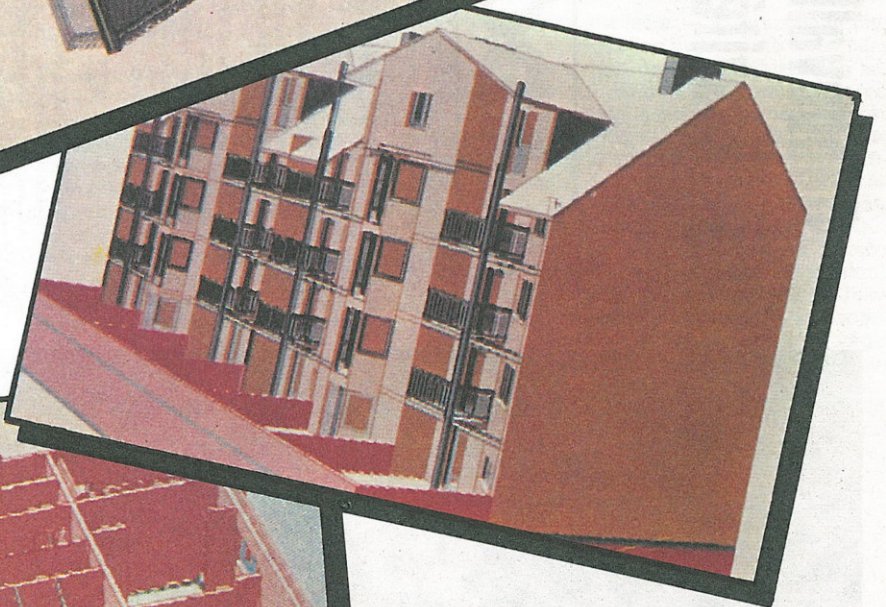
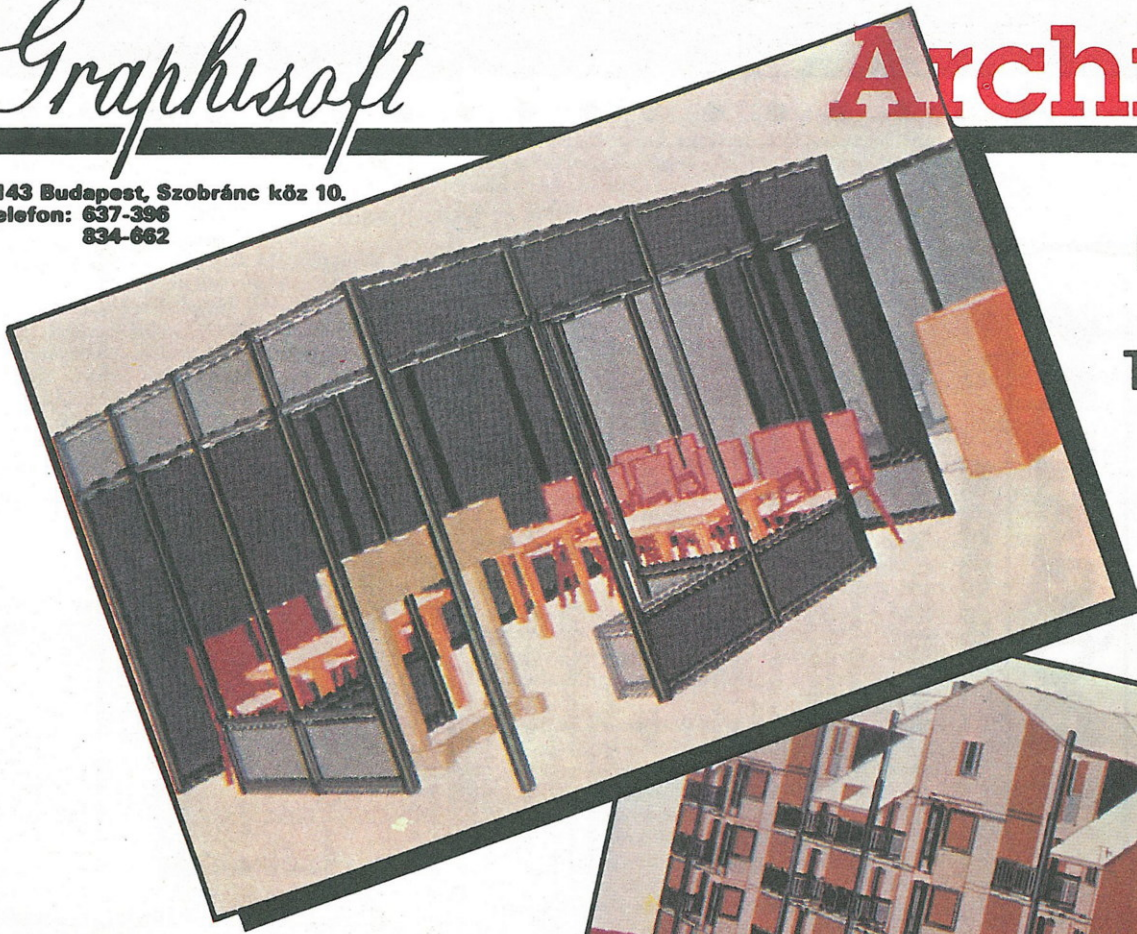

Graphisoft

1143 Budapest, Szobránc köz 10.
Telefon: 637-396
834-662

ArchiCAD

3 Dimenziós Modell-Orientált Építészeti Tervező Program

Az ArchiCAD programrendszerrel kis- és közepes méretű épületek gyors, interaktív grafikus tervezése, a tervek háromdimenziós megjelenítése, valamint az előzetes szükségletszámítás és a költségkalkuláció készíthető el.

A programcsomag felépítésében és logikájában alapvetően különbözik a szokásos két- és háromdimenziós, általános célú tervező rendszerektől. Az általános célú tervező programok stratégiája, hogy a grafikus tervezési folyamat közös vonásait ragadják meg, hogy így lehetőleg minél szélesebb körben és minél általánosabban használható rendszereket alakítsanak ki.

Az ArchiCAD — bár természetesen tartalmazza a legfontosabb általános rajzi funkciók számítógépes megvalósítását — nem próbálja a felhasználók minél szélesebb körét kiszolgálni, hanem közvetlenül és kizárólag az építészeti tervezés sémáját követi. Ezzel a rendszerrel egy építészeti alaprajzon nem vonalakat rajzolunk, hanem „falakat”, amelyeket a falvastagságnak és léptéknek megfelelő távolságban levő két párhuzamos vonal reprezentál, ezek bármelyike falak kapcsolódásánál megszakad, és a köztük levő területet a fal anyagának megfelelő satirozás tölti ki. Ha a program tudja, hogy nem vonalakat, hanem falakat rajzolunk, akkor mindezeket a funkciókat automatikusan elvégzi.